

POŠTINA PLAČANA PRI POŠTI 61102 LJUBLJANA

Planinski vestnik 7-8

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij-avgust 1992

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij-avgust 1992

7-8

letnik XCII izhaja od leta 1895

vsebina

	Naveza za vrhunske vzpone	289
Mitja Košir	Odšel je gorniški oporečnik	291
Uroš Župančič	Pripravljeni na nevarnosti	293
Dušan Vodeb	Vrelec spominov iz zakladnice doživetij	295
	Pustolovščine gorskega sveta	297
Tone Golnar	Gorniška oblačila	298
	Gorniški šotori - drugi del	300
	Zahtevne in zelo zahtevne poti	301
Igor Maher	Zavetišča skromnih gornikov	309
Franc Ježovnik	Dokumenti za zgodovino	314
Marjan Raztresen	Pri sedmih križih čez Steno	316
Božo Jordan	Žigi različnih oblik	320
Andrej Stritar	Bivaki v Zah. Julijcih in pri nas	321
Edo Kozorog	Dolinske planine nad Trento	323
	Ozon - nevidni (tudi gorski) strup	329
	Pikrost na vrhu sveta	331
Alenka Jamnik	Prvi vzpon z Maričko	334
Silvo Ramšak	Kraška lepota Snežna jama	335
Dario Cortese	V gozdnem hladu Kozjaka	337
Vinko Colarič	Gore z druge strani ekvatorja	339
Peter Vovk	Čarobni napoj Veronike Deseniške	345
Marinka Petančič Jecelj	Pod Dobrčo pri Lizi	348
Lojze Budkovič	Tritisočaka za konec tedna	349
Vesna Jereb	Moja tretja pot na Triglav	351
Nada Kostanjevic	Cerkvica je v Nanos vtkana	353
	Odmevi	360
	Iz planinske literature	361
	Društvene novice	362
A. L.-V.	Dinozavri na gori Žugna	368a

Slika na naslovni strani: **Pogled z Olševe na venec Savinjskih Alp**

Foto: Matevž Lenarčič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvorakova ulica 9, p.p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelnik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za tretje trimesečje leta 1992 znaša 400 SIT, posamezna številka stane 150 SIT. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) in mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

PROSLAVLJANJE 80-LETNICE GORSKE REŠEVALNE SLUŽBE

NAVEZA ZA VRHUNSKO VZPONE

V dvorani slovenske skupščine v Ljubljani je bilo v soboto, 13. junija, osrednje praznovanje ob 80-letnici Gorske reševalne službe Slovenije, na katerem je bilo slišati veliko lepih in spodbudnih besed in na katerem so podelili številnim zaslužnim gorskim reševalcem dragocena priznanja.

Z lepimi besedami je začela že povezovalka programa **Danica Simšič**, novinarka slovenske televizije: »Od tistega daljnega leta 1912, ko sta zdravnik **dr. Demšar** in **dr. Tičar** v Kranjski gori ustanovila prvo slovensko reševalno postajo, to leto pa štejejo za ustanovno leto Gorske reševalne službe, je njena zgodovina častna in ni sestavljena iz velikih besed, ampak iz požrtvovalnih dejanj gorskih reševalcev, povsem običajnih ljudi, ki si niso nikdar pomišljali, ko se je bilo treba odzvati klicu na pomoč in pomagati sočloveku v gorski stiski. Skozi vojne in skozi različne družbene sisteme je GRS ohranila svoj značaj in ostaja skupnost ljudi, ki se sicer dostikrat temperamentno sporečejo, nikoli pa jih niso delile strankarske barve; povezovala jih je le humana ideja.«

GRS DANES IN JUTRI

Pa pesmi »Triglav, moj dom« **Jakoba Aljaža**, ki je že nekaj časa himna slovenskih planincev in ki jo je v skupščini Slovenije zaigrala godba na pihala iz Vevč, je načelnik GRS inž. **Danilo Škerbinek** govoril o GRS danes in jutri. Po kratkem prikazu zgodovine, v katerem je poudaril, da smo Slovenci dobili takšno organizacijo razmeroma kmalu potem, ko so jo kot prvi ustanovili največji alpski narodi, je naštel naloge, ki jih zdaj opravlja naša GRS: »Rešuje in nudi prvo neodložljivo laično in nujno medicinsko pomoč poškodovanim in nenadoma obolelim v gorskem svetu, transportira poškodovane in obolele s kraja nesreče do zdravstvene ustanove, išče v gorskem svetu pogrešane oziroma izginule, rešuje in prenaša mrtve iz gora, opravlja preventivno-vzgojno dejavnost pri ljudeh, ki delajo v gorah ter med obiskovalci gora in nudi pomoč pri reševanju ljudi in premoženja v okviru civilne zaščite.

Od leta 1945 do danes,« je dejal inž. Škerbinek, »je ta prostovoljna humanitarna organizacija opravila 2253 reševalnih akcij, 468 iskalnih akcij in s tem pomagala 1891 poškodovanim, 1012 nepoškodovanim, a pomoči potrebnim ter, žal, prinesla v dolino tudi 687 mrtvih. Letno pomeni to od 9000 do 11 000 ur reševalnega dela v težavnih in najtežavnejših pogojih, v

prepadnih stenah ter pogosto v nemogočih vremenskih razmerah.«

Načelnik GRS je dejal, da letos mineva 25 let, kar gorskim reševalcem nudijo izredno dragoceno pomoč pri njihovem delu helikopterji in posadke helikopterjev Ministrstva za notranje zadeve.

»Število obiskovalcev gora se iz leta v leto veča,« je rekel Danilo Škerbinek. »Mnogi ljudje brezglavo tekajo po gorah in znano hitenje voznikov avtomobilov vse pogosteje srečujemo tudi v gorah. GRS za domačega in tujega obiskovalca gora pomeni večjo kvaliteto ponudbe in že v začetku ture psihološko oporo. Obhodi preventivnih ekip reševalcev in njihovo dežuranje v gorah v času velike planinske sezone občutek varnosti obiskovalcev gora še povečuje.«

Dejal je tudi, da od izgradnje prvih smučarskih naprav v Sloveniji gorski reševalci na podlagi posebnih dogovorov z lastniki teh naprav rešujejo tudi smučarje na organiziranih smučiščih. Poleg tega pomagajo pri reševanju ljudi in premoženja ob snežnih in vodnih ujmah, izginotjih in zrušitvah letal, reševanju voznikov motornih vozil in plovil iz globokih sotesk itd.

»Tuji reševalci in tudi IKAR - mednarodna komisija za reševanje v gorah,« je dejal, »so dali naši strokovnosti in usposobljenosti vse priznanje in oceno enakosti z drugimi evropskimi gorskoreševalnimi organizacijami, kot so, na primer, francoska, avstrijska ali italijanska.«

V prisposodbi je povedal, da slavljenska šteje 80 let, kar so vsekakor častitljiva leta; »organizacijo lahko brez strahu pred očitkom samovšečnosti dobro opišem, če povem, da ima izkustva človeka teh let in energijo njegovega vnuka.«

Ob koncu je inž. Škerbinek dejal, da izkušnje

po Evropi, pa tudi domača spoznanja priporočajo, da ostane GRS amaterska organizacija, čeprav so nekatera razmišljanja tudi drugačna. GRS bo poskušala doseči ob vsaki reševalni akciji čim krajši odzivni čas, to je čas med klicem na pomoč in prihodom reševalcev do ponesrečenca. Sloveniji dajemo, je rekel, na voljo svojo prostovoljnost, pripravljenost in moči, od nje pa pričakujemo pomoč, da bomo to delo čim kvalitetneje opravili.

USODNA SOODVISNOST PLEZALCEV

Tudi predsednik predsedstva Republike Slovenije **Milan Kučan** je kot slavnostni govornik povedal veliko lepih besed in med drugim tole:

»Zavest, da imamo večšo, dobro organizirano in srčno gorsko reševalno službo, da so v njej ljudje, ki niso pomoči nikoli in nikdar odrekli, in da pri tem niso nikoli pomislili nase, niti na to, da jih je dostikrat lahkomišelost, neznanje in neodgovornost drugih spravila v sila resne preizkušnje in osebna tveganja, je vsekakor ne samo nekaj, na kar smemo in moramo biti slovenski gorniki ponosni in kar nam daje potrebno samozavest, ampak je za marsikoga odločilno, da se sploh podaja na čudovito potovanje med vršace slovenskih gor. Reševalci so brez dvoma gore približali ljudem. Zato tudi zaslužno uživajo velike simpatije in podporo, čeprav je dostikrat zgolj moralna.

Današnji praznik je priložnost, da se vam za vse to hvaležno vsaj malo oddolžimo. Navsezadnje smo Slovenci in državljani te mlade države vsi skupaj ena sama velika naveza, ki je že zmogla vrhunske vzpone in ki se je naučila, da jih bo še zmogla, če se bo zavedala te usodne soodvisnosti in povezanosti vseh plezalcev v njej. Slovenske gore ne poznajo strank, ideologij in nazorov. Poznajo pa trdo preizkušeno usodo slovenstva, katere del in priča so.«

Zatem so imeli kratke pozdravne govore še podpredsednik avstrijske gorske reševalne službe **dr. Kurt Dellisch**, ki je govoril v slovenščini, predsednik gorske reševalne službe pri Hrvaški planinski zvezi **Ismet Baljić** in predsednik PZS **Andrej Brvar**.

PRIZNANJA S TREH NASLOVOV

Namestnik ministra za obrambo **Miran Bogataj** je na slovesnosti podelil Gorski reševalni službi Slovenije plaketo civilne zaščite. Zlati znak civilne zaščite so na slavnosti v slovenskem parlamentu dobili **Marko Butinar** iz postaje GRS Rateče Planica, **Janez Mertelj** in **Anton Oman** iz postaje Kranjska gora ter **Albin Vengust** in **Danilo Skerbinek** iz postaje Ljubljana. Srebrni znak civilne zaščite so prejeli **Jernej Brežan**, **Janez Brojan**, **Kristijan Langus**,

Jože Martinjak in **Stanko Šmid** iz postaje Mojstrana ter **Janez Mertelj**, **Kostja Jerovšek**, **Vasja Jerovšek**, **Aleš Robič** in **Ingo Robič** iz postaje Kranjska gora. Bronasti znak civilne zaščite so dobili **Marko Benedejčič**, **Andrej Kenda** in **Davorin Žagar** iz postaje Tolmin, **Franc Čopi**, **Vasja Klavora** in **Boris Mlekuž** iz postaje Bovec ter **Janez Mlinar** iz postaje Rateče-Planica.

V imenu ministrstva za notranje zadeve je njihova priznanja podelil **mag. Boris Žnidarič**. Zlati znak »zasluge za varnost« je dobil **Florjan Radon** iz postaje Kranjska gora, srebrni znak **Andrej Kolenc**, **Janko Šekli** in **Andrej Žemva**, vsi trije iz postaje Kranjska gora, bronasti znak pa **Janko Ažman**, **Izidor Kofler**, **Klavdij Mlekuž** in **Mihael Smolej** iz postaje Mojstrana ter **Peter Čufer** in **Marko Dakskobler** iz postaje Tolmin.

Na koncu so podelili še priznanja slovenske planinske organizacije. Naziv »častni član GRS« je dobilo osem slovenskih gorskih reševalcev, naziv »zaslužni član GRS« pa 27. Zlati znak Planinske zveze Slovenije je prejelo 17, srebrni 20 in bronasti 21 gorskih reševalcev.

Ko je zaključeval slovesnost, se je Danilo Skerbinek vsem 706 članom slovenske GRS zahvalil za vse nesebično opravljeno delo, požrtvovalnost in trud, ki so ga vložili v delo službe, da je dosegla strokovno raven in ime, ki ga služba ima.

POSEBNA POŠTNA ZNAMKA

Ob jubileju GRS sta Ministrstvo za promet in zveze Republike Slovenije in Sestavljeno PTT podjetje Slovenije izdala priložnostno poštno znamko v štirih barvah, na kateri je upodobljen gorski reševalec v akciji. Znamko velikosti 31,3 x 42,6 mm nominalne vrednosti 41 tolarjev je narisal **Vlasto Kopač**, natisnila pa tiskarna Delo iz Ljubljane v nakladi 100000 izvodov.

Na tiskovni konferenci ob izidu te znamke je bilo rečeno, da so se odločili za takšno vrednost znamke zato, ker je treba zdaj na običajno pismo za tujino nalepiti znamko za 41 tolarjev; tako bo šla ta znamka v svet in propagirala tudi delo slovenske gorske reševalne službe. Ob tem je bilo omenjeno, da Slovenija sicer še ni članica svetovne poštne zveze, vendar se doslej še ni zgodilo, da bi se od koderkoli vrnila kakšna poštna pošiljka z nalepljenimi slovenskimi znamkami (če ne upoštevamo nekaj vrnitev iz vzhodnih in južnih republik nekdanje Jugoslavije, kar je bila verjetno čisto osebna pobuda nekoga).

Naslednja slovenska znamka (ali znamke) s planinskimi motivi bo izšla februarja prihodnje leto ob 100-letnici slovenske planinske organizacije.

UROŠU ŽUPANČIČU V SPOMIN

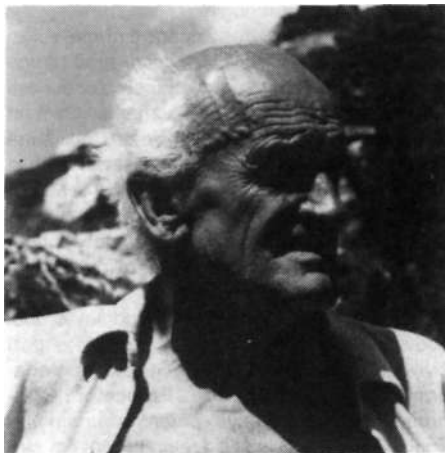
ODŠEL JE GORNIŠKI OPOREČNIK

MITJA KOŠIR

Na pragu devetega desetletja življenja je v smrt omahnil **Uroš Župančič**. Zaokrožil se je dolg in vsebinsko izjemno bogat curriculum vitae enega najpomembnejših slovenskih alpinistov vseh časov.

Moji spomini nanj, na velikega učitelja, segajo prav v zadnja leta njegovega življenja. Takrat je bil venec las okrog temena že siv, gube na visokem čelu so zaorale globoke brazde. Obraz je bil kot izklesan, zato pa so se znala usta raztegniti v prešeren, nemalokrat mladeniško nagajiv smehljaj, poln življenjskega optimizma, vedno pristnega, nenarejenega, ki je okolico prepričeval, da ima opraviti z večnim mladeničem, celo razposajencem, pogosto odrezavo pikrim zafrkljivcem zrelih moških let, nikakor pa ne s sedemdesetletnikom.

Njegov korak je bil do poznih let čil, prav nič utrujen, prav nič starčevski in na prenekateri poti so se morali celo desetletja mlajši krepko potruditi, da so vzdržali ob njem. Včasih so mu rekli »gorska lokomotiva«. Zaradi te samostojnosti in stremljenja po čimprejšnjem obvladovanju vseh zaprek, zaradi hitenja od cilja do cilja, Uroš nikoli ni imel veliko posnemovalcev, imel

V Planici je Uroš pričel svojo gorniško pot in tam jo je tudi končal 25. julija 1985 na Slemenu nad Planico

pa je v slovenski planinski srenji nemalo zoprnikov, njih, ki so njegovemu umevanju alpinizma in bistva planinske ideje nasprotovali ali pa celo zanikovali nesporno Urošovo vlogo v našem planinskem in alpinističnem razvoju. Tako je postal in ostal »enfant terrible« slovenskega

namesto komentarja

POČITNICE ZA DUŠO

Beremo, kako so popotniki z nahrbtniki začeli hoditi ob Baltiku in svojo dolgo pot končali na Jadranu; ali jo začeli ob Atlantiku in končali na obalah Črnega morja; ali prehodili velikansko Norveško od severa do juga; ali šli po predgorjih Alp od enega konca do drugega; ali obhodili meje svoje gorate domovine.

O vsem tem beremo, navdušijo nas taki podvigi, napol se že odločimo za kakšno svojo dolgo pot, potem pa vse ostane pri mislih ali besedah.

Pravzaprav pa se je pomembno samo odločiti.

Na primer za dopust v gorah. Zdaj je mogoče po telefonu rezervirati prenočevanje v katerikoli slovenski planinski postojanki, priti tja, na primer, z družino za več dni, in hoditi po okoliških vrhovih in grebenih.

Ali na primer za trekking po slovenskem sredogorju. Doma si je treba s pomočjo karte

in kakšnih opisov pokrajine ter takšnih in drugačnih znamenitosti le narediti načrt, naložiti nahrbtnik in vzeti pot pod noge.

Ali na primer za potepanje z dokaj odmaknjenim ciljem: priti, na primer, iz Novega mesta, od doma, peš na vrh Stola ali Triglava; ali od doma iz Prekmurja po neki zamisljeni črti na zemljevidu kar počez, vendar po kolovozih in markiranih poteh, na slovensko morje; ali okrog in okrog domače občine, ali od najnižje na najvišjo točko občine.

Ali na primer za nekakšno transverzalo po slovenskih planšarijah določenega predela, živih in mrtvih. Na starih in na novih kartah so označene, o njih pričajo tudi imena. To so ponavadi odmaknjeni kraji, kjer ni slišati kričanja in kjer je dovolj priložnosti za vsakršna premišljevanja, za kakršna bi se morali nasploh občasno odločati. S take planine bi potem nemara odšli na bližnji vrh, še poln planinskih rož kot v časih praplaninstva, in tam dolgo sedeli in gledali čudež, ki se imenuje Narava.

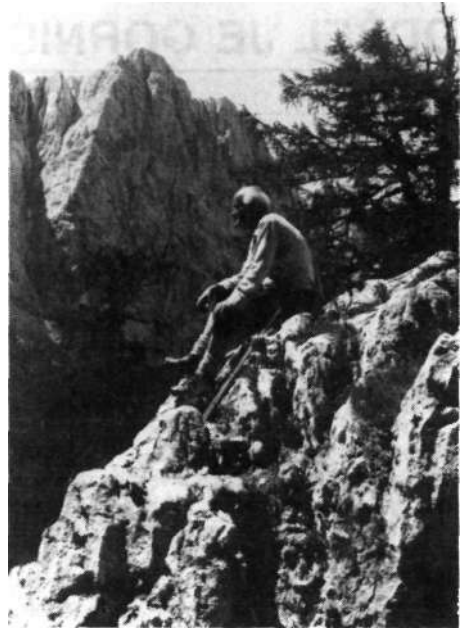
To bi lahko letošnje poletje naredili zase in za svojo družino.

Marjan Raztresen

alpinističnega dogajanja, tisti Uroš, ki vedno misli drugače, dela pa nekaj povsem tretjega, skratka, tisti »oporečnik«, ki uveljavlja svojo voljo, skuša vplivati na druge, nemalokrat pa je proti nekemu sklepu ali dogovoru samo zato, da ni eden izmed mnogih.

Zaradi teh lastnosti Uroš Župančič ni imel veliko prijateljev, čeprav je bil v letih pred drugo svetovno vojno ena najmarkantnejših osebnosti slovenskega alpinizma. Poleg znamenitih imen skalaškega kluba, kot so bili **Joža Čop, Miha Potočnik, Stanko Tomižsek, Matevž Frelj** in obe veliki dami prepadnih sten, **Mira Marko Debelakova in Pavla Jesihova**, je stal Uroš Župančič kot izrazito individualna pojava, pripadajoča predvsem samemu sebi, nikogar obvezujoča in nikomur podrejena.

Ob zmagoslavjih Skalašev so odmevali tudi podvigi Župančičeve naveze, pa naj je delil življenjsko usodo na vrvi z **Dušanom Vodebom, Levom Beblerjem** ali **Francetom Ogrinom**. Nastajale so nove, prvenstvene smeri v Triglavski steni, Prisojnikovem Hudičevem steburu, v Travniku, v Zadnjem Prisojniku, v Mali Rinki, v Široki peči in Mojstrovkah, ki se po elegantnosti in težavah lahko enakovredno postavljajo ob bok največjim dosežkom Skalašev. Posebno in v marsičem še danes izjemno dejanje pa predstavljajo Uroševi samotni vzponi po številnih grapah v naših ostenjih, kjer je bil najpogosteje v zimskih mesecih prvi in zelo dolgo, do razcveta zimskega alpinizma pri nas, skoraj edini gost. Njegovim samotnim gazem lahko sledimo po strminah Skednjev pod vzhodno steno Prisojnika, ko je iskal in končno našel prehod skozi strmo grapo na vrh, stopinje je

Uroševa zadnja gomiška fotografija 25. julija 1985: pogled, uprt na PP v Prednjem Robičju

utiral skozi divjo sotesko med Mojstrovko in Travnikom, skozi Travnisko grapo, pred njim niso bili varni snežni žlebovi v južnih ostenjih njegovih domačih Rateških Ponc, Struga in Vevnice, uspel je v Glavi nad Sitom in v Hudičevem žlebu, med njegova velika samotna zmagoslavja pa prav gotovo sodi tudi prvi zim-

Uroš ni umrl, le odšel je pred nami

*Ob odprtem grobu je pri pogrebu **Uroša Župančiča** na ljubljanskih Žalah 4. junija 1992 spregovoril njegov najboljši gomiški tovariš **Dušan Vodeb** iz Maribora, kije dejal:*

Dragi naš Uroš!

Midva si nimava nič več povedati.

Bil si moj življenjski sopotnik in hribovski tovariš.

Pogovarjala sva se tudi o koncu, o najinih poslednjih hribovskih poteh. Tedaj si si želel, da bi bila Tvoja zadnja pot v Planici, kjer si hojo po hribih začel in kot otrok stopil v svet gora. To Ti je bilo izpolnjeno.

Takrat je bil začetek Tvoje življenjske poti, dolge 81 let, v kateri ni bilo drugega kot hribi, gore, stene, sneg in led. Drugega v življenju skoraj nisi poznal. Tudi vse druge ambicije si temu namenil: planinstvu, alpinizmu, gorski reševalni službi, Planinskemu

vestniku, vzgoji mladih alpinistov - in še bi lahko našteval. Prihodnost bo pokazala, kako velik je Tvoj prispevek za slovensko planinstvo in dodatno za Tvoja osebna doživetja.

Ko Ti je umrla žena Pavla, je šla Tvoja življenjska pot naglo navzdol. Te samote nisi znal obvladati, ni Ti mogel pomagati sin Klemen in nihče drug. Tvoja Murka je v vsem skrbela za Tebe, uravnavala je Tvoje življenje, nevidno, pa vendar. Danes spet stopaš k njej, spet bosta skupaj, tokrat za vedno.

Jaz pa pravim, da Uroš ni umrl, le odšel je pred nami.

Prilagam zraven Tebe Tvojo varovalno vrvi, ki Te je spremljala, ko si sam iskal pot v nevarnih skalah.

In še zadnje slovo, ko je dokončno zastal Tvoj poznani gomiški korak. Hvala Ti, Uroš, za vse, za vsa doživetja v skupni hribovski poti, dolgi 59 let!

ski vzpon po severovzhodnem grebenu Javlovca.

S tem izrazitim, z jasnim ciljem opredeljenim nastopom v alpinistični javnosti pa si je Uroš pridobil simpatije in občudovanja tistih mladih zagnancev, ki so se v alpinizmu zavestno odločali za boj, za iskanje skrajnih meja človekovih zmogljivosti, za temeljit obračun s samim seboj, za očiščujoče samotne preizkušnje, ko nima človek ob sebi nikogar, s katerim bi delil strah in veselje. Uroš je vedno znal razumeti razvojne dileme mladega, obetajočega alpinista, ostro pa je obračunaval z napuhom in hvalisanjem brez prave podlage, z gostobesednostjo v varnih in toplih zapečkah. Takim pojavom njegov oster, včasih celo grob jezik ni prizanašal. Takšni ga niso marali, toda njemu so bili v uteho tisti, katerih prijateljstvo ga je spremljalo skozi vsa dolga leta življenja v gorah.

Mimo objektivnega kronista Uroševega življenja nikakor ne sme spolzeti pomembno, po svoji humani vsebini morda najpomembnejše poglavje, ki ga je posvetil reševanju v gorah in organiziranju slovenske gorske reševalne slu-

žbe. Tu, pri gorskem reševanju, v tem velikem dejanju človek preneha biti zgolj alpinist, zgolj osebnost, sama za sebe, temveč se mora vključiti v kolektiv, v skupino, ki dela, gara za skupni cilj, za čimprejšnji prenos ponesrečenca v varno dolino. V takih izjemnih trenutkih, ki jih je bilo v njegovem življenju veliko, je tudi Uroš vedel, da zgolj njegovo veliko znanje, njegove sposobnosti, ne veljajo veliko, če se ne združijo v skupno hotenje z znanjem in sposobnostmi drugih reševalcev. Ta socialni poudarek reševalnega dela v gorah prav gotovo daleč presega tistega navidezno bolj heroičnega v slehernem resnejšem alpinističnem dejanju.

Uroševih reševalnih akcij, ki jih je vodil kot načelnik Gorske reševalne službe ali pa je v njih sodeloval kot reševalec, je toliko, da to vsekakor zadostuje za oblikovanje zaokrožene slike o njegovi človeški osebnosti.

Alpinist, gorski reševalec in vodnik Uroš Župančič je dolgo življenjsko pot iz Rateč, kjer se je rodil leta 1911, prehojeno vzravnano in z upravičenim ponosom, zaključil zgodnje letošnje poletne dni na ljubljanskih Žalah.

RAZMIŠLJANJE OB 40-LETNICI GRS PRI PZS: VEČNE RESNICE

PRIPRAVLJENI NA NEVARNOSTI

UROS ZUPANČIČ

Prav v dneh, ko je slovenska Gorska reševalna služba praznovala 80-letnico delovanja, se je od planinstva, alpinizma in gorskega reševalstva, ki jim je bil do kraja predan in ki jih je odločilno sooblikoval, poslovil gornik Uroš Župančič, eden od vrhunskih slovenskih planincev od tridesetih do šestdesetih let, med drugim od leta 1948 do 1952 tudi vodja slovenske GRS. Ko listamo po letnikih Planinskega vestnika, pogosto najdemo Uroša Župančiča kot avtorja bodisi doživljajskih gorniških spisov, bodisi opisov vrhunskih alpinističnih dosežkov, bodisi organizacijskih in tehničnih spisov, ki pomembno prispevajo k ohranjanju zgodovinske resnice tistih časov. Iz 1952. letnika Planinskega vestnika ponatiskujemo deloma skrajšano besedilo Uroša Župančiča »Mesto gorske reševalne službe v slovenskem planinstvu« z navedbami nekaterih statističnih podatkov do začetka druge svetovne vojne. (Op. ur.)

* * *

Globoke brazde so orali naši planinski pionirji. Med prvimi, ki so vzljubili lepoto in veličino našega planinskega sveta, so bili bohinjski rudarji in fužinarji. Naše planinstvo je dobilo korenine iz bohinjskih **Kosov**, **Korošcev**, **Škantarjev** in **Jelarjev**, ki so vodili **Belsazarja Hacqueta** in **Willomitzerja** na »snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja«. Ti so bili tisti vrli

možje, ki so polnih devet let preje pristopili na ponosno teme Triglava, kakor pa je Balmat pripeljal druge na streho Evrope, na snežni vrh Mont Blanca.

Bohinjce so podpirali dolinski pastirji, kožarji, drvarji in oglarji s **Skumavcem-Šmercem**, **Rabičem-Grogo**, **Klančnikom-Šimencem**, **Klinarjem-Požgancem** in **Koširjem** ter **Urbasom** na čelu, ki so odpirali vsemu svetu lepoto severne stene Triglava. Tem dolincem so se pridružili srčni in pogumni vodniki iz Kranjske gore z **Janezom Rogarjem-Korobidljem** in **Janezom Pečarjem-Bobkom**. Nato so prišli naši slavni vodniki svetovnega imena iz klasične dežele našega planinstva - Trente. Nastopil je s »prožno hojo risa« **Anton Tožbar-Špik-Medved**, sledil mu je »človek, ki je umel plezati kot nihče drugi«, **Andrej Komac-Mota**, ter kralj vseh naših vodnikov **Jože Komac-Pavr**, ki je odločno reševal položaj v severni steni Montaža; po njem bi se moral imenovati »Pavrov prehod«, ne pa Passo Ojcinger, kakor se imenuje. Ti ljudje z **Bergincem Andrejem-Štrukijem** in **Slatnarjem-Bosom** v plezanju niso imeli tekmecev. Tem so sledili piparji, drenovci, skalaši in mlajši alpinisti.

ROJSTNA LETNICA GRS

Naši ljudje so z vrha Triglava že leta 1822 prinesli od strele zadetega **Antona Korošca**.

Uroš Župančič, nekaj let načelnik centrale GRS na Jesenicah

Nemškimi vodniškimi tečajem, ki so bili v letih 1894-1895, 1897 in 1903, na katere so bili poslani tudi naši vodniki iz Bohinja, so sledili tudi naši slovenski leta 1906 in leto pozneje. Zavest naših vodnikov je rasla.

Vodniški organizaciji, ki so jo prvo ustanovili vodniki v italijanskem mestu na južni strani Mont Blanca v Courmaveurju leta 1868, je kmalu sledila podobna organizacija v Avstriji (1870), za njo so se organizirali tudi francoski vodniki (1876). Za vzgojo vodnikov so bili potrebni strokovni tečajji. Prvi tečaj je bil leta 1880, kjer so se izvežbali za letno vodniško službo. Prvi zimski tečaj pa je bil v Zermattu leta 1902.

Za rojstno letnico gorske reševalne službe lahko štejemo v svetu leto 1884/85, ko so v Švici ustanovili prvo prostovoljno reševalno postajo, njim slede Dunajčani leta 1896. Švicarski vodniki leta 1903 organizirajo stalno gorsko reševalno postajo v Zermattu, leta 1905 jo ustanove tudi v Davosu. Do leta 1913 so imeli že po vsej Švici stalne gorske reševalne postaje. Njim slede tudi naši vodniki, ker jih je sililo k temu stalno naraščanje planinskih nesreč. Kronist iz leta 1906 piše: »Skoraj ni dneva, da ne bi poročali o eni ali več planinskih nesrečah.«

V Kranjski gori je takrat delal idealni zdravnik **dr. Josip Tičar**. On in **dr. Jernej Demšar** sta postavila rojstno letnico naši poznejši gorsko reševalni službi. 16. junija leta 1912 sta ta dva požrtvovalna zdravnika ustanovila v Kranjski gori prvo reševalno postajo. Zgodovina piše: »Prijavilo se je veliko domačinov iz Kranjske gore, Podkorena, Mojstrane in Rateč.«

ZAPELJIVE GORSKE ROŽE

Takoj po prvi svetovni vojni so slovenski planinci in skalašji šteli za potrebno, da ustanove take postaje tudi na Jesenicah, Kamniku, Stahovici in Celju. V vseh dobah našega planinskega razvoja so vodniki, pozneje organizirani gorski

reševalci, plemenito izvrševali svoje naloge. Po drugi svetovni vojni se je gorsko reševalna organizacija bistveno spopolnila v obveščevalnem in organizatornem pogledu, v stalnem pridobivanju potrebnega znanja prve pomoči in tehnike reševanja v gorah. Centralna GRS pri PZS je trenutno na Jesenicah, ker to zahteva geografska lega in ker je tam tudi največ sposobnih in delavnih reševalcev. Centrali sta podrejeni dve gorsko reševalni bazi v Ljubljani in na Jesenicah, ki imata veliko in odgovorno nalogo na vseh izhodiščnih točkah Slovenije utrditi in organizirati gorsko reševalne postaje, le-te pa vzpostaviti v vseh planinskih in smučarskih visokogorskih postojankah na ogroženih terenih, kjer pričakujemo planinskih nesreč. Važne so obveščevalne točke s pravilno vzgojenimi in zanesljivimi obveščevalci.

Omeniti je treba vpajoče poglavje številnih planinskih nesreč, ki so se pripetile pri trganju in uničevanju planinskega cvetja. To brezsmiselno početje ne daje najlepše podobe našemu planinstvu in ponižuje obiskovalce gora, ki nesmiselno uničujejo to bogastvo in edinstven okras našega planinskega sveta. Pregled lažjih in težjih nesreč, ki so se pripetile na krušljivem in travnatem pobočju, ko so ljudje trgali planike, murke in drugo cvetje, daje porazno in žalostno sliko kulturne stopnje našega množičnega gorništv. Trganje in uničevanje gorskega cvetja je poleg številnih lažjih in težjih nesreč terjalo tudi prek 30 smrtnih žrtev. Nesreče so se največ pripetile na Veliki in Mali planini, Brani, Zvohu, Begunjsčici, Tičarici in Ratitovcu.

Pregled kaže, da so se smrtno nesreče od nekdaj dogajale tako v visokih gorah kot na nizkih gričih, vzroki za planinske tragedije pa so bili zelo različni. Nobenega vzroka ne bi smeli podcenjevati, pred vsako turo naj bi preučili vse možnosti.

DOLGA STATISTIKA

Prva znana gorska nesreča pri nas se je pripetila 2. avgusta 1815, ko je **Andrej Kavalarič** spodrsnil v pečeh Jalovca. Dne 5. julija 1822 je strela na Triglavu ubila **Antona Korošca**. Na Rateški Ponci je 3. marca 1852 plaz pobil **Janeza Kavalariča, Janeza Petriča in Petra Beneta**. Na poti iz Kota v okolico Staničeve kočje proti Pragu je med sredino avgusta in začetkom septembra 1891 zašel in od utrujenosti umrl **dr. Holst** iz Berlina. Na Črni prsti se je leta 1895 smrtno ponesrečil med plezanjem **Franc Goričnik**, v Gorenji Krmi pa je padajoče kamenje 30. julija 1895 do smrti pobilo **prof. Alojza Schmidta**. Na Rateški Visoki Ponci se je 26. avgusta 1899 v sestopu izgubila **Ivana Stein**, leto dni pozneje pa na Ojstrici **Hans Lichtenecker**.

Na Travniku je leta 1903 nekdo spodrsnil v

pečeh, na Mangartu se je nekdo leta 1906 ubil med plezanjem, dve leti pozneje je **Andrej Komac-Mota** na Hudi Ravni pod Vršičem zmrznil, sredi avgusta 1908 je **Karel Wagner** sam plezal v Severni steni Triglava in umrl zaradi notranjih poškodb. Planinci so do začetka druge svetovne vojne v gorah utonili, spodrsnili na snegu, travi, skrotju ali skalah in se ubili, izgubili življenje v neurjih in snegu, zaradi izčrpanosti in utrujenosti v viharju, pobilo jih je padajoče kamenje, izginili so preprosto neznanokam, se izgubili v temi in zmrznili, tavalii po megli, dokler niso izčrpani omagali in umrli,

padli po skalah, ko so šli iskat planinsko cvetje, predvsem planike, kar precej jih je pobral snežni plaz (od tega največ, kar debet hkrati, konec marca 1937 na Storžiču), ubijali so se na turnem smuku pa tudi na šmarnogorski Grmadi, na znamenitem vadblišču Turne.

Planinci so se ubijali na Triglavu in Grintovcu, na Mrzli gori in Brani, v Planjavi in Travniku, v Stenarju in Komarči, pa tudi na Lubniku, Begunjščici, Uršliji gori, Mali planini, Komni in na Raduhi. Zato seveda ne bi smeli podcenjevati nobene gorske poti, pa naj bi bila navidez še tako lahka in preprosta.

GORNIŠKA POT, DOLGA DOBRIH ŠEST DESETLETIJ

VRELEC SPOMINOV IZ ZAKLADNICE DOŽIVETIJ

DUŠAN VODEB

Spomini so gorniku neprecenljiva dragotina, ko odhaja in se polagoma poslavlja od gorskega sveta; resnični gomiški zaklad, ki enako osrečuje transverzalca kot himalajca, saj so le njuna pota različna. Gorniška pot pa nima zaključka in se še v spominih nadaljuje.

Zato je potrebno izkoristiti čas, izkoristiti mladost, izkoristiti zdravje, pri tem pa ne izsiljevati sreče; tveganju se seveda ni mogoče ogniti. Goram se je treba približevati spoštljivo in z ljubeznijo. V gorah je vse živo, vse živi svoje življenje; še skala je živa. Včasih težavna, krhka in neizprosna, tako da jo rotiš, naj bo s teboj prizanesljiva: samo še en prijem naj zdrži, da se boš potegnil navzgor in na varno.

ZAUPANJE SREČI

Moja gorniška doba je bila dolga dobrih šest desetletij - kot prenekateri življenjski vek. Najprej so me vabile stene in sem romal vanje s plezalno vrvjo. Potem je prišla vojna in vsa leta sem hrepenel samo po miru, po svobodi, po gorah, po Julijcih. Neprenehoma sem mislil nanje - z osnovnim vodilom po častnem preživetju.

Sreča mi je bila naklonjena, dočkal sem konec morije, dočkal sem svobodo. Prišel je tisti najlepši mesec maj, ko se je vse smejalo v pričakovanju novega življenja. In kmalu nato, v juliju, sem se že lahko vnovič napotil v gore. Visoka Rateška Ponca me je prva sprejela v svoje naročje. Nepozaben je tisti sončni dan, ko sem se na vrhu zleknil in se voljno prepustil svojim mislim. Po štirih letih vojne sem naposled spet v objemu gora, sredi veličastne lepote juljskih vrhov! To je bil vrhunec moje gomiške sreče.

Toda nepričakovano se je v mojem življenju vse sprevrglo. Preveč je bilo naporov in pomanjkanja v letih vojne. Telo ni vzdržalo, klonilo je in moral sem se ukloniti dolgotrajnemu zdravljenju. Novih moči sem iskal na Pohorju in v Martuljku. Bilo je hudo, nisem pa popustil in nisem izgubil vere v ozdravitev.

V gore sem začel hoditi sam, to mi je postala navada in počutil sem se prijetno. Povrnilo se mi je zaupanje vase, v varno hojo, in to me je tudi moralno dvignilo. Odkrival sem nove gorske prehode in skrite gorske poti, tudi tiste, po katerih so nekoč hodili stari lovci in gonjači. Spoznaval sem Trento, Bohinjske gore, predvsem pa Martuljek. Kamor sem stopil, povsod je bilo nekaj novega, gorski svet se je odstiral v novi podobi. In večji ko so bili takrat napor, lepši so danes spomini. Opazoval sem tudi divjad na njihovih stečinah, medtem ko si je iskala sočno pašo ali pa se razposajeno igrala in plesala po snežnih strminah.

Sreča mi je bila povsod naklonjena; bila je moja stalna spremljevalka, v gorah, med vojno in sploh v življenju. Zaupal sem ji pri vseh odločitvah in nikdar me ni zapustila. Posebno srečo sem imel, ker sem imel za prijatelja takšna gornika, kakor sta bila **Miran Cizelj** in **Uroš Župančič**.

OTIPLJIVI SPOMINI

Moj gorski svet ni bil posebno velik; pravzaprav je obsegal le Julijce in nič čudnega, če sem se kar sam imenoval za otroka Triglavskega narodnega parka. V tem prelestnem kotičku slovenske zemlje sem našel prav vse, kar sem iskal kot gornik in človek.

Večkrat sem moral odgovarjati na vprašanje, kako da nisem bil nikoli na Matterhornu. Pa

sem še sam odvrnil z vprašanjem, kako to, da spraševalec ni bil na grebenih Rokavov ali na Temenu, visoko nad dolino Krme, ali pa vsaj na Vrtaškem Slemenu. Kdo ve, na katero stran bi se po teh vprašanih povesila tehtnica. To je stvar osebne gornikove odločitve. - V Julijcih je vse naše, zato tudi moje, domače: kot bi hodil doma po vrtu v najlepšem mesecu, ko je v njem polno cvetočih vrtnic. In kaj je lahko lepše kot zima v Martuljku, ko pihajo vetrovi z juga in dvigujejo mogočne snežne grive, tako da se potem bele gore rišejo na jasnem modrem nebu kot veličastna kulisa! Meni je bilo дано, da sem bil v takem vremenu in kot prvi človek pozimi na Frdamanih policah.

Prijetno je v takšnih spominih objemati kraljestvo naših gora.

V množici mojih vidnih, »otipljivih« spominov je na prvem mestu planinska knjiga. Toliko se jih je nabralo, da mi med našimi težko katera manjka. To so pisna izročila slovenskih gornikov in nanje sem res ponosen. Poseben užitek je, ko lahko s police vzamem katerikoli letnik Planinskega vestnika, tudi prvega iz leta 1895.

Slovenci se ne bi mogli ponašati, da smo ponosen narod gornikov, če tega ne bi mogli podpreti s tehtno pisano besedo. Z besedo, s klenimi zapisi in z umetniško fotografijo. Vsa paleta doživetij slovenskih gornikov je zajeta v njih in ob prebiranju doumevamo, kako so v skalah, v snegu in ledu zorele osebnosti. Premalo se še zavedamo, kakšno bogastvo imamo v pisani besedi.

Pogosto se sprašujem, katera je tista naša planinska knjiga, ki me venomer privlači. Težko bi na to vprašanje odgovoril, kajti vsaka je po svoje mikavna in popolna. Morda najpogosteje jemljem v roke knjige **Marijana Lipovška**, Nejc-a Zaplotnika in **Jake Čopa**.

TAKRAT JE BILO VSE PRVIČ

Med mojimi spominki je tudi nekaj planik. Te čudovite gorske cvetice so me spremljale na mojih odročnih gorskih poteh. Včasih sem katero utrgal, z leti pa je nastal šopek in tako danes ne vem več, od kod sem katero prinesel. Zagotovo pa vem, da je med njimi tista prva planika, ki sem jo utrgal nad Zabraško planino, ko jih je bilo še na tisoče v travi ob strmi poti k Prešernovi koči na Stolu. Takrat smo gozdovniki taborili ob Završnici pod Stolom, Stol pa je bil moj prvi vrh z višino nad 2000 metrov, na katerega sem stopil.

Ker sem kljub otroškim letom še kar dobro hodil navkreber, so me starejši gozdovniki iz tabora vzeli s seboj na Triglav. Takrat je bilo vse prvič: prvič sem šel skozi Mojstrano, idilično vas na izteku treh dolin, prvič sem bil v Aljaževem domu in prvič v koči na Kredarici, kjer smo prespali.

Med planinci je bila v tistih časih navada, da so vstajali zelo zgodaj. Za kočo na Kredarici in pristop na vrh Triglava pa je to pravilo še bolj držalo. Za posebno planinsko doživetje je namreč veljalo, če si z vrha Triglava ugledal morje. To pa je bilo možno, če si bil pri Aljaževem stolpu že ob svitu, ko je bilo ozračje še povsem mirno in čisto. Zato smo tudi mi vstali navsezgodaj. Toda ko smo stopili iz koč, smo se znašli v gosti megli, iz katere je pršelo. Bilo je mrzlo in pihal je močan veter, jaz pa sem bil v tenkem puloverju, v kratkih hlačah in kratkih nogavicah. A vse je bilo takrat prvič in tako tudi mraz in megla.

Do Malega Triglava smo se vzpenjali počasi in disciplinirano. Na Malem Triglavu pa se je potem začelo. Mlad človek je že tak, da želi tekrovati, da želi biti prvi, najboljši. Tako je bilo tudi z našo skupino gozdovnikov. Kdo bo prvi na vrhu Triglava, tu stolpu? Naenkrat sem bil povsem sam, nikogar ni bilo pred menoj in nikogar za menoj. V neznanem skalnem svetu sem bil, v megli in mrazu. Pri dvanajstih letih me je postalo strah in oblike so me solze. Takšen sem potem prilezel do stolpa in takšen je spomin na moj prvi pristop na vrh Triglava.

Gozdovniška organizacija in njeni poletni tabori so bili odločilni za moje gorništvost. Kadar smo gozdovniki taborili v Gornji Savski dolini, v Kranjski gori in Martuljku, smo pridno obiskovali julijske vrhove. Ko smo taborili v Kamniški Bistrici, pri Stahovici, smo hodili v Kamniško-Savinjske Alpe, in ko smo taborili ob Završnici nad Žirovnico, smo prehodili karavanške vrhove. Tako smo bili leta 1933, ko smo taborili Na Rutah nad Kranjsko goro, že kar dobro pripravljene za bodoče, drznejše obiske gorskih vrhov.

VONJ PO KONOPLJI

V gozdovniški tabor Na Rutah je nekdo v tistem letu prinesel »Naš alpinizem«, knjigo skalašev, ki je pravkar izšla. V njej so bile nazorno upodobljene naše stene, vrisani in opisani so bili plezalni vzponi z imeni prvih pristopnikov, v njej so bila imena naših plezalcev, težavnostne stopnje in še marsikaj. Še nobena knjiga me ni do tedaj tako prevzela, kot me je »Naš alpinizem«. Brali in proučevali smo jo v taboru še zvečer pri svečah. Ta knjiga nas je spodbudila, da smo se potem odločili za plezanje v gorah in za vstop v vrste alpinistov. Štirje v taboru smo kazali največ zanimanja in navdušenja: Savo Domicelj, Lev Geržinič in midva z Miranom Cizljem. Izbrali smo si že tudi prvo plezalno smer: kamine v Mojstrovki, ker je bila Mojs-trovka najbližja našemu taboru.

Tehnično smo bili na plezanje povsem nepripravljeni. Od taboročih smo si posodili denar in zaprosili **Adija Klojčnika**, ki je imel režijsko karto na železnici, da se je odpeljal v Ljubljano

k Alpinu in nam kupil vrh. Zjutraj se je odpeljal, pri popoldanskem vlaku pa smo ga nestrpno čakali vsi štirje na železniški postaji v Kranjski gori. Vlak se še ni ustavil na postaji, ko je Adi že veselo mahal z vrvo iz vagona. Plezalna vrva je bila res čisto prava, konopljena, vita, 16-milimetrska. Takrat sem prvič zaznal duh po konoplji, ki me je potem spremljal leta in leta v različnih stenah vse do konca, kajti najlonske vrvi nisem nikoli imel. Plezalno vrvo smo potem od postaje nosili izmenoma vsi štirje kot majhnega otroka: naj Kranjskogorci vidijo, kakšno dragocenost imamo!

Ta sedaj že naša plezalna vrva pa je imela eno samo pomanjkljivost: bila je namreč dolga le 30 metrov. To pa je premalo za štiri v navezi. Toda takoj smo se spomnili, da imamo v taboru dolgo vrvo, tako za obešanje perila, in problem plezalne vrvi je bil za nas rešen.

Še težje vprašanje v naši plezalni opremi so bili plezalniki. V tistih časih še ni bilo gojzarjev z gumijastimi podplati, ampak se je bilo treba v skalah preobuti v plezalnike s polstenimi podplati, gojzarje pa spraviti v nahrbtnik. Nekdo se je spomnil, da bi si lahko plezalnike izdelali sami, in sicer tako, da bi si na stopala prisili in pritrtili več plasti jute oziroma vrečevine. In že smo spet hiteli v Kranjsko goro po vreče, šivanke in vrvice. Še pozno v noč smo potem

šivali te »plezalnike«, zjutraj pa smo že kmalu po četrti uri hiteli na Vršič, naprej na Vratca in h kaminom v Mojstrovki.

Kaj vse se je takrat dogajalo v kaminih Mojstrovke, na prvem plezalnem vzponu mariborskih gozdovnikov! To je zgodba za zgodovino, za smeh! Na vrhu Mojstrovke, koder je takrat potekala državna meja, so nas pričakali italijanski vojaki z godbo in koračnico.

GORNIŠKA POT PLANICA-POKLJUKA

V spominih se človek najraje ustavlja pri takšnih dogodkih, ko je bilo vse prvič ali pa v neznanem gorskem svetu.

Mojim gorniškim spominom se je na koncu pridružila še gorniška pot iz Planice na Pokljuko. Tej gorniški poti sem posvetil poseben album, v katerem je vse zabeleženo in ponazorjeno s slikami. V njem je na poseben način zajeto vse moje gorniško življenje. V njem so gozdovniki, je lepota naših Julijcev, so gorske stene, je moj alpinizem, alpinistični odsek in prijateljstvo z Miranom Cizljem in Urošem Župančičem. Na poti Planica-Pokljuka so se mi odpirali vedno novi in neznani pogledi in polnili zakladnico doživetij, ki mi je sedaj, ko se mi vrhovi odmikajo v nedosežnost, neusahljiv vrellec spominov.

KAKO NAJ NAVDUŠIMO OTROKE ZA HOJO PO PLANINAH IN STRMINAH

PUSTOLOVŠČINE GORSKEGA SVETA

Otroci že dolgo hodijo bodisi s starši bodisi s skupinami vrstnikov pod vodstvom izkušenih pedagogov in gornikov v gore. V Nemški planinski zvezi (DAV) pa so že pred nekaj leti sklicali srečanje, na katerem so razpravljali izključno o najmlajših obiskovalcih gorskega sveta. To temo so osvetlili z vseh mogočih zornih kotov; ko so se udeleženci razšli, so ugotovili, da njihovo srečanje ni bilo neuspešno.

Posledice so zdaj že občutne in vidne: v gorah se je po statistikah znatno povečalo število otrok, prav tako je v gorah bistveno več družin, s čimer je med drugim poskrbljeno za to, da se iz aktivnega planinskega življenja ne umaknejo tisti člani, ki so si ustvarili družino in je kajpada nočejo zanemariti.

V nemških planinskih društvih se aktivni člani vodstev ukvarjajo s planinskimi družinami in jih dobesedno zasipajo s ponudbami: ponujajo manj obiskovane planinske koče, kjer se je mogoče ustaviti za nekaj ur ali nekaj dni, in odsvetujejo preobremenjene planinske koče, kar je koristno tako za planinske oskrbnike kot za obiskovalce z otroki.

Nemška planinska organizacija je storila marsi-

kaj, da bi svoje planinske družine seznanila s čimveč možnostmi obiskovanja gorskega sveta, od česar bi imeli koristi predvsem (ali pa tudi) otroci. Njeni propagandisti so napisali vrsto člankov v časopise, izdali brošuro »Z otroki v kočah«, potem pa so sklenili posneti še film, ki naj bi predstavil predvsem doživljajsko planinarjenje in ne sopenje proti vrhovom, kar je pogosto cilj starejših. V središču pozornosti so bila zato doživetja narave in bujenje zanimanja za gorsko prinaravo z vsemi dražmi.

Planinci so našli simpatizerje pri Evangeličanski televiziji na Bavarskem, kjer so bili navdušeni nad zamisljo. Našli so takojšen termin za snemanje in tudi za oddajanje na RTL Plus in SAT 1. Tako je nastal 20-minutni film, v katerem je sodelovalo več družin z otroki, ki so potovali po gorskem svetu, malo po načrtih in malo na divje, pri tem odkrili kraško jamo in potoček, ki so mu sledili po gorski divjini, na drugo stran prepada pa so prišli z lastno žičnico, ki so jo izdelali na kraju samem. Otroci so bili kajpada karseda navdušeni nad vsakršnimi aktivnostmi v gorskem svetu. K temu sodi tudi iskanje in spoznavanje nenavadnih kamnov. Posebno do-

bro pa je vsem teknilo kisló mleko in maslo, ki so ga naredili na planini, na kateri so tudi bili mladi planinci.

Spremljevalci so lahko opazovali, kako otroci reagirajo na neznano pokrajino, kako si hitro pridobivajo izkušnje in kako previdno bosonogi otrok raziskuje kamniti blok, po katerem se je odločil plezati. Po mnenju nekaterih bi to lahko bile postaje na poti k odkrivanju dejavnosti, s katero se bodo ti ljudje morebiti ukvarjali vse življenje - plezanja. Pogoj je ta, da otroke v

začetku peljemo v gore tako, da imajo predvsem oni kaj od njih, da se v gorskem svetu zabavajo in da jih ne priganjamo s prisilo ali proti njihovi volji.

Film so presneli tudi na videokaseto, ki si jo lahko ogledajo tako v planinskih društvih kot starši, da bi zvedeli, kako naj svoje otroke navdušijo nad gorskim svetom.

Seveda pa je film samo izhodišče za marsikaj drugega: noben film ne more nadomestiti lastnih doživetij.

ZA DOBRO POČUTJE NAJ BI HODILI PRIMERNO OPREMLJENI V HRIBE

GORNIŠKA OBLAČILA

STONE GOLNAR

Danes z občudovanjem gledamo osvajalce najvišjih vrhov, ki so se v prvih desetletjih tega stoletja v suknjičih in pumparicah vzpenjali proti vrhu Everesta in drugih osemtisočakov. Suknjiči in hlače iz lodna (debela filcasta tkanina), živalske kože in krzna, volneni puloverji in bombažne vetrovke, srjace in majice so bila dolgo časa edina - bolj ali manj - dobra zaščitna oblačila obiskovalcev gora. Takrat še ni bilo specializiranih izdelovalcev gorniških oblačil.

Šele po drugi svetovni vojni so začeli izdelovati tkanine iz umetnih snovi, na primer iz najlona. Te tkanine imajo nekatere lastnosti, ki jih prej znane naravne tkanine niso imele. Najlon je bil za vodo nepropusten, seveda v obeh smereh. To pomeni, da se je pod vetrovko nabiral kondenz, ob dolgotrajnih padavinah pa je tkanina postala prepustna tudi za dež.

Za uporabo v razmerah z nizkimi temperaturami so začeli izdelovati puhovke. Med dve ali več plasti bombažne ali najlonske tkanine so natlačili gosji puh. Ta se je napihnil, vmesni zrak pa je služil kot dober izolator. Puhasto oblačilo je bilo uporabno le takrat, kadar je bilo suho. Premočen puh seje sprijel v kepe, plasti tkanine pa so se zlepile in tako izgubile izolacijsko vrednost.

V modi so bile tudi bombažne oziroma flanelaste srjace, ki so dobro vpijale pot, in bombažne majice s podobnimi lastnostmi. Slaba stran teh oblačil je bila, da jih je bilo potrebno premočene zamenjati, to pa je v neugodnih vremenskih razmerah lahko hudo neprijetno opravilo.

Ob koncu sedemdesetih let so razvili nekaj novih vlaken in tkanin iz umetnih snovi. Gosji puh so nadomestili z dakron holofilnimi vlakni, stkali so krzna iz umetnih vlaken in iz njih izdelovali termo jope in hlače, največji dosežek pa je bil prav gotovo iznajdba tkanine, ki je dihala in bila hkrati nepropustna za atmosferske padavine.

Že nekaj let je v svetu in pri nas nekaj proizvajalcev oblačil, ki so svojo proizvodnjo usmerili v izdelavo oblačil za gornike.

ZUNANJA ZAŠČITNA OBLAČILA

Oblačila, ki so jih začeli izdelovati iz goretaksa, so pomenila pravo revolucijo na področju športnih oblačil. Danes se pojavlja na desetine tkanin, ki naj bi imele podobne lastnosti in največkrat se je težko odločiti za pravo in najboljšo. Tkanine, ki imajo lastnost dihanja in hkrati zadrževanja vode, so dvo-ali triplastne. Zaščitna plast, ki je običajno na notranji strani ali vmes, je tkana zelo na gosto in ima na milijone drobnih por, skozi katere voda zaradi površinske napetosti ne more prodreti. Molekule vode, ki nastanejo ob potenju, se izločajo v obliki par in so tako majhne, da zlahka prodrejo skozi pore navzven. Ta oblačila tudi dobro ščitijo pred vetrom. Posebnost v izdelavi so lepljeni ali toplotno obdelani šivi, ki so za vodo neprepustni.

Pri nas so v zadnjem času začeli izdelovati tkanine, ki naj bi imele podobne lastnosti kot goretaks, na primer porotex ali kranteks, izdelujejo pa tudi oblačila iz uvoženih tkanin, kot so tetratex, adi-tex in helsapor.

Avtor članka je preizkušal izdelke iz porotexa, adi-texa in tetratexa, ki jih je mogoče dobiti pri nas, in bil nad njimi bolj ali manj razočaran. Pod vsemi naštetimi tkaninami se je namreč ob močnejšem dežju ali snegu nabrala vlaga, delno zaradi prepustnosti za padavine, delno pa zaradi potenja in slabega odvajanja vodnih par. Naši proizvajalci pa so tudi premalo domiselni pri krojenju vetrnih kompletov. Tako je zaradi varčnosti z materialom uporabnik prikrajan za večjo udobnost in zaščito pred vetrom.

Po nekaterih virih daje zanesljivo zaščito le goretaks, po drugih virih pa se ob obilnih padavinah in potenju tudi pod to tkanino nabira kondenz. Največja razlika med goretaksom in

Praktično in udobno vrhnje oblačilo iz goreteksa

drugimi podobnimi tkaninami, ki jih izdelujejo pri nas, je predvsem v ceni. Vetrovka iz goreteksa, na primer, stane 300 do 500 DEM, približno toliko pa tudi vetrne hlače, pri nas pa stanejo podobni izdelki od 150 do 200 DEM. Uporabnikom priporočam izdelke iz debelejšee tkanine, ki je tudi bolj trpežna. Lastnosti goreteksa in drugih podobnih tkanin se sčasoma spremenijo - koliko in kako, je odvisno predvsem od uporabe.

TERMO JOPE IN PULOVERJI

Krznata iz umetnih snovi so počasi zamenjale druge tkanine, ki so imele podobne lastnosti, bile pa so lažje in so se hitreje sušile. Te tkanine imajo dobre izolacijske lastnosti in uspešno zadržujejo toploto, dihajo - torej prepuščajo vodne pare, so lahke in udobne. Pri nas je kar nekaj proizvajalcev oblačil iz omenjenih tkanin, na primer Univerzale Domžale, šiviljstvo AABS, Comtex in drugi. Preizkus izdelkov prvih dveh proizvajalcev je dal zelo ugodne rezultate. Oba izdelka sta imela vse opisane lastnosti. Tudi cena glede na uporabnost ni pretirana - od 50 do 100 DEM. Pri nas je mogoče dobiti tudi uvožene termo jope z enakimi lastnostmi, vendar po znatno višjih cenah.

VEDNO SUHO SPODNJE PERILO

Toplota, ki jo telo oddaja, se porablja tudi za izparevanje vlage, ki se zadržuje v mokrih oblačilih. Tako telo po nepotrebnem oddaja energijo. Neprijeten pa je tudi občutek, ki je znan vsakemu gorniku, ko nadene na premočeno spodnje perilo nahrbtnik. Kaj bi takrat dali, da bi lahko imeli na sebi suho perilo!

Posebno vedno suho spodnje perilo so pred gorniki uporabljali že drugi športniki, na primer smučarski tekači. Prvi takšni izdelki so bili tkani iz čiste sintetičke. To perilo je bilo v stiku s kožo, čez pa je prišla bombažna majica. Športnik je po potrebi menjaval le bombažne majice.

Podobno, vendar malo manj učinkovito je navadno sintetično smučarsko perilo, če ga oblečemo na kožo in damo čez bombažno majico.

Danes so šli v tekstilni industriji naprej in pričeli tkati dvoslojna pletiva. Notranja plast tega pletiva je iz polipropilena - torej sintetična, zunanja pa bombažna. Sintetični del prepušča vodne pare, ki jih vpija bombažna plast. Seveda pa zmožnost vpijanja ni neomejena. Ena od rešitev za povečanje zmožnosti vpijanja je, da damo čez to perilo še dodatno bombažno majico.

Pri nas je mogoče nabaviti dvoslojno spodnje perilo krojaštva Nunar iz uvožene tkanine exotex. Cena posameznih izdelkov v trgovini Montana znaša okoli 30 DEM. Perilo se je pri testiranju zelo dobro obneslo. Ob intenzivnem znojenju je ostala notranja plast praktično ves čas suha, zunanja pa je bila popolnoma premočena. Da bi bila oblačila učinkovitejša, se mora-jo tesno prilagati telesu.

Oblačila, ki jih zdaj uporabljajo gorniki, najbrž ne vplivajo neposredno na njihove dosežke, gotovo pa prispevajo k boljšemu počutju in ohranjanju zdravja.

V športni industriji pa bodo v prihodnosti težili k izboljšanju vseh naštetih lastnosti tkanin.

KJE JE MOGOČE KUPITI

Športna trgovina Montana, Podlubnik 72, 64220 Škofja Loka, ali St. Marie Aux Mineš 15, Trzič 64290 (izdelki iz porotexa in spodnje perilo exotex).

Univerzale Domžale, tovarna - Kidričeva 4, prodajalna - Ljubljanska 85, 61230 Domžale (termo jope, vetrovke tetratex).

Oprema Kočevje, Tomšičeva, 61330 Kočevje (porotex).

Prodajalna šiviljstva AABS, Titov trg 25, 64000 Kranj (vetrni kompleti iz porotexa, termo hlače in jopiči husky).

Okus, Radlje, 62360 Radlje ob Dravi, izdeluje za Edelweiss (vetrni kompleti iz helsapora in adi-texa, termo jope in hlače, sprajce iz tenke termo tkanine).

VSE, KAR STE ŽELELI VEDETI O TEM - IN ŠE VEČ

GORNIŠKI ŠOTORI - DRUGI DEL

V prejšnji številki Planinskega vestnika smo opisali najpomembnejše in najuporabnejše tipe gorniških šotorov in obljubili, da bomo v nadaljevanju pisali o tem, kakšne so možnosti za nabavo šotorov pri nas, in objavili preglednico s podatkih o posameznih vrstah gorniških šotorov. Obljubo kajpada izpolnjujemo. (Op. ur.)

V naših trgovinah izbira šotorov ni kdovekako velika. Najmanj težav bi imeli ob nabavi šotorov v obliki črke A. Občasno so na voljo tudi kupolasti šotori, ki pa so najbolj primerni za na morje. Svoj čas je solidne gorniške šotore izdelovala Mont Metka iz Celja, občasno jih za katero od odprav naredijo v tovarni Induplati v Jaršah. Kljub nekaterim pomanjkljivostim so ti šotori zelo dobri v svoji kategoriji. To bi lahko najbrž potrdila večina članov naših himalajskih odprav. Ne bi bilo slabo, če bi za izdelavo šotorov preizkusili tudi nove tkanine, ki so jih začeli izdelovati pri nas (krantex in porotex).

Verjetno je največji problem za proizvajalce majhno tržišče, prodor na tuje tržišče pa bi bil ob veliki konkurenci praktično nemogoč.

Če želimo imeti zanesljiv šotor, se moramo odpraviti ponj preko meje (seveda preko severne ali zahodne). Osnovne kupolaste modele, ki so bili že preizkušeni na mnogih odpravah (tudi naših), je mogoče dobiti za 150 do 200 DEM. Sodobno oblikovani geodetski šotori pa so nekajkrat (tudi 10-krat) dražji.

PREGLIEDNICA S PODATKI O ŠOTORIH

Ključ: Vho = vhod, NPZ = najprej postavljena zunanost, NPN = najprej postavljena notranost, P = predprostor, PO = pravokotna osnova, ŠO = šesterkotna osnova.

Skupina A - šotori za povišani bazni tabor

Phoenix Phusion Extreme 210 x 126 cm notranje površine, PO, teža 4,6 kg, 2Vho, 2 P, NPN, prevleka za sneg, NPZ, geodetski s 4 palicami. Pripombe: zelo močan, počasi se postavi, veliko prostora za kuhanje, potrebuje dobro sidranje z vrvicami, za 2 osebi, težak.

Phoenix Phortress 210 x 135 cm notranje površine, ŠO, teža 4,25 kg, 2Vho, 2 P, prevleka za sneg, NPZ, negibljiv v obliki črke A s 4 palicami. Pripombe: zelo močan, če je dobro postavljen, potrebuje dobro sidranje z vrvicami, stisnjena notranost, za 2 osebi.

Norih Face VE-24 213 x 265 cm notranje površine, ŠO, teža 3,95 kg, 1 Vho, prevleka za

sneg, NPN, geodetski s 4 palicami. Pripombe: originalna geodetska oblika, zelo močan, hiter za postavitev, dober vetrni prerez, malo prostora za kuhanje, lahek, za 3 do 4 osebe, cena okoli 1500 DEM.

North Face VE-25 213 x 265 cm notranje površine, ŠO, teža 4,32 kg, 2Vho, 1 P, NPZ, geodetski s 5 palicami. Pripombe: originalna geodetska oblika, zelo močan, hiter za postavitev, dober vetrni prerez, velika notranost, za 3 do 4 osebe.

North Face Himalayan Hotel 218x345 cm notranje površine, okrogla osnova, teža 5,9 kg, 2 Vho, 2 P, NPN, geodetski s 6 palicami. Pripombe: zelo prostorna notranost, zelo močan, hiter za postavitev, malo prostora za opremo in kuhanje, za 4-5 oseb, astronomska cena.

North Face Westwind 244 x 120 cm (poprečne) notranje površine, stanjšano dno, teža 2,7 kg, iVho, 1 P, NPN, tunel s 3 palicami. Pripombe: sprejemljiva notranost, potrebuje dobro sidranje z vrvicami, hiter za postavitev, dober vetrni prerez, lahek, za 2 osebi.

Wild Country Ousar 229 x 137 cm notr. površine, PO, teža 3,75 kg, 2Vho, 2 P, NPN, geodetski s 4 palicami. Pripombe: prenizek, veliko prostora za opremo in kuhanje, zelo močan in stabilen, hitra postavitev, za 2 osebi.

Wild Country High Altitude Ousar - enak prejšnjemu z dodatki: prevleka za sneg, posebej ojačane napenjalne vrvice, pokrite zadrgе.

Wild Country Hyperspace 208 x 190 cm notr. površine, PO, teža 4,6 kg, 2Vho, 2 P, NPN, geodetski s 5 palicami. Pripombe: povečana verzija Ousarja z dodatno bočno podporo, dober, zelo stabilen in prostoren, veliko prostora za kuhanje in skladiščenje, hitro postavljen, za 3-4 osebe.

Wild Country Terra Nova 198 x 213cm notranje površine, PO, teža 5,7kg, 2 Vho, 2 P, NPN, geodetski s 5 palicami. Pripombe: ugodna višina notranosti, zelo prostoren, veliko prostora za kuhanje in skladiščenje, niha v močnem vetru, za 4-5 oseb.

Skupina B - šotori za naskok

Phoenix Photon Extreme 210 x 142 cm notr. površine, PO, teža 3,6 kg, 1 Vho, 1 P, preprosta kupola s 3 palicami, enoplastni iz Gore-Texa. Pripombe: sprejemljiva stabilnost, ugodna notranost, lahka postavitev, za 2-3 osebe.

Phoenix Phearless 220 x 148 cm notranje površine, PO, teža 5 kg, 2Vho, 1 P, prevleka za sneg, zunanji skelet iz ojačanih palic v obliki kocke, enoplastni iz Gore-Texa, za 2-3 osebe.

Pripombe: močan, težak, neroden za postavitve.

Wild Country Gemini 200 x 117 cm notranje površine, PO, teža 2,4 kg, 1 Vho, 1 P, geodetski s 3 palicami, enoplastni Gore-Tex. Pripombe: lahek, lahko postavljen, zelo stabilen, za 2 osebi, morda potrebuje še snežno prevleko.

Wild Country High Altitude Gemini 198x117cm notranje površine, PO, teža 1,9 kg, 1 Vho, preprosta kupola z 2 palicama, enoplastni Gore-Tex. Pripombe: lahek, lahko postavljen, zelo stabilen, utesnjen, za 2 osebi, dobro zavetišče v sili.

Bibler Tent približno 200x135 cm notranje površine, PO, teža 1,9 kg, 1 Vho, preprosta kupola, enoplastni Toddtext. Pripombe: lahek, lahko postavljen, za 2 osebi, oteženo kuhanje, dobro zavetišče.

Naslovi trgovcev s šotori, opisanimi v preglednici:

ZDA:

North Face - 999 Harrison Street, Barkel, CA 94710.

Wild Country USA, 27 Whitelaw Drive, Centre Conway, NH 03813.

Bibler Tents 5441/D Western Avenue Dept. A3, Boulder CO 80301.

VELIKA BRITANIJA:

Phoenix Mountaineering, Coquetdale Trading Estate, Amble, Morpeth, Northumberland NE 65 OPE.

North Face, c/o First Ascent, Unit 2 Lime Tree Business Park, Matlock, Derbyshire DE 4 3EJ.

Wild Country USA, Meverill Road, Tideswell, Derbyshire SK 17 8PY.

Prevod in komentar: Tone Golnar

ZDAJ NATANČNO VEMO, NA KAKŠNO POT GREMO

ZAHTEVNE IN ZELO ZAHTEVNE POTI

Komisija za pota in Komisija za Gorsko reševalno službo Planinske zveze Slovenije sta na podlagi sklepov seje Glavnega odbora Planinske zveze Slovenije z dne 17. maja 1986 sprejeli napotke za kategorizacijo planinskih poti in za preventivno dejavnost na planinskih poteh. Popisi na terenu so bili opravljeni v letih 1988, 1989 in 1990, pri tem pa so članom komisije za pota pomagali markacisti, ki skrbje za te poti, poznavalci teh poti in gorski reševalci, ki pokrivajo ta območja. Popisi po terenu so se zaradi različnih vzrokov zavlekli na obdobje treh let. Kljub dolgemu obdobju od izdaje napotkov do posameznih razgovorov na terenu imamo končno pred seboj seznam kategoriziranih planinskih poti.

Vsaka kategorizirana pot bo na izhodišču označena z dodatno tablo o zahtevnosti posamezne poti.

V planinskih kartah bodo te poti označene črtkasto za zahtevne poti in pikčasto za zelo zahtevne poti, in sicer na predelih, zaradi katerih je neka pot zahtevna ali zelo zahtevna.

Pri sami kategorizaciji želimo poudariti še nekaj: kategorizacija planinskih poti velja le za poletno sezono! Zimske in nenormalne vremenske razmere težavnost poti močno spremenijo. Predvsem v zimskem času so markacije in varovalne naprave večinoma pod snegom. Za večino poti predvsem v visokogorju, kjer je tudi glavnina kategoriziranih planinskih poti, je v takih primerih potrebna alpinistična oprema in ravnanje za gibanje v zimskih razmerah.

Vse poti, ki so označene kot zahtevne ali zelo zahtevne, komisija za pota pri PZS tudi odsvetuje kot primerne za sestop.

KATEGORIZACIJA PLANINSKIH POTI

Planinske poti se delijo glede na zahtevnost v tri skupine, na lahke, zahtevne in zelo zahtevne poti. Kategorizacija je namenjena široki planinski javnosti, da bi se planinci že pri načrtovanju poti lahko odločili za smer vzpona in sestopa ter jo prilagodili svojemu planinskemu znanju, pripravljenosti in opremljenosti. Zahtevne in zelo zahtevne poti so na začetku označene

poleg običajne table, ki nam pove smer poti in čas hoje, še z dodatno tablo, ki nas opozori na težavnost naše poti.

Vse te naloge opravlja Komisija za pota pri PZS z namenom, da bi zmanjšali število nesreč v gorah.

Lahka pot je pot, kjer si pri hoji ni potrebno pomagati z rokami. Kadar taka pot preči strmo pobočje, je dovolj široka, da omogoča varno hojo tudi manj izurjenim planincem. Od njih zahteva le pazljivost in telesno kondicijo.

Primeri lahkih poti: Koča pri Savici - Dom na Komni, Dom v Kamniški Bistrici - Kamniško sedlo, Dom na Sviščakih - Snežnik. Lahka pot ni posebej označena.

Zahtevna pot vodi prek težjih mest, kjer si zaradi varnosti pomagamo z rokami. Morebitne varovalne naprave so namenjene varnosti planinca in niso nujno potrebne za premagovanje težjih mest.

Primeri zahtevnih poti: Pot čez Komarčo, Dom na Kališču - Storžič, Kocbekov dom na Korošici - Ojstrica. V izhodiščih takih poti je na tabli opozorilo »Zahtevna pot«.

Zelo zahtevna pot je tista pot, kjer je raba rok pri hoji nujno potrebna. Varovalne naprave omogočajo prehod težjih mest, kjer bi bilo sicer potrebno varovanje s plezalno vrvjo. Pogosto je na taki poti potreben cepin, včasih potrebujemo celo dereze in čelado. Primerna je le za dobro izurjene ter dobro fizično pripravljene planince. Ni za vrtoglave.

Primeri zelo zahtevnih poti: Tominškova pot iz Vrat na Triglav, »Jeseniška« pot v Prisojniku, Kremzarjeva pot na Kočno. V izhodiščih takih poti je na tabli opozorilo »Zelo zahtevna pot«.

JULIJSKE ALPE - TRIGLAVSKA SKUPINA

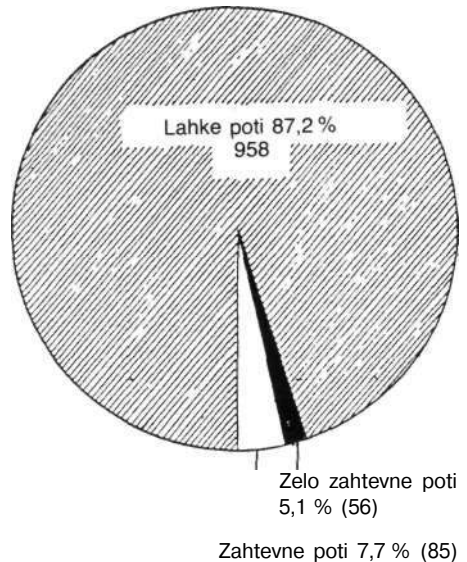
1. Aljažev dom v Vratih (1015 m) - Begunjski studenec (2100 m) - Triglavski dom na Kredarici (2515 m) - »Tominškova pot« - 5 ur; zelo zahtevna pot (police v Cmirovi severni steni; »Hudičev žleb«, Snežišča); Planinsko društvo Ljubljana-Matica.

2. Aljažev dom v Vratih (1015 m) - v Plazičih (1200 m) - Prag (1580 m) - Begunjski studenec (2100 m) - priključek na Tominškovo pot - »Pot čez Prag« - 4 ure; zahtevna pot (odcepi poti v pečevju pod Triglavsko steno; vzpon čez Prag (»Medvedovo skalo); snežišča v grapah in pod steno); Planinsko društvo Ljubljana-Matica.

3. Dom Planika (2404 m) - Triglavski dom na Kredarici (2515 m) - 1 ura; zahtevna pot (pe-skaste police »Štapce« pod vzhodnem vzvodne stene Malega Triglava); Planinsko društvo Gorje.

4. Dom Valentina Staniča (2332 m) - Rž (2441 m) - Triglavski dom na Kredarici (2515 m) - 1 ura; zahtevna pot (greben Rži); Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela.

ŠTEVILO ZAHTEVNIH IN ZELO ZAHTEVNIH PLANINSKIH POTI V SLOVENIJI

5. Triglavski dom na Kredarici (2515 m) - Mali Triglav (2725 m) - Triglav (2864 m) - 1 ura; zelo zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Ljubljana-Matica.

6. Dom Planika (2404 m) - Mali Triglav (2725 m) - priključek na pot Kredarica - vrh Triglava - 1.30 ure; zahtevna pot (drobljivo pečevje Malega Triglava); Planinsko društvo Gorje.

7. Dom Planika (2404 m) - Triglavška (Bovška) škrbina (2659 m) - na vrhu škrbine priključek na pot Dolič-vrh Triglava - 1.30 ure; zelo zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Gorje.

8. Vodnikov dom na Velem polju (1805 m) - Konjsko sedlo (2020 m) - Dom Planika (2404 m) - 1.45 ure; zahtevna pot (skalna polica na severnem obrobju Vernerja); Planinsko društvo Gorje.

9. Tržaška koča na Doliču (2151 m) - Dom Planika (2404 m) - 2 uri; zahtevna pot (polica prek skalne ostroge pod Rjavcem); Planinsko društvo Gorje.

10. Tržaška koča na Doliču (2151 m) - Planja (2520 m) - Triglav (2864 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (odcep od melišča do vrha); Planinsko društvo Gorje.

11. Zasavska koča na Prehodavcih (2071 m) - Tržaška koča na Doliču (2151 m) - 2.30 ure - »Pot Mire Marko Debelakove«; zelo zahtevna pot (sistem polic v severni steni Kanjavca; snežišče); Planinsko društvo Radeče.

12. Zatrej Zadnjice (960 m) - Komar - Tržaška koča na Doliču (2151 m) - 2.30 ure; zelo zah-

tevna pot (del poti čez Komar); Planinsko društvo Gorje.

13. Sedlo Luknja (1758 m) - Plemenice - Planja (2520 m) - priključek na pot Dolič-vrh Triglava - 4 ure; zelo zahtevna pot (strma stena nad Luknjo ter prek zahodnega grebena); Planinsko društvo Šmarna gora.

14. Tržaška koča na Doliču (2151 m) - vrh Kanjavca (2568 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (stena pod vršnim grebenom); Planinsko društvo Gorje.

15. Dom Valentina Staniča (2332 m) - Spodnja Vrbanova špica (2299 m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (greben med Visoko in Spodnjo Vrbanovo špico); Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela.

16. Dom Valentina Staniča (2332 m) - Dovška vrata (2305m) - Rjavina (2532m) - 2 uri; zahtevna pot (del od vznožja Rjavine do vrha); Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela.

17. Dom Valentina Staniča (2332 m) - Cmir (2393 m) - 2 uri; zahtevna pot (navpična stena v grebenu); Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela.

18. Pikel (2100 m) - odcep od poti Kot-Dom Valentina Staniča - Rjavina (2532 m) - 1.30 ure; zelo zahtevna pot (kamini v severnem ostenju Rjavine); Planinsko društvo Javornik-Koroška Bela.

19. Aljažev dom v Vratih (1015 m) - Bivak IV na Rušju (1980 m) - Zadnji Dolek - Škrlatica (2738 m) 5-6 ur; zelo zahtevna pot (del južne stene nad meliščem z značilno trebušasto ploščo; snežišča); Planinsko društvo Mojstrana.

20. Koča pri Savici (660 m) - Komarča - Črno jezero - Koča pri Triglavskih jezerih (1683 m) - 3.30 ure; zahtevna pot (odcepi v stenah Komarče); Planinsko društvo Ljubljana-Matica.

21. Koča pri Triglavskih jezerih (1683 m) - preval Štapce (1851 m) - Mala Tičarica (2071 m) - 1 ura; zahtevna pot (stena pod prevalom Štapce); Planinsko društvo Ljubljana - Matica.

22. Kovinarska koča na Zasipski planini (892 m) - Lipanska vratca (cca 1900 m) - odcep za Debelo peč in Blejsko kočjo na Lipanci - 3 ure; zahtevna pot (snežišča v grapah in strmi skalni del pod Lipanskimi vrati); Planinsko društvo Bled.

23. Blejska koča na Lipanci (1633 m) - Srenjski preval (1990 m) - Studorski preval (1892 m) - priključek na pot Rudno polje-Vodnikov dom - 4 ure; zahtevna pot (strma, s stenami prekinjena pobočja Malega Draškega vrha med Srenjskim in Studorskim prevalom); Planinsko društvo Bled.

24. Blejska koča na Lipanci (1633 m) - Mrežce - Lipanski vrh (1983 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (skalni odlomi v Mrežcah); Planinsko društvo Bled.

MARTULJSKE GORE IN ŠKRLATICA

1. Koča v Krnici (1218 m) - vrh Lipnice (2418 m) - Špik (2472 m) - 4-5 ur; zahtevna pot (skalni odstavki v grebenu Lipnice); Planinsko društvo Gozd-Martuljek.

2. Smerna tabla za Špik (30 min. od vršiške ceste) - Kačji graben - Špik (2472 m) - 4 ure; zahtevna pot (korito pod škrbino med vrhovoma Lipnice in Špika); Planinsko društvo Gozd-Martuljek.

3. Koča v Krnici (1218 m) - vrh Kriške stene (2301 m) - 3 ure; zelo zahtevna pot (stena v celoti in snežišče pod njo); Planinsko društvo Kranjska gora.

4. Rob Kriške stene (2301 m) - Rdeča škrbina (ca. 2500 m) - Dolkova špica (2582 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (melišče na jugozahodni strani Dolkove špice; drobljiv, rdeč žleb v škrbini); Planinsko društvo Mojstrana.

5. Rdeča škrbina (cca 2500 m) - odcep poti na Dolkovo špico - Zadnji Dolek - priključek na pot Bivak IV - Škrlatica (2738 m) - 30 min.; zahtevna pot (žleb v Rdeči škrbini; snežišče v Zadnjem Dolku); Planinsko društvo Mojstrana.

6. Gozd-Martuljek (750 m) - Zgornji Martuljov slap (izvir Martuljka) (1200 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (grapa nad dolino potoka); Planinsko društvo Gozd-Martuljek.

SKUPINA RAZORJA IN PRISOJNIKA

1. Tičarjev dom na Vršiču (1620 m) - Sovna glava (1748 m) - Prisojnik (2547 m) - »Kopiščarjeva pot«, imenovana tudi »Jeseniška« - 4 ure; zelo zahtevna pot (strma stena nad meliščem in kamin pod prednjim oknom); Planinsko društvo Jesenice.

2. Koča na Gozdu (1226 m) - Prisojnik (2547 m) - »Hanzova pot« - 4-5 ur; zelo zahtevna pot (vsa pot od slapa do vrha); Planinsko društvo Kranjska gora.

3. Odcep od Hanzove poti - priključek na Kopiščarjevo pot - »Varianta« - 1 ura; zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Kranjska gora.

4. Stenarska vratca (2295 m) - Križ (2410 m) - 30 minut; zahtevna pot (grušcnate police in skalni pragovi pod vrhom Križa); Planinsko društvo Radovljica.

5. Pogačnikov dom na Kriških podih (2052 m) - preval Planja (2349 m) - 1 ura; zahtevna pot (odcep pod prevalom; snežišča); Planinsko društvo Radovljica.

6. Preval Planja (2349 m) - Razor (2601 m) - 1 ura; zahtevna pot (vršni del Razorja; snežišče); Planinsko društvo Radovljica.

7. Preval Planja (2349 m) - Mlinarica/Škrbina (1955 m) - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (police in žlebovi nad Mlinarico; številna strma snežišča); Planinsko društvo PTT Ljubljana.

8. Prelaz Luknja (1758 m) - Bovški Gamsovec

- (2392m) - 1.30-2 uri; zahtevna pot (greben pod vrhom); Planinsko društvo Radovljica.
9. Preval Vrata (2180 m) - Bovški Gamsovec (2392 m) - 1.15 ure; zahtevna pot (ozke police v zahodni steni Gamsovca; greben pod vrhom); Planinsko društvo Radovljica.
10. Pogačnikov dom na Kriških podih (2052 m) - Pihavec (2414 m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (kamin in melišče pod škrbino Čez Kamen); Planinsko društvo Radovljica.
11. Poštarska koč na Vršiču (1725 m) - Sovna glava (1748 m) - Gladki rob - mimo prednjega okna - Prisojnik (2547 m) - »Grebenska pot« - 3 ure; zahtevna pot (predel od prednjega okna do vrha); Planinsko društvo PTT Ljubljana.
12. Mlinarica (Škrbina, 1955 m) - Zadnje okno - Zvoniki (2472 m) - Prisojnik (2547 m) - »Jubilejna pot« - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (odcep nad Škrbino; vstop v Zadnje okno in snežišče v njem; police Zadnjega Prisojnika in Zvonikov); Planinsko društvo PTT Ljubljana.
13. Gladki rob - Kranjska planina (1600 m) - Mlinarica (Škrbina, 1955 m) - priključek na pot Prisojnik-Razor- »Južna pot« - 2 uri; zahtevna pot (predel pod Mlinarico); Planinsko društvo PTT Ljubljana.
14. Kajzljeva škrbina (med Zadnjim Prisojnikom in Zvoniki) - Gladki rob - priključek na Jubilejno pot - 2.30 ure; zahtevna pot (skala nad južno potjo; kamnito pobočje pod Kajzljevo škrbino); Planinsko društvo PTT Ljubljana.
15. Odcep od južne poti na Konjski planini (1.30 ure od Vršiča) - Prisojnik (2547 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (predel nad veliko zajedo; veliko snežišče v zajedi); Planinsko društvo PTT Ljubljana.

SKUPINA JALOVCA IN BAVŠKEGA GRINTAVCA

1. Dom v Tamarju (1108 m) - Jalovčev ozebnik - priključek na pot Zavetišče pod Špičko-Jalovec - 5-6 ur; zelo zahtevna pot (nevarnost padajočega kamenja; obsežno snežišče); Planinsko društvo Medvode. - Predlagamo, da jo opustijo kot planinsko pot.
2. Dom v Tamarju (1108 m) - slap Črna voda - Sleme (1810m) - 2.30 ure; zahtevna pot (snežišče v grapi nad Črno vodo); Planinsko društvo Medvode.
3. Dom v Tamarju (1108 m) - Srednja Ponca (2228 m) - Visoka Ponca (2274 m) - 4-5 ur; zelo zahtevna pot (vršni del Srednje Ponce; predel od Planiške škrbine do Visoke Ponce); Planinsko društvo Medvode.
4. Dom v Tamarju (1108 m) - Mali kot - Kotovo sedlo (2138 m) - 3 ure; zahtevna pot (strma grapa pod Kotovim sedlom); Planinsko društvo Medvode.
5. Dom v Tamarju (1108 m) - do vznožja Ozebnika - Kotovo sedlo (2138 m) - 3.30 ure;

- zahtevna pot (melišče pod Ozebnikom; snežišče); Planinsko društvo Medvode.
6. Dom v Tamarju (1108 m) - Jalovška Škrbina (2110 m) - do poti zavetišče pod Špičko-Jalovec - 3.30 ure; zelo zahtevna pot (odcep od poti skozi Ozebnik na Jalovško škrbino); Planinsko društvo Medvode
7. Koritniška planina (1069 m) - zatrep Koritnice - Kotovo sedlo (2138 m) - 3 ure; zahtevna pot (ozka gruščnata gredina v steni Kotovega sedla); Planinsko društvo Bovec.
8. Kotovo sedlo (2138 m) - Jalovec (2643 m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (zapadno pobočje Jalovca do Jalovčevega grebena); Planinsko društvo Medvode.
9. Kotovo sedlo (2138 m) - Rob nad Zagačami (2160 m) - Mali Koritniški Mangrt (2333 m) - Mangrt (2678 m) - 6-7 ur; zelo zahtevna pot (od Roba nad Zagačami do Mangrta); Planinsko društvo Medvode.
10. Tičarjev dom na Vršiču (1620 m) - preval Vratca (1807 m) - Mala Mojstrovka (2332 m) - »Hanzova pot« - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (poševna grapa v severnem ostenju Mojstrovke; snežišče v spodnjem delu grape); Planinsko društvo Jesenice.
11. Tičarjev dom na Vršiču (1620 m) - Grebene (1983m) - Mala Mojstrovka (2332m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (žleb pod sedlom Grebena; snežišča); Planinsko društvo Jesenice.
12. Koritniška planina (1069 m) - preval Čez Brežice (2038 m) - Škrbina za Gradom (ca. 2200 m) - zavetišče pod Špičkom (2010 m) - 4.30 ure; zelo zahtevna pot (stena nad snežno grapo »V Ozebniku«; pečina nad prevalom Čez Brežice in gredina okrog jugozahodne stene Malega Ozebnika); Planinsko društvo Bovec.

13. Zavetišče pod Špičkom (2010 m) - Jalovec (2643 m) - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (žleb v južni steni Velikega Ozebnika-snežišče nad robom Loškega žleba); Planinsko društvo Jesenice.

14. Lovska koča (1490 m) ob poti Vršič-Zavetišče pod Špičko - Jelovška Škrbina (2110 m) - priključek na pot, ki pripelje skozi Ozebnik - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (krajna poč in stena nad počjo v zahodni steni Škrbine); Planinsko društvo Jesenice.

15. Koča pri izviru Soče (876 m) - izvir Soče (980m) - 20 min.; zahtevna pot (del poti pod izviro); Planinsko društvo Jesenice.

16. Planina Zapotok (1385 m) - preval Velika Vrata (1841 m) - Bavški Grintavec (2344 m) - 3 ure; zelo zahtevna pot (strmina pod severnim grebenom in nato vsa pot na vrh); Planinsko društvo Jesenice.

17. Koritnica (460 m) - Svinjak (1652 m) - 3 ure; zahtevna pot (strmo pobočje pod vrhom); Planinsko društvo Bovec.

18. Tabor v Bavšici (701 m) - planina Bukovec (1346 m) - Vrh Ruš (1995 m) - vrh Brda (2152 m) - Mali Grintavec (2284 m) - Bavški Grintavec (2347 m) - 5 ur; zahtevna pot (odcep v Vrhu Ruš; od Malega Grintavca do vrha); Planinsko društvo Bovec.

19. Odcep od poti čez Mali Grintavec - Kanski preval (2030 m) - Bavški Grintavec (2347 m) - 4.30 ure; zelo zahtevna pot (od vstopa v Kanski preval do vrha); Planinsko društvo Bovec.

20. Tabor v Bavšici (701 m) - planina Bala (1181 m) - lovska koča (1300m) - Bricelj (2346 m) - 5.30 ure; zelo zahtevna pot (od lovske kočice do vrha); Planinsko društvo Bovec.

21. Koritniška planina (961 m) - skozi snežno grapo »V Ozebniku« - preval Čez Brežice (2038) - Škrbina za gradom (2277 m) - Zavetišče pod Špičkom (2064 m) - 4.30 ure; zelo zahtevna pot (V Ozebniku; od prevala Čez Brežice do Škrbine za Gradom); Planinsko društvo Bovec.

SKUPINA MANGRTA IN PONC

1. Koča na Mangrtskem sedlu (2072 m) - Mangrt (2678m) - 1.45 ure - »Slovenska pot«; zelo zahtevna pot (od vstopa v grapo do škrbine v jugozahodnem grebenu); Planinsko društvo Bovec.

2. Koča na Mangrtskem sedlu (2072 m) - Mangrt (2678m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (od viseče gredine do vrha; snežišče v gredini); Planinsko društvo Bovec.

KANINSKO POGORJE

1. Konec ceste v Moznici (835 m) - stena Mesnovke (1841 m) - Jezersko sedlo (1720m) - Jerebica (2125 m) - 5 ur; zahtevna pot (stena Mesnovke); Planinsko društvo Bovec.

2. Planina Goričica (1336 m) - Čuklja (1767 m) - Rombon/Veliki vrh (2208 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (južni greben od Čuklje do vrha); Planinsko društvo Bovec.

3. Zgornja postaja žičnice (2202 m) - Škrbina pod Prestreljenikom (2292 m) - Prestreljenik (2499 m) - 1 ura; zahtevna pot (vršni greben); Planinsko društvo Bovec.

4. Koča Petra Skalarja (2268 m) - Dolgi prodi - Kaninska Škrbina (2490 m) - Visoki Kanin (2587 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (od vstopa v žleb na koncu Dolgih prodiv do vrha Škrbine); Planinsko društvo Bovec.

5. Vrh Laške Planje (2448 m) - Črni Vogel (2422 m) - Čez Dol (2345 m) - Mali Kanin (2571 m) - Visoki Kanin (2587 m) - 4 ure; zelo zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Bovec.

6. Žaga (354 m) - planina Ognjenk (1068 m) - planina Baban (1400 m) - sedlo Med Baban (2030 m) - Vrh Žlebi (2317 m) - Vrh Laške Planje (2448 m) - 6 ur; zelo zahtevna pot (odcep poti od Vrh Žlebi - vrh Kamna (2315m); Planinsko društvo Bovec.

7. Planina Goričica (1336 m) - dolina Rupe - Vrh Ribežnov (2024 m) - Črnelska Špica (2332 m) - 3 ure; zahtevna pot (del poti pod vrhom Velike špice); Planinsko društvo Bovec.

KRN

1. Drežnica (554 m) - Bivak na Črniku (1160 m) - Gomiščkovo zavetišče na Krnu (2182 m) - 5 ur; zelo zahtevna pot (od vstopa v zahodno steno do zavetišča); Planinsko društvo Kobarid.

SPODNJE BOHINJSKE GORE

1. Koče na planini Razor (1315 m) - planota Rupe - Škrbina (1910 m) - Vrh nad Škrbino (2054 m) - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (od Škrbine do Vrh nad Škrbino); Planinsko društvo Tolmin.

KARAVANKE - SKUPINA KEPE

1. Belca (703 m) - Jepca (1587 m) - Koroška Mala Kepa (1815 m) - Kepa (2143 m) - 4.30-5 ur; zahtevna pot (odcep Mala Kepa - Kepa); Planinsko društvo Mojstrana.

2. Dovje (703 m) - planina Mlinca (1200 m) - Škrbina (2035 m) - pod Dovško Malo Kepo (2070 m) - Kepa (2143 m) - 5 ur; zahtevna pot (odcep od Gubna do Škrbine in strmine pod Dovško Malo Kepo); Planinsko društvo Mojstrana.

SKUPINA STOLA

1. Planinski dom na Zelenici (1536 m) - greben Begunjščice (ca. 1790 m) - odcep na vrh Begunjščice - 45 min., ali Roblekov dom - 15 min.

- 1.45 ure; zahtevna pot (snežišče na Velikem plazu; vesine pod grebenom Begunjščice); Planinsko društvo Tržič.

KOŠUTA

1. Veliki vrh (2088 m) - Kofce gora (1967 m) - Kladivo (2094 m) - Skrbina (1869 m) - 4 ure; zahtevna pot (sestop s Kladiva na Škrbino); Planinsko društvo Tržič.

2. Skrbina (1869 m) - Tegoška ali Pungartska gora (2025 m) - Macesje (2079 m) - Košutnikov turn (2133 m) - 4 ure; zahtevna pot (prehod z Macesja na Košutnikov turn); Planinsko društvo Tržič.

3. Dolga njiva (lovska koča 1369 m) - Košutnikov turn (2133 m) (zahodna smer) - 3 ure; zahtevna pot (odcep od južne steze do vrha); Planinsko društvo Tržič.

4. Dolga njiva (lovska koča 1369 m) - Košutnikov turn (2133 m) (vzhodna smer) - 3 ure; zahtevna pot (odcep od južne steze do vrha); Planinsko društvo Tržič.

5. Planina Korošica (1538 m) - Hajnževo sedlo (1701 m) - Veliki vrh (2088m) - 2.45 ure; zahtevna pot (strma grapa nad Hajnževim sedlom); Planinsko društvo Tržič.

STEGOVNIK

1. Kanonir/Spodnje Jezersko (765 m) - Močnikovo sedlo (1325 m) - Stegovnik (1692 m) - 2.45 ure; zahtevna pot (od konte do rame glavnega vrha); Planinsko društvo Kranj.

2. Prelaz Fevča (1480 m) - Javorniški preval (1467m) - »Pod Stegovnikom« - 2 uri; zahtevna pot (v prečenju grap in krajši skalni skok); Planinsko društvo Kranj.

OLŠEVA

1. Koča pod Olševo (1232 m) - Potočka zijalka (1700 m) - vrh Govca (1929 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (od zijalke do vrha); Planinsko društvo Solčava.

PECA

1. Dom na Peci (1665 m) - Kordeževa glava (2126 m) - »Južna ali zavarovana pot« - 2 uri; zelo zahtevna pot (južno pobočje Kordeževe glave); Planinsko društvo Mežica.

KAMNIŠKE IN SAVINJSKE ALPE - SKUPINA STORŽIČA

1. Dom pod Storžičem (1123 m) - Žrelo - Storžič (2132m) - 2.15 ure; zahtevna pot (odcep poti pod vrhom Žrela); Planinsko društvo Tržič.

- Storžič (2132 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (jugovzhodni greben Storžiča do rame); Planinsko društvo Kranj.

3. Velika Poljana (1383 m) - Psica (1769 m) - vrh Žrela (1710 m) - 3.30 ure; zahtevna pot (čez Psico do vrhe Žrela); Planinsko društvo Križje.

4. Zavetišče v Gozdu (891 m) - Ježa - Štajnarica (1410 m) - Mala Poljana (1333m) - 2 uri; zahtevna pot (čez Štajnenco); Planinsko društvo Križje.

5. Bašeljsko sedlo (1631 m) - Javorniški preval (1465 m) - 1.15 ure; zahtevna pot (snežišča in prečenje grap); Planinsko društvo Kranj.

GRINTOVČEVA SKUPINA IN VRHOVI GLAVNEGA GREBENA

1. Hotel Kazina na Jezerskem (880 m) - pod Špegovcem (1350 m) - Češka koča na Spodnjih Ravneh (1542 m) - 2 uri; zahtevna pot (odcep poti pod Špegovcem in »Hudičevi klančiči«); Planinsko društvo Jezersko.

2. Češka koča na Spodnjih Ravneh (1542 m) - Zgornje Ravni (1842 m) - Kočna (1540 m) - »Kremžarjeva pot« - 3.15 ure; zelo zahtevna pot (severovzhodni greben med Ravensko in Makekovo Kočno; žmulasti stolpi v vzhodnem grebenu); Planinsko društvo Jezersko.

3. Češka koča na Spodnjih Ravneh (1542 m) - Vratca (1802 m) - 0.30 ure; zahtevna pot (rdečkasti žleb pod Vratci); Planinsko društvo Jezersko.

4. Češka koča na Spodnjih Ravneh (1542 m) - Zgornje Ravni (1842 m) - Mlinarsko sedlo (2358 m) - 1.30 ure; zelo zahtevna pot (razčlenjeno severno ostenje Grintovca; snežišča; Planinsko društvo Jezersko.

5. Češka koča na Spodnjih Ravneh (1542 m) - vrh Žrela (1610 m) - Kranjska koča na Ledinah (1700 m) - 1 ura; zelo zahtevna pot (snežišče pred Žrelom in samo Žrelo); Planinsko društvo Jezersko.

6. Odcep od Kremžarjeve poti - Dolška skrbina (2317 m) - priključek na pot Mlinarsko sedlo - Grintovec - »Špremova pot« - 1.45 ure; zelo zahtevna pot (ozka Zdolška skrbina; zahodno skalno pobočje Grintovca; snežišče); Planinsko društvo Jezersko.

7. Mlinarsko sedlo (2358 m) - Mali Grintovec (2420 m) - priključek na Špremovo pot - Grintovec (2558 m) - 2.45 ure; zelo zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Jezersko.

8. Zgornja Kokra/kamnolom (580 m) - Suhadolnik (920 m) - Taška (1300 m) - Cojzova koča na Kokrskem sedlu (1793 m) - 3 ure; zahtevna pot (odsek čez Taško); Planinsko društvo Kranj.

9. Suh dol (nad Taško) (1475 m) - Dolci (1850 m) - Kokrska Kočna (2475 m) - »Suhadolnikova pot« - 3 ure; zahtevna pot (Grdi

graben in od vstopa v pečine do rame); Planinsko društvo Kranj.

10. Ravenska Kočna (postaja žičnice) (1065 m) - Kranjska koča na Ledinah (1680 m) - »Slovenska pot« - 1.30 ure; zelo zahtevna pot (snežišče, čez pečine do ruševja); Planinsko društvo Kranj.

11. Ravenska Kočna (1065 m) - Prodi - Kranjska koča na Ledinah (1680 m) - »Lovska pot« - 1.45 ure; zahtevna pot (od pečin do spominjske plošče); Planinsko društvo Kranj.

12. Kranjska koča na Ledinah (1680 m) - Razpotje nad Ledinami (1960 m) - Križ (Koroška Rinka) (2433 m) - Kranjska Rinka (2453 m) - »Kocbek - Piskernikova pot« - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (snežišče in od »okna« čez severno steno Križa); Planinsko društvo Kranj.

13. Jenkova planina (1480 m) - Mala Baba (2018 m) - Velika Baba (2127 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (greben od Male Babe do vrha); Planinsko društvo Kranj.

14. Cojzova koča na Kokrskem sedlu (1793 m) - Mala vratca (1890 m) - Bivak pod Grintovcem (2104 m) - Legarji - Škrbina med Dolgim hrbtom in Štrucu (2408 m) - Skuta (2532 m) - 3 ure; zahtevna pot (pod Malimi vratci; pred in za Škrbino); Planinsko društvo Kamnik.

15. Bivak pod Grintovcem (2104 m) - Sleme (2090 m) - Mali podi - Turška gora (2251 m) - 2.15 ure; zelo zahtevna pot (v Slemenu); Planinsko društvo Kamnik.

16. Kamniška koča na Kamniškem sedlu (1864 m) - Boštjanca - Brana (2253 m) - 1 ura; zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Kamnik.

17. Kamniška koča na Kamniškem sedlu (1864 m) - Boštjanca - Kotličiči (1974 m) - Turška gora (2251 m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (od rdečih gričev do vrha); Planinsko društvo Kamnik.

18. Mali podi - Skuta (2532 m) - 1.30 ure; zelo zahtevna pot (grapa pod Strežo in čez Strežo do vrha); Planinsko društvo Kamnik.

19. Mlinarsko sedlo (2358 m) - Dolgi hrbet (2454 m) - Škrbina (2408 m) - priključek na pot Cojzova koča/Skuta - 2 uri; zelo zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Kamnik.

20. Mlinarsko sedlo (2358 m) - odcep pod Škrbino - priključek na pot Mlinarsko sedlo/Skuta - 45 minut; zahtevna pot (v celoti); Planinsko društvo Kamnik.

21. Ovnov Čer - Dolci - Dolška škrbina (2317m) - 2 uri; zahtevna pot (spust v Dolce; izstop v Škrbino); Planinsko društvo Kamnik.

SKUPINA KRVAVCA

1. Škrbina nad Dolgo njivo (1870 m) - Čez Kalce - Kalška gora (2047m) - 2 uri; zahtevna pot (del pod grebenom Kalške gore); Planinsko društvo Onger-Trzin.

2. Planinski dom na Gospinci (1480 m) - Dom na Krvavcu (1684 m) - Veliki Zvoh (1972 m) - Škrbina nad Dolgo njivo (1845 m) - 2.30 ure; zahtevna pot (žleb v grebenu Ježe); Planinsko društvo Onger-Trzin.

3. Zgornja Kokra (Podlebelca - 570 m) - Roblekov kot (920 m) - Dolga njiva (1675 m) - 2.45 ure; zahtevna pot (v »Lojtri« oziroma pečine v koncu Roblekovoga kota); Planinsko društvo Onger-Trzin.

4. Kalška gora (2047 m) - Škrbina v Kalškem Grebenu (2038 m) - vrh Kalškega Grebena (2224m) - 1.15 ure; zelo zahtevna pot (v Škrbini); Planinsko društvo Onger-Trzin.

5. Cojzova koča na Kokrskem sedlu (1793 m) - Kalška gora (2047 m) - 1 ura; zelo zahtevna pot (v celoti). Planinsko društvo Kamnik predlaga, da jo opustijo kot planinsko pot; Planinsko društvo Kamnik.

6. Cojzova koča na Kokrskem sedlu (1793 m) - greben Kalške gore - Kalška gora (2047 m) - 1 ura; zelo zahtevna pot (od vstopa v steno do grebena); Planinsko društvo Kamnik.

SKUPINA MRZLE GORE

1. Frischaufov dom na Okrešlju (1396 m) - Zadnji Okrešelj (1510 m) - Kamniška koča na Kamniškem sedlu (1864 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (severno ostenje Brane); Planinsko društvo Celje.

2. Frischaufov dom na Okrešlju (1396 m) - Gornji Okrešelj - Turški žleb - rob Malih podov (1950 m) - 2.15 ure; zelo zahtevna pot (Turški žleb v celoti); Planinsko društvo Celje.

Zdaj že pred odhodom v gore natančno vemo, kakšne težave lahko pričakujemo na poti

Foto: Joco Žnidaršič

- Gornji Okrešelj (1500 m) - Prag (1620 m) - Mrzli dol - Mrzla gora (2203 m) - 2 uri; zahtevna pot (snežišča; odsek poti čez Prag, greben Mrzle gore); Planinsko društvo Celje.
- Dolina Mrzlega dola - Križ (2429 m) - 2.30 ure; zelo zahtevna pot (zahodni greben Mrzle gore); Planinsko društvo Celje.

SKUPINA PLANJAVE IN OJSTRICE

- Gostišče Rogovlc (593 m) - Robanova planina (900 m) - Molička planina (1700 m) - Sedelce (1900 m) - Kocbekov dom na Korošici (1808m) - 4.15; zahtevna pot (skalni odstavki pod Žvižgovcem; severno pobočje Črnega vrha); Planinsko društvo Celje.
- Kocbekov dom na Korošici (1808 m) - Ojstrica (2350 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (vršni greben); Planinsko društvo Celje.
- Škrbina (1971 m) - Ojstrica (2350 m) »Kopinškova pot« - 2.45 ure; zelo zahtevna pot (snežišča pod severovzhodnim pobočjem Ojstrice; pot v celoti); Planinsko društvo Celje.
- Kamniška koča na Kamniškem sedlu (1864 m) - Sukalnik - Planjava (2399 m) - 2 uri; zahtevna pot (od vstopa v steno do Sukalnika; grapa pod vrhom; snežišča); Planinsko društvo Kamnik.

SKUPINA KROFIČKE ALI GROFIČKE

- Koča na Klemenči jami pod Ojstrico (1208 m) - Puklovec (1920 m) - Krofička (2083m) - 2.30 ure; zahtevna pot (pobočje Puklovca; od Ut do Krofičke); Planinsko društvo Solčava.

SKUPINA VELIKA PLANINE

- Presedljaj (1610m) - Konj (1811 m) - 45 minut; zahtevna pot (skalni žleb in skala v pobočju Peči; vršni greben Konja); Planinsko društvo Domžale.

SKUPINA RADUHE

- Koča na Grohatu pod Raduho (1460 m) - Durce (1910 m) - 45 minut; zahtevna pot (Durce); Planinsko društvo Mežica.
- Koča na Grohatu pod Raduho (1460 m) - Velika Raduha (2062 m) - »Jurharjeva pot« - 1 ura; zelo zahtevna pot (od vstopa v steno do grebena med Malo in Veliko Raduho); Planinsko društvo Mežica.

POHORJE

- Ruše (309 m) - Spodnji Smolnik - Šumik (1100 m) - 4.15 ure; zahtevna pot (med Malim in Velikim slapom); Planinsko društvo Ruše.

ZASAVSKO HRIBOVJE

- Koča na Kopitniku (865 m) - vrh Kopitnika (914 m) - 0.20 ure; zahtevna pot (skalni odstavki pod vrhom); Planinsko društvo Rimske Toplice.

DINARSKO GORSTVO

- Razdrto (575 m) - Reševnik (740 m) - Vojkova koča na Nanosu (1240 m) - 1.30 ure; zahtevna pot (čez Rebernico); Planinsko društvo Postojna.
- Dom v Peklu (335 m) - Pekel - Pokojišče (732 m) - 2 uri; zahtevna pot (skozi Pekel); Planinsko društvo Borovnica.

ŠMARNA GORA

- Vikrče (323 m) - Mali Turne - greben Grmade - priključek na Vestrovo pot - »Pogačnikova pot« - 30 min.; zelo zahtevna pot (od vstopa v steno »Skal« do grebena); Planinsko društvo Šmarna gora.

PREDALPSKO HRIBOVJE

- Celje (241 m) - Zagrad - opuščen premo govnik - Pečovnik - Hudičev graben - Celjska

koča (710 m) - 2 uri; zelo zahtevna pot (Hudičev graben); Planinsko društvo Železničar - Celje.

2. Vipava (104 m) - Žgavska vas (203 m) - Gradišče pri Vipavi (380 m) - Gradiška Tura (793m) - 2 uri; zahtevna pot (predel pod vrhom); Planinsko društvo Vipava.

Gore Severovzhodne Slovenije

1. Žetale (296 m) - prelaz Medgore (ca. 500 m) - Donačka gora - »tretji vrh« (882 m) - 2 uri; zahtevna pot (skalni zid pod vzhodjem »tretjega vrha«); Planinsko društvo Ptuj.

PLANINSKE POSTOJANKE IN VARSTVO OKOLJA

ZAVETIŠČA SKROMNIH GORNIKOV

IGOR MAHER

Namen prvih koč - zavetišč v naših gorah je bil predvsem nudenje zavetja v nočnem času ali ob neugodnih vremenskih razmerah, ki so gornike ujele na poti. Toda sčasoma je v kočeh začel prodirati dolinski standard, želeli smo si čim več udobja, kakršnega smo bili vajeni od doma. To je pomenilo večjo porabo energije, vode, večje transportne stroške in zaradi vsega tega tudi večje negativne vplive na okolje. Teh vplivov se tedaj nismo zavedali v tolikšni meri kot danes, ko so posledice človekove prisotnosti v visokogorju dobro znane. Zato moramo udobje v naših kočah zmanjšati na stopnjo, ki nam bo omogočala preživetje v času našega obiska v gorah, istočasno pa čim manj obremenjevala gorsko okolje.

Glavni okoljevarstveni problemi, ki nastajajo v zvezi s planinskimi postojankami, so naslednji:

- vizualna motnja v prostoru,
- poraba energije ter s tem onesnaževanje zraka, tal in vode,
- poraba vode in »proizvodnja« odpadne vode,
- kopičenje trdnih odpadkov,
- hrup.

Veliki objekti lahko moteče delujejo na krajinsko podobo, čemur pa se v veliki meri lahko izognemo s pravnimi načrtovanjem, prilagajanjem lokalnim razmeram, uporabo primernih materialov.

KONCENTRACIJE ŠKODLJIVIH VPLIVOV

Planinske postojanke so porabniki energije. Stopnja vpliva na okolje je odvisna od načina pridobivanja energije. Ker priključek na javno omrežje ni vedno mogoč, predvsem v višjih legah, so postojanke večinoma vezane na lastne vire. Med temi prevladujejo dieselski in bencinski agregati, ki so dejanska in potencialna obremenitev za okolje. Pretiranemu hrupu se sicer lahko izognemo s pravilno protihrupno zaščito, težja pa je zaščita pred onesnaženjem okolja z gorivom in olji, tako med obratovanjem kot skladiščenjem. Upoštevati moramo tudi, da uporaba fosilnih goriv vse bolj prispeva tudi k nezaželenemu učinku tople grede.

Sončni kolektorji na Mindelheimski koči

Alternativni viri šele prodirajo v naš gorski svet, čeprav prvi poskusi segajo v štirideseta leta. Najprimernejša je seveda uporaba sončne energije, tako direktno (sončne celice) kot posredno prek ogrevanja vode (sončni kolektorji). Izkoriščanje energije vetra je v gorah, kjer se zračni tokovi zgoščujejo, s fizikalnega stališča ugodno; problematičen je le hrup, ki pri tem nastaja, in krajinska podoba vetrnega generatorja. Tudi izkoriščanje vodne energije (male hidroelektrarne) ima kot velik poseg v prostor svoje pomanjkljivosti. Najpomembnejši dejavnik pri energetski oskrbi postojank pa je racionalna raba energije. Na tem področju so verjetno največje rezerve.

Planinske postojanke so porabnik vode in istočasno proizvajalec odpadnih voda. Količina slednjih je odvisna predvsem od udobja, ki si ga v koči privoščimo (WC, tuš, pranje). Na visokogorskem kraškem svetu, ki ga je pri nas precej, je še posebno pomembno primerno čiščenje odpadnih voda, za kar je še vedno zelo skromno poskrbljeno. Odpadne vode vse prepogosto odteka po še ne povsem raziskanih podzemnih poteh, ki se končajo v dolinskih izvirih.

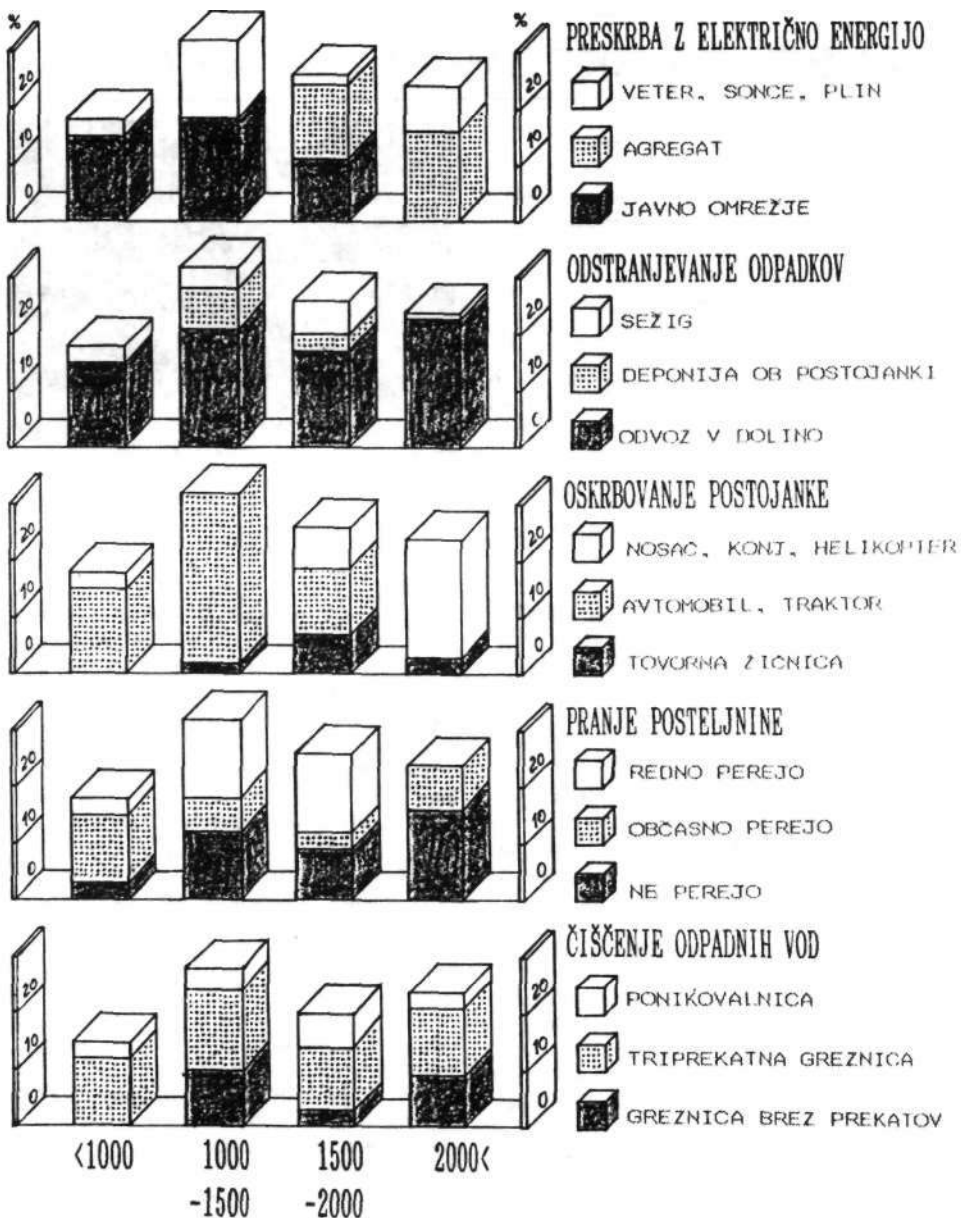
Planinske postojanke so mesto kopičenja trdnih odpadkov, tako »domaćih« kot tistih, ki jih prinesejo obiskovalci. Najprimernejša rešitev je zmanjšanje količine odpadkov, sortiranje, delna

predelava (kompostiranje) in transport na dolinske deponije.

NEMŠKI ZGLED

Najprej si oglejmo, kako probleme rešujejo drugod v Alpah, kjer so se prej začeli zavedati vplivov, ki jih ima gornišтво na gorsko okolje.

Nemška planinska organizacija (DAV) kot primer koč, kjer je dobro poskrbljeno za okoljevarstvena načela, navaja Mindelheimersko kočo v Allgauskih Alpah. V koči, za katero že 13 let skrbi oskrbnik **Jochen Krupinski**, so se odpovedali vsej nepotrebni embalaži, na primer maslu, marmeladi, skuti v majhnih paketih, pijači v tetrapaku ali pločevinkah. Teh izdelkov

Okoljevarstvena analiza planinskih postojank v TNP po višinskih kategorijah

v enkratni embalaži tudi ne prodajajo in s tem zmanjšujejo količine smeti, ki bi jih obiskovalci kasneje odvrgli na gorskih poteh. Izogibajo se pripravljene hrani, vse pripravljajo sveže. Seveda to zahteva več priprav, vendar istočasno to pomeni manj odpadkov. Pivo točijo izključno iz sodov, prav tako mineralno vodo, osvežilne pijače in vino. Da so to dosegli, je bilo precej ovir, predvsem pri proizvodnjah pijač. Vendar so vztrajali pri svoji zahtevi (»Ali nam boste dostavljali pijačo v sodih ali pa je sploh ne boste!«). Dobavitelji so seveda popustili, kajti koči s 6000 prenočitvami in 15000 dnevnimi gosti letno se niso hoteli odpovedati.

Skrbijo tudi za ločevanje odpadkov ter njihovo ponovno uporabo (kompostiranje, gojenje prašičev). S tem se zmanjša količina smeti, ki jih morajo transportirati v dolino. Nekoč so napolnili šest polnih vreč smeti dnevno, dandanes pa le eno tedensko. Seveda se to nanaša le na smeti, ki jih »pridelajo« v koči. - Ostaja pa problem smeti, ki jih prinesejo obiskovalci. Kljub prošnji in splošno sprejetemu načelu, da naj bi jih odnesli nazaj v dolino, jih še vedno precej ostane v koči. Po njihovih izkušnjah je takih smeti 12-krat več kot »domačih«.

Že davno so se odpovedali uporabi posteljnine in s tem zmanjšali količino odpadne vode. Obiskovalci spijo v svojih spalnih vrečah, ki jih prinesejo s seboj ali pa jih kupijo v koči. Prodali so že prek 1500 bombažnih spalnih vreč.

Nekoč so energetske potrebe reševali z dieselskim agregatom, vendar so se kmalu začeli

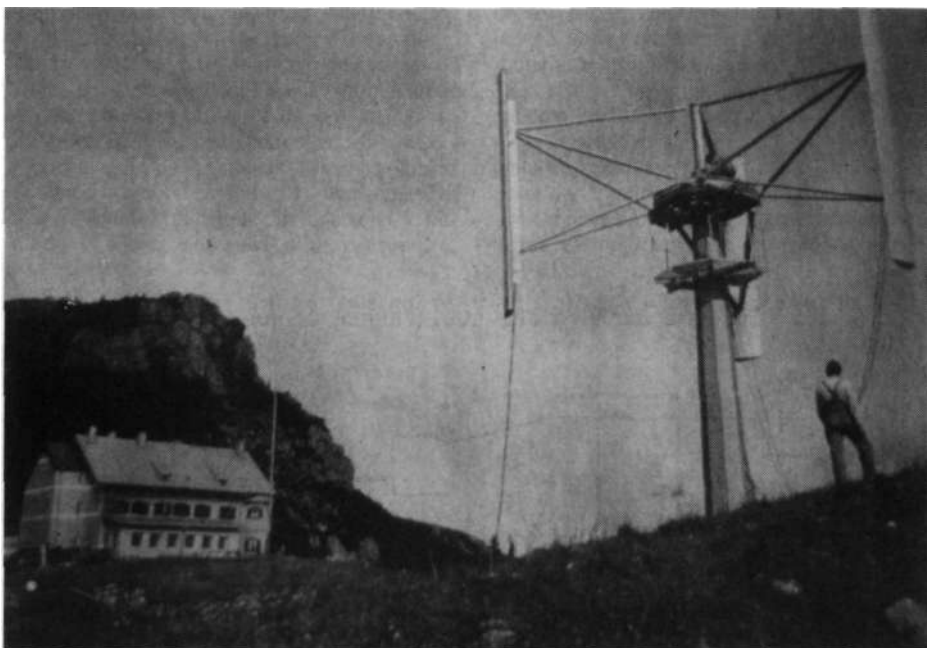
pojavljati pomisleki: hrup, onesnažen zrak, predvsem pa stalna nevarnost za vodne vire ob transportu in skladiščenju goriva. Od leta 1990 agregat uporabljajo samo še za pogon tovarne žičnice in kot rezervni vir. Glavni vir energije pa je postalo sonce, ki daje najčistejšo in najvarnejšo energijo. Na strehi imajo sončne kolektorje, kjer se voda segreje tudi na 40 °C in jo tako lahko uporabljajo še tri dni kasneje. Za dodatno ogrevanje v kuhinji uporabljajo plin. Segrevanje vode v bojlerjih je nekoč porabilo polovico z agregatom pridobljene energije. Topla voda je na voljo samo v kuhinji, za umivanje je le hladna. Njihovo geslo je: »Kdor ne pristaja na tako ugodje, naj prenočuje v dolini!«

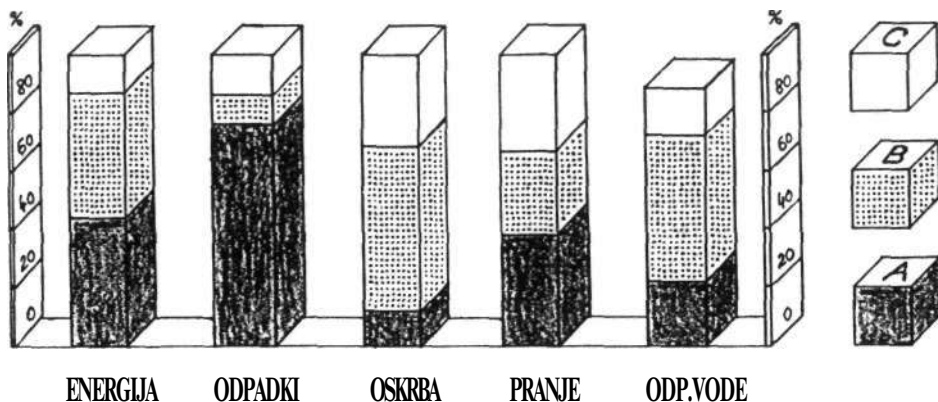
Poleg kolektorjev imajo na strehi tudi silicijeve celice (54 m²), ki tudi pri oblačnem vremenu dajejo 1 kW, ob jasnem pa celo do 5kW energije, ki jo shranjujejo v baterijah.

Zanimiva je tudi kočna Rotwand v bavarskem predgorju. Od leta 1990 imajo novo energetsko oskrbo. Gre za tako imenovani »hibridni sistem«, kombinirano uporabo dieselskega agregata, sončnih celic in vetrnega generatorja (z nenavadno izvedbo vetrnice).

Veliko skrb namenjajo čiščenju odpadnih voda. Avstrijska planinska organizacija je v sodelovanju z nemško naročila analizo učinkovitosti čiščenja odpadnih voda v svojih planinskih postojankah. Ugotovili so, da enotnega recepta glede čiščenja ni, potrebno se je prilagajati lokalnim razmeram in zahtevam. Za alpske predele se je dokaj izkazal sistem čiščenja s precejalnikom, to je biološko čiščenje po prejšnjem mehanskem čiščenju v greznici.

Nenavaden vetrni generator pred kočjo Rotwand

Okoljevarstvena analiza planinskih postojank v TNP

INFORMATIVNA STATISTIKA

Stanje v naših planinskih postojankah ni tako ugodno kot v opisanih primerih. Za prikaz stanja sem uporabil podatke analize planinskih postojank v TNP (v okviru katerega leži velik del postojank v Julijskih Alpah), ki so jo opravili delavci parka v lanski sezoni (Šolar 1992), dopolnjeni pa so s podatki ankete o ekološkem stanju postojank iz decembra 1990 (Sbrizaj 1991). Zajeti so podatki za 34 postojank (upoštevana ni Erjavčeva koča na Vršiču, ki je v gradnji). Posebej je narejena analiza za posamezne višinske kategorije.

Pri energetske oskrbi lahko ugotovimo, da je skoraj polovica (43 %) postojank še vedno vezanih na dieselski ali bencinski agregat, izredno skromen pa je delež alternativnih virov: sonca, vetra, plina (13%). Predvsem nižje ležeče postojanke so priključene na javno omrežje.

Več kot tri četrtine postojank rešuje problem odpadkov z odvozom v dolino oziroma v območja zunaj parka, v 14% primerov problem rešujejo s sežigom, v 10% primerov pa je ob postojanki urejena deponija. Predvsem slednje pa v gorskem svetu ne pride v poštev, razen

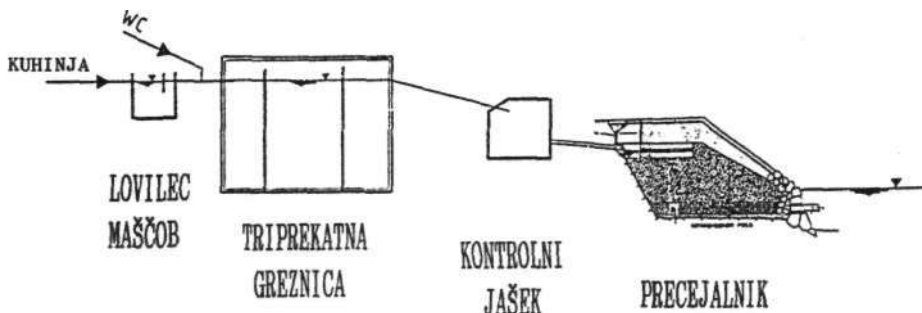
če gre za sortirane, predelane odpadke, kar pa še ni praksa.

Glede oskrbovanja so postojanke v veliki meri (57 %) vezane na cestni transport, katerega delež pa z višino, razumljivo, upada na račun transporta z nosači, konji in helikopterjem. Cestni dovoz pa na žalost pomeni tudi obremenjenost z motornim prometom, kajti učinkovita zapora cest je le redka. Pri tem postojanke izgublajo svoj osnovni pomen.

V tretjini (32%) postojank še vedno redno perejo posteljnino. Razveseljivo je le, da to v najvišje ležečih postojankah počno le občasno (?). Na žalost je v kategoriji med 1500 in 2000 metri delež pranja še izredno visok. Upam, da bo že letošnja sezona na tem področju prinesla večji napredek, predvsem na račun večje uporabe spalnih vreč.

Za rešitev vseh teh problemov se bomo morali potruditi prav vsi, od Planinske zveze, društev, oskrbnikov in osebja v postojankah do obiskovalcev. Pri gospodarski komisiji PZS so se že zavedli, da politika novogradenj, večanja zmogljivosti postojank ter večanje udobja in ponudbe vodi v ekološko katastrofo. Že v lanskem letu so na posvetu o varovanju okolja v gorah

SKICA ČISTILNE NAPRAVE PRI KOČI FRANZA SENNA (TIROLSKA)

pripravili osnovne smernice za okoljevarno obratovanje postojank, predvsem glede energetske oskrbe (**Duhovnik** 1991), čiščenja odpadnih voda (**Kratnar** 1991) in ravnanja z odpadki (**Bizjak** 1991). Osnovno pa je varčevanje z energijo in vodo.

ZMANJŠANJE UDOBJA

V lanske sezoni so v nekaterih postojankah že začeli tako imenovano »ekološko sanacijo« (iz-

raz ni najbolj primeren), pri mnogih pa se bo to zgodilo v letošnji sezoni, če bodo upoštevali plane za to leto. V okviru te sanacije so predvideni najrazličnejši ukrepi, ki bi prispevali k zmanjšanju obremenitve gorskega okolja:

- namestitve sončnih celic in kolektorjev (npr. na Korošici, Kredarici, Planini pri Jezeru, Češki koči, na Kališču in Kriški gori, na Prehodavcih...);
- ureditev prostora za agregat s protihrupno

OKOLJEVARSTVENA ANALIZA PLANINSKIH POSTOJANK V TNP

Postojanka	I	II	III	IV	V	NV
Dom Z. Jelinčiča Črna prst	B	A	A	B	A	1844
Koča na planini Razor	B	A	B	A	—	1317
Zavetišče na pl. Kuhinja	A	A	B	A	A	1012
Gomiščkovo zav. na Krnu	C	A	C	A	A	2200
Koča pri Krnskih jezerih	B	A	BA	C	B	1385
Dom dr. K. Juga v Lepeni	A	A	B	B	B	633
Koča na Mangrskem sedlu	B	A	B	C	C	1980
Zavetišče pod Špičkom	C	A	C	A	A	2050
Koča pri izviru Soče	A	A	B	C	BC	876
Tičarjev dom na Vršiču	A	A	B	A	BC	1680
Erjavčeva koča na Vršiču	—	—	—	—	—	1515
Poštarska koča na Vršiču	A	A	B	A	—	1725
Koča na Gozdu	A	A	B	B	A	1226
Mihov dom	A	A	B	C	B	1150
Koča v Krnici	A	B	B	C	A	1238
Dom v Tamarju	A	AC	B	A	AB	1108
Lipovčeva koča v Martuljku	C	C	C	B	—	930
Pogačnikov dom na Kr. podih	B	A	A	A	C	2052
Aljažev dom v Vratih	B	A	B	B	B	1015
Kovinarska koča v Krmi	A	A	B	B	B	892
Dom Valentina Staniča	B	A	C	B	B	2332
Triglavski dom Kredarica	BC	A	C	A	B	2515
Dom Planika pod Triglavom	B	A	C	B	B	2408
Tržaška koča na Doliču	B	A	C	B	B	2151
Vodnikov dom Velo polje	B	BC	C	C	—	1817
Zasavska koča Prehodavci	BC	AC	C	A	A	2071
Koča pri Triglavskih jezerih	B	AC	C	C	B	1683
Dom na Komni	A	A	A	C	B	1520
Koča pod Bogatinom	A	CB	AC	C	B	1513
Koča pri Savici	A	A	B	B	B	650
Koča na Pl. pri jezeru	B	AC	B	C	B	1450
Kosijev dom na Vogarju	B	B	B	A	C	1050
Koča na Vojah	A	A	B	A	BC	689
Koča na Uskovnici	A	ABC	B	C	BC	1138
Blejska koča na Lipanci	BC	AC	B	A	BC	1633

Legenda:

I. Preskrba z električno energijo
 A – priključek na javno omrežje
 B – diesel ali bencinski agregat
 C – plin, veter, sončne celice
 II. Odstranjevanje odpadkov
 A – odvoz v dolino
 B – urejena deponija ob postojanki

C – sežiganje
 III. Oskrbovanje postojanke
 A – tovorna žičnica
 B – avtomobil, traktor
 C – nosač, konj, helikopter
 IV. Pranje posteljnine
 A – ne perejo

B – občasno perejo
 C – stalno perejo
 V. Čiščenje odpadnih vod
 A – greznica brez prekatov
 B – triprekatna greznica
 C – ponikovalnica
 NV = nadmorska višina (m)

zaščito in lovci odpadnih tekočin (Okrešelj, Kriška gora...);

- toplotna izolacija objektov;
- izgradnja suhih stranišč in izboljšava greznic (Planika, Staničev dom, Prehodavci, Kriški podi...);
- stiskalnica za odpadke (Češka koča).

Predvsem pa je treba čimprej spremeniti naš pogled na planinske postojanke. To ne smejo biti centri dolinskih navad in udobja v gorskem svetu. Zavedati se moramo, da prav te navade in to udobje pomagajo uničevati naše gore. Za ceno ohranjenega, zdravega okolja bomo morali pristati na zmanjšanje udobja in se vrniti k izvornim načelom gornišstva, ki bodo upoštevala tudi odnos med človekom in naravo.

Zmanjšanje udobja pomeni:

- zmanjšanje ponudbe hrane in pijače na najosnovnejše, pri čemer se zmanjšajo problemi transporta, preskrbe z vodo in energijo;
- zmanjšanje ponudbe potrošnih dobrin, predvsem izdelkov v enkratni embalaži;
- zmanjšanje bivalnega udobja zaradi varčevanja z energijo in vodo (pri ogrevanju, osvetlitvi in spanju);
- zmanjšanje količine odpadnih voda na račun varčevanja v sanitarijah, pri umivanju, uporabe razgradljivih čistilnih sredstev in ukinitve pranja posteljnine in perila;

• zmanjšanje količine odpadkov na račun sortiranja in predelave ter manjše uporabe izdelkov v enkratni embalaži.

KOČE BREZ ODPADKOV

Obiskovalci bomo največ prispevali k večji okoljevarni podobi naših planinskih postojank, če se bomo čimprej začeli prilagajati pogojem zmanjšane udobja in se pri tem zavedali, kakšne koristi ima od tega gorsko okolje. Največ, kar poleg tega lahko storimo, je to, da pravilno poskrbimo za odpadke, ki smo jih »pridelali« sami. To ne pomeni, da jih pustimo v koči, temveč da jih odnesemo s seboj v dolino. Izogibamo se hrane in pijače v enkratni embalaži, ki v vsakem primeru - ne samo v gorah - obremenjujejo naše okolje. Spanje v lahkih spalnih vrečah, ki jih bomo prinesli s seboj ali kupili v postojanki, bo moralo čimprej postati stalna in obvezna praksa. Brez spalne vreče naj prenočevanje ne bi bilo možno. Planinske postojanke bodo na ta način ponovno postale gorska zavetišča, ki bodo gorniku omogočala preživetje v neugodnih razmerah noči ali slabega vremena, mu pri tem nudila zadovoljevanje osnovnih potreb in istočasno zadovoljstvo ob misli, da s svojim ravnanjem po najboljših močeh prispeva k ohranitvi naravnega okolja.

ARHIV SLOVENIJE GOTOVO HRANI DOKAZE O DELU SPD IN PZS

DOKUMENTI ZA ZGODOVINO

FRANC JEŽOVNIK

Izšla je knjiga **Mateje Juraj** »Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije s predhodniki«. V knjigi so navedeni dokumenti iz Arhiva Slovenije. Pri listanju po knjigi najdemo tudi dokumente, ki osvetljujejo delo planinske organizacije.

Tako v škatli 67 najdemo dokument, v katerem vodja fizikalnega oddelka pri sindikatih **Vlado Žorž** predlaga za nagrade 15 najboljših telovadnih društev. Med drugimi 30. novembra 1948 predlaga za nagradi tudi Planinsko društvo Radovljica in Planinsko društvo Gorje pri Bledu. V utemeljitvi piše, da društvi zajemata največ članov, njuno delo je kvalitetno, članstvo pa izvira predvsem iz delavskih vrst.

V škatli 118 najdemo dokumente (poročila) Glavnega odbora PZS iz leta 1949. Iz dokumentov razberemo, da je Zveza sindikatov Slovenije, Glavni odbor za Slovenijo, oddelek za fizikulturo, posameznim društvom dodelil kredit oziroma dotacijo (v dokumentih sta uporabljena oba izraza). Glavni odbor v posameznih dopisih poroča, kako so bila porabljena ta sredstva.

Za obnovo in opremo planinskih postojank je bilo dodeljeno 730000 dinarjev.

Dokumenta sindikata z dne 10. 5. 1949 o dodelitvi sredstev nisem našel, iz druge dokumentacije pa sem ugotovil, da so ta sredstva dobila naslednja PD: Ilirska Bistrica 35000 dinarjev, Postojna 160000, Trbovlje 220000, Idrija 100000, Zagorje 150000, Ajdovščina 25000, Vipava 20000 in Prevalje 20000 dinarjev.

KREDIT ZA KOČO

Planinsko društvo Trbovlje je prijavilo vojno škodo v višini 403164 dinarjev. Mimogrede: celotna vojna škoda na nepremičninah, inventarju, odvzeti gotovini, izgubi dohodkov in oskrbe, na planinskih poteh in markacijah, na obrestih je bila po podatkih Slovenskega planinskega društva ocenjena na 37326254 dinarjev (Planinski zbornik 1945). Med drugim je bila požgana Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici, last Trboveljske podružnice. Dokument žandarmerijske postaje Prebold z dne 8. VII. 1942 navaja, da je prišlo 6. VII. 1942 k planinski koči

na Mrzlici približno 10 oboroženih mož. Ti so od oskrbnika **Valentina Beska** zahtevali denar in ključke postojanke. Potem so Besku dovolili, da svojo imovino spravi iz kočice in podtaknili ogenj v eni izmed sob. Ogenj se je takoj razširil na vse poslopje. Obenem so zažgali staro planinsko kočico in pripadajočo leseno uto.

3. julija 1949 sta predsednik **Fedor Košir** in sekretar **ing. Bojan Držaj** poročala: »Planinskemu društvu v Trbovljah je bila odobrena dotacija 220000 dinarjev za gradbena dela in opremo Doma na Mrzlici. Društvo je predložilo za 125 037 dinarjev računov.« Nato je navedeno, katera dela so opravljena. Ugotavljajo, da je postavljeno že celotno ogrodje kočice, pokrito s streho.

10. avgusta v imenu Glavnega odbora in za sekretarja **Jože Pogačnik** poroča, da je bilo nekaj računov nepravilno izstavljenih.

7. septembra 1949 sekretar **Miloš Velner** piše, da društvu primanjkuje profesionalne delovne sile.

11. 10. 1949 podpredsednik PZS **Ljubo Toplic** in **Miloš Velner** zapišeta, da so nad kletjo pri postojanki na Mrzlici napravili nadzidek, s čemer bodo pridobili dve sobi, verando in stranišče. Ena od teh sob, in sicer večja, je že povsem gotova. Navajata, da bo 5 dvoetažnih in 6 enojnih postelj. V kočici je instalirana električna, ki jo proizvaja bencinski agregat. In končno sledi 4. XI. 1949 dopis, da je PD Trbovlje popolnoma izčrpalo kredit.

DOPUST NA GRADBIŠČU

Planinsko društvo Ilirska Bistrica je prejelo dotacijo v višini 35 000 dinarjev za adaptacijo kočice na Črnem dolu. V prvem dopisu je ugotovljeno, da se društvo še bori z organizacijskimi težavami in GO prosi sindikat, da omogoči porabo dotacije do septembra 1949.

10. avgusta 1949 ugotavljajo, da društvo nadaljuje s popravilom kočice na Črnem dolu. Dosedaj porabljen denar, pišejo, so vložili izključno za nabavo materiala, »neprofesionalna dela vršijo na prostovoljni bazi«. V poročilu je zapisano, da so očistili kočico, da so začeli z izkopom stranišča in vodnjaka, da opravljajo mizarška dela. Prostovoljno delo opravljajo člani, ki tako izrabljajo svoj letni dopust.

7. 9. 1949 glavni odbor poroča, da je društvo kredit izkoristilo, vendar dela nadaljuje.

11. 10. 1949 glavni odbor ugotavlja, da so adaptacijo kočice na Črnem dolu več ali manj končali in da opravljajo še zadnja zaključna dela.

O Planinskem društvu Postojna prepíšimo poročilo z dne 3. 7. 1949:

»... je bila odobrena dotacija za Dom na Nanosu 160 000 dinarjev. Društvo je doslej predložilo računov za 165321 dinarjev. Za ta denarna

sredstva je društvo nabavilo opeko, rezan ter tesan les. PZS je h gradnji prispevala 300000 dinarjev. Postojanko gradijo s hitrim tempom in je že pod streho. Slovesna otvoritev se bo izvršila začetkom avgusta 1.1, in bo združena z velikim planinskim taborom, na katerem bodo sodelovale tudi vse tamošnje množične organizacije. Delo je nekoliko oviralo slabo vreme in pomanjkanje zidarskega kadra, težkoče pa še obstajajo pri nabavi nekaterih gradbenega materiala in inventarja. Vsa neprofesionalna dela izvršujejo prostovoljci, katerim so se pridružili v veliki meri tudi planinci iz Trsta in Kopra.«

10. 8. 1949 v poročilu zapišejo, da je bila postojanka na Nanosu izročena namenu v nedeljo, 7. avgusta 1949. Od tega dne je oskrbovana.

VEČINOMA PROSTVOLJNO DELO

Planinsko društvo Idrija je prejelo dotacijo 100 000 dinarjev za adaptacijo Javorniške kočice.

3. 7. 1949 poročajo, da opravljajo pripravljalna dela, vsako nedeljo planirajo teren prostovoljci.

7. 9. 1949 v poročilu piše: »... Vse prostovoljno delo se vrši na prostovoljni bazi, ki pa je vsled neugodnih vremenskih razmer nekoliko zastalo ...« Težave imajo tudi z nabavo gradbenega materiala.

Te težave skušajo delno premostiti s tem, da uporabljajo gradbeni material iz bivših italijanskih vojašnic. Zasilno so popravili staro kočico, ki sedaj služi za prenočevanje delavcev.«

11. 10. 1949 v poročilu piše, da ima društvo zbran gradbeni material in da bo pričelo zidati kočico na Javomiku. Poleg slabega vremena ovira delo velika oddaljenost do postojanke (4 ure pešhoje).

4. 11. 1949 GO piše, da so bila vsa dela na gradbišču opravljena skorajda izključno prostovoljno; do avgusta so opravili 1197 prostovoljnih ur. Od 15. avgusta naprej so zaposlili enega kvalificiranega in enega nekvalificiranega delavca. Splanirali so gradbišče, na novo napravili 150 metrov kamionske ceste, izdelali 50 kvintalov apna, obdelali 40 kubikov gradbenega kamena, obdelali gradbeni les, napeljali vodo 400 metrov daleč, da so lahko gasili apno itd. Izkopali so že temelje.

Planinsko društvo Zagorje je prejelo 150000 dinarjev za kočico na Sv. Gori. V poročilu 3. 7. 1949 je navedeno, katera dela so že opravili; predvsem so oblagali zunanje stene, v načrtu imajo namestitev stopnic, radi bi zgradili štiri velike sobe na podstrešju, računajo, da bodo lahko obzidali dom s prostovoljnim delom.

7. 9. 1949 GO ugotavlja, da potekajo zadnja dela na koči na Sv. Gori. Računajo, da bodo dela končali meseca septembra.

11. 10. 1949 preberemo, da bo otvoritev popol-

noma obnovljene kočje 30. oktobra. Postojanka je v celoti obnovljena na zunaj in pretežno tudi njena notranjost, zmanjkalo pa je denarja za inventar.

POVOJNO PLANINSKO GOSPODARSTVO

Planinsko društvo Ajdovščina je prejelo dotacijo v višini 25 000 dinarjev za bivak pod Golaki. GO 3. 7. ugotavlja, da je društvo že pričelo delati. S prostovoljnim delom so očistili in zakoličili prostor, kjer bo stalo zavetišče, pričeli so izkopavati temelje. Računali so, da jim bo podjetje v Ajdovščini izdelalo leseno kočjo, česar pa Ministrstvo za gozdarstvo in lesno industrijo ni dovolilo.

Težave so, ker je velika oddaljenost kraja gradnje - štiri ure.

Glavni odbor 7. 9. 1949 piše: »Planinsko društvo Ajdovščina s svojimi prostovoljci nadaljuje terenska dela za postavitev kočje na Golakih. Stavba bo lesena in jo že izdeluje podjetje v Ajdovščini...« 11. 10. 1949 glavni odbor piše: »... Lesena konstrukcija za kočjo na Golakih je gotova in se sedaj njeni posamezni deli že prevažajo oziroma prenašajo na prostor, kjer bo montirana... Člani društva so doslej opravili

978 prostovoljnih delovnih ur. Postojanka bo še to jesen gotova.« Izdatno sta pomagali podjetji Lipa Ajdovščina in lesni kombinat v Solkanu. - Torej se je ministrstvo omeščalo in dovolilo izdelavo kočje!

Planinsko društvo Vipava je dobilo dodeljeno dotacijo v višini 20000 dinarjev za opremo sobe Blažon na Nanosu. Glavni odbor 3. 7. 1949 ugotavlja, da je društvo v velikih organizacijskih težavah, da se bo verjetno združilo z društvom v Ajdovščini in sindikatu predlaga, da se ta dotacija dodeli za bivak pod Golaki.

Planinsko društvo Prevalje je prejelo dotacijo v višini 20 000 dinarjev za nabavo inventarja za Dom na Uršlji gori. Iz poročila z dne 11. 10. 1949 razberemo, da so nabavili 30 slamaric in nekaj kuhinjske posode, večino denarja pa da bodo porabili za stole.

Toliko v poročilih Glavnega odbora PZS iz leta 1949. Vidi se, da se je tedaj veliko delalo, da so društva opravila ogromno tudi prostovoljno. Tudi to je del zgodovine planinstva in prav je, da bi ob stoletnici osvetlili prostovoljno, požrtvovalno delo, ki je v tej ali oni obliki značilno za celotno stoletno življenje planinske organizacije.

ZORAN KOMAC, NEČAK SLAVNEGA TRENTARSKEGA VODNIKA PAVRA

PRI SEDMIH KRIŽIH ČEZ STENO

MARJAN RAZTRESEN

Zoran Komac, do pred dvema letoma saksofonist v Plesnem orkestru RTV Ljubljana in od takrat upokojenec, je odlični primer, da sta planinstvo in alpinizem športa za vse čase in za vsa življenjska obdobja. Tisto leto, ko je šel v pokoj, je skupaj z **Milanom Naprudnikom**, le nekaj let mlajšim splezalcem, splezal v Severni triglavski steni Dolgo nemško smer, lani pa Kratko nemško in Slovensko. »Plezal bom, dokler bom le mogel, izbiral pa bom svojim letom in sposobnostim primerne smeri in ste- ne,« pravi Zoran Komac.

GORE OD DALEČ

Kdor količkaj pozna slovensko planinsko zgodovino, mu priimek Komac kaj pomeni: vsaj dva znamenita gorska vodnika s tem priimkom sta bila v Trenti.

»Moj oče, po poklicu policaj, se je leta 1919 ob proglasitvi Jugoslavije s Primorske skupaj s še približno 9000 Primorci preselil na Štajersko,« pravi Zoran Komac. »Veliko nemčurjev se je pred tem izselilo predvsem iz Maribora, politika pa je bila taka, da so v prazna stanovanja naselili Primorce. Oče se je poročil leta 20, leto

dni pozneje sem se rodil in že v zgodnji mladosti zvedel, da je očetov brat **Jože Komac-Pavr** znameniti gorski vodnik, ki vodi po triglavskih in drugih gorah. To se mi je zdelo karseda pogumno in pustolovsko, vendar si tega njegovega dela natančneje nisem predstavljal.«

Prvič je bolj od blizu videl visoke hribe kot gimnazijec pri trinajstih, štirinajstih letih, ko je prišel na Gorjuše k svoji teti **Katarini Komacovi**, poročeni Zorč, iz Maribora na počitnice. Visoke gore so ga sicer očarale, vendar ni našel družbe, ki bi ga peljala v Triglavsko pogorje. Pri sedemnajstih ali osemnajstih letih se je zelo aktivno začel ukvarjati z glasbo, leta 1939 se je vpisal na konzervatorij, preživljal se je v glavnem z igranjem po gostilnah, med drugim pri **Putrihu** na Dolenjski cesti v Ljubljani, bratu znanega kiparja. Tako takrat ni bilo ne časa ne priložnosti, da bi videl Trento svojih očetov in stricov. »Prvič sem bil tam leta 1945, ko je bila še živa teta, Jožetova žena,« pravi Zoran Komac. »Zdaj živi v tisti hiši žena mojega bratranca Slavka (Alojza), ki je umrl pred nekaj leti; to je prva hiša od pokopališča, če greste iz Trente proti Vrščicu, na desni strani; kakšnih deset metrov naprej je stanoval gorski vodnik **Špič**, potem je župnišče, v katerem zdaj pogosto živi slovenski glasbenik **Dane Škerl**. Moj

bratranec Slavko, Jožetov sin, pa ni hodil po hribih; šel je morda na Trentski Pele in še kam, kamor je bilo treba gnati koze in ovce, več kot to pa ga hribi niso zanimali.«

ZAČETKI PRI 25 LETIH

Leta 1946 je Zoran Komac s plesnim orkestrom »igral za ples v Kazini na Bledu, se zagledal v Triglav, ki se je kazal kot lepa kulisa, in zvedel, da je med člani orkestra kar nekaj planincev in alpinistov: **Prevoršek, Martine, Veble, Hočevvar.** Nekega lepega ponedeljka, ko so glasbeniki imeli prost dan, sta se Komac in **Miha Gunzek** odpravila na Triglav, nekateri plezalci pa na plezalne ture. Še isto leto konec avgusta pa je Komaca njegov kolega **Dušan Veble** peljal po Slovenski smeri na Triglav. »Plezanje ni bilo lepo, vse se je krušilo, vreme ni bilo prijetno, preganjal naju je dež, toda gora me je uročila,« pripoveduje Zoran Komac, ki se je naslednje leto 1947 poročil in začel redno hoditi na Šance na ljubljanski Grad in na Turne pod šmarnogorsko Grmado na plezalne treninge, večkrat ob koncih tedna in ob prostih dneh pa na ture.

»Od vsega začetka sem vedel, da vrhunski alpinist ne bom nikoli in tudi nisem imel takih ambicij,« pravi Zoran Komac. »Če bi se hotel posvetiti plezanju, bi moral pustiti glasbo, od katere je živela moja družina. Tako sem moral vedno natančno odmeriti, kaj sem sposoben splezati, in tudi, koliko smem plezati, da bom lahko igral, ko se vrnem v dolino.«

Vse, kar je v zvezi s plezanjem in vrvjo, si je Zoran Komac od vsega začetka na kratko zapisoval z droben zvezek. Prva je v tem zvezku vpisana Slovenska smer v Severni triglavski steni po kaminih do Prevčevega izstopa skupaj z Dušanom Vebletom, tudi sksofonistom iz ljubljanskega radijskega plesnega orkestra. Tisto leto, ko je bil star 25 let (pri teh letih je torej začel plezati), je šel sam Za Akom čez Grlo na Oltar, nekje bivakiral in mimo Bivaka II po meleh sestopil na Turkovo planino. Takrat so se v zvezku začeli nabirati vzponi in smeri, vrhovi in grebeni, ki se jih je doslej nabralo kakšnih 280. Bil je med drugim dvakrat na Mont Blancu, splezal je Raz tančic v Dolomitih, priplezal na Srednjo in Južno Cino, bil na Marmoladi, na Monte Cristalu in trikrat na Grossglocknerju. Slovensko smer v Severni steni Triglava je preplezal 33-krat, Dolgo nemško smer sedemkrat ali osemkrat, čez Severno steno Triglava je šel 60-krat, v njej mu manjkajo le tri ali štiri najtežavnejše smeri - ali morda še kakšna več, ki so jo zadnji čas splezali prosti plezalci. Sfinge že ni preplezal, »ker tako visoko nikoli nisem ciljaj,« kot nam je dejal.

Vendar ni, kot pravi, nikoli šel v takšno steno in v takšno smer, o kateri ni bil prepričan, da

Zoran Komac: V življenju sem vedno izbiral samo lepe plezalne ture

bo prišel prek. Pred vsako turo je vedno natančno prebral vse razpoložljive vodnike in opise ter se o težavnih delih pozanimal pri poznavalcih, med drugim velik del pri **Marjanu Keršiču Belaču.**

SAME LEPE SMERI

Najpogosteje je plezal okoli četrte težavnostne stopnje, včasih peto in le nekajkrat spodnjo šesto, na primer v Jalovčevem razu. »Sprasujte, kako bi po lepotnem kriteriju razvrstil svoje plezalne ture? Povedati moram, da sem iz **Miheličevih** Sto najlepših plezalnih smeri preplezal približno polovico. Vedno, vse življenje, sem izbiral samo lepe smeri, ki so mi jih svetovali vodniki in plezalci. Tako sem, na primer, preplezal v Špiku vse tri klasične smeri, Direktno, Skalaško in Dibonovo polico - same lepe ture, v lepem vremenu, seveda. Plezal sem tudi v Dolomitih in veliko na Južnem Tirolskem.«

Zoran Komac je veliko hodil sam po gorskih brezpotjih, precej je plezal s svojim sinom Andrejem, s katerim sta skupaj preplezala Čopov steber, ko je bilo sinu 18 in Zoranu 46 let. Nekaj let pozneje je Čopov steber splezala naveza Zoran-Zoran - Zoran Komac in **Zoran Bešlin**, znani slovenski alpinist in himalajec; oba Zorana sta kakšna tri leta plezala skupaj - same lepe smeri.

»Imate v svojem alpinističnem zvezku zapisano kakšno slabo izkušnjo?« vprašamo Zorana Komaca.

»Prav malo,« odgovori, »ker sem v gore vedno

hodil dobro vsestransko pripravljen. Zraven sem bil, ko je neki plezalec v izstopnem žlebu Jugove smeri v Cmiru sprožil kamen, ki se je odbil in soplezalcu razbil nos. Potegnili smo ga gor, kjer je sprva padel v nezavest, vendar smo ga spravili k sebi in na varno. - Pred kakšnimi dvajsetimi leti sem plezal na Turncu, varoval me je neki pripravnik, padel sem, ni me mogel zadržati, ker je držal vrh kot ribič palico in ne prek ramena in hrbta; vrv mu je vedno hitreje tekla skozi dlani in mu jih ožgala, sam pa sem kot vreča priletel na skale, dobil nekaj modric in nekaj mesecev sem čutil peto, s katero sem priletel ob skalo. Najhujša nesreča pa se mi je pripetila predzadnji dan lanskega leta, ko sem si med sestopom s Storžiča polomil pet reber...«

NESREČA IN NEZGODA

V časniku Delo je bila o tej nesreči objavljena tale vest: »Pri sestopu s Storžiča se je z derezo zataknil za korenino 70-letni Zoran Komac z Viča. Sunek ga je spravil iz ravnotežja, padel je na sneg in zdrsel 150 metrov nižje. Kot izkušen gornik se je lovil in tudi ujel. Z odrgninami po obrazu, zvinom rame in bolečinami v boku je ob pomoči prijatelja še sam prišel do kočice na Kališču. Do Preddvora sta ga odpeljala pilota helikopterja, od tam pa so ga z reševalnim avtomobilom odpeljali v jeseniško bolnišnico.« »Zvina rame nisem imel,« komentira to vest prizadeti, »pa tudi v jeseniško bolnišnico me niso odpeljali, ampak le v ambulanto v Kranj. Po tem sem bil deset dni v bolnišnici v Ljubljani. Zdaj sem že kar dober in se že pripravljam, da bom spet začel plezati. Za uvajanje bova šla z Naprudnikom plezat Vzhodni steber Brane, od tod pa bova odšla naprej na Šijo in na vrh. To

Zoran Komac, znani glasbenik in nečak znamenitega gorskega vodnika

je dve uri hoje na Kamniško sedlo, do vstopa v steno je deset minut, plezarije je kakšno uro in potem je na vrh še kakšno uro.«

Vsaj še dve nezgodi je imel, ki pa ju ne šteje med gorske nesreče. »Na Turncu pod Šmarno goro sva nekoč plezala z **Janezom Dovžanom**, znanim alpinistom in himalajcem. On je bil zgoraj, nekaj je motovilil, medtem je mene pičil modras, ki sem ga udaril z vrvjo, da je padel dol, od zgoraj pa se je tedaj oglasilo, da je tudi njega pičil. Podvezala sva si roki, splezala do vznožja, si pri najbližjem kmetu sposodila kolesi in se odpeljala v ambulanto v Medvodah po serum proti kačjemu piku. Niso ga imeli, pa naju je zdravničnin mož odpeljal na nujno prvo pomoč v Ljubljano, kjer so nama dali injekcijo, Dovžana zadržali tri dni na opazovanju, mene pa poslali domov, češ da mi strup ne more do živega. Dovžan je bil ves iz sebe: kaj bo rekla mama, je dejai, ko me ne bo domov na Dovje, potem pa bo še zvedela, da plezam, česar ne bi smela vedeti! - V ljubljanski bolnišnici sva se tisti dan razšla kot pobratima, ker naju je pičil isti modras.«

Modras je Zorana Komaca spet pičil čez štiri leta, spet pod Turncem. Ker ni vedel, ali ga je ugriznil kuščar ali kača, je ugriznjeno mesto oblizal: bilo je grenko, bil je torej kačji pik. Sestopil je, se odpeljal v bolnišnico, kjer so mu dali injekcije in ga zadržali tri dni na opazovanju. »Odtlej po samotnih trentarskih poteh stalno nosim delovne rokavice, vendar ni nobene kače od nikoder - kot da bi vedele, da mi ne morejo do živega in da sem že imun na njihove pike!«

KAMP V VRATIH

Vsaj enkrat je moral reševati iz Severne stene Triglava, ko je plezal Slovensko smer in že v vrhnjem delu zaslišal iz megle nekakšne glasove in potem sporočilo, da sta se avstrijska plezalca zaplezala. Komac je priplezal skoraj do njiju, jima svetoval, naj se spustita in potem plezata po njegovih navodilih. »Verjetno bi imela velike težave, če bi si morala sama iskati pot,« pripoveduje Zoran Komac, »tako pa sta prišla na Zimmer-Jahnov izstop, ki je najlepši izstop iz Slovenske smeri. Zdelo se mi je imenitno: pomagal sem prav tam, kjer je prvi plezal moj stric Jože Komac-Pavr kot samohodec. - Po vrnitvi v kamp v Vratih pa smo lepo proslavili njuno dogodivščino.«

Kamp v Vratih je bil nasploh nekaj imenitnega. Vsako leto se je v njem zbirala pisana družčina alpinistov pravzaprav iz vse Evrope in tja je z največjim veseljem hodil tudi Zoran Komac in izkoristil vsako priložnost, da si po sezoni igranja utrdi prste in mišice. Tako je neko popoldne po vrnitvi s plezanja videl pred Domom kakšnih trideset kubikov razžaganih drv »in soplezalcu

Pri sedmih križih še čez Steno

Jaku sem predlagal, da bi se jih lotila. Francelj, ki je v Vratih imel na skrbi tehniko, nama je dal dve dobri sekiri in polena so tako hitro letela izpod tnal, da jih je Francelj s samokolnico komaj sproti odvažal v drvarnico. Turistke in

Pot po meji Južne Tirolske

»Potovala bova v zgodovino, spoznavala kulturo, odkrivala korenine naše sedanosti in začrtala perspektivo naše Zemlje. Upam, da bo Italijanom, Nemcem in Ladicem, ki bodo sledili najini odpravi, prišla v zavest geografija lastne zemlje in se bodo v hipu razblinile razne separatistične težnje. Sedaj ni pravi trenutek, da bi začrtali nove meje. Na najboljši način moramo izrabiti dejstvo, da smo sredi Evrope, da smo vezni člen, vreden zavidanja.«

S tem nagovorom se je deset kilometrov severno od meje s Trentinom začel pohod Reinholda Messnerja in Hansa Kammerlanderja po mejni črti njune domovine. V 41 dneh sta v glavnem v neugodnih vremenskih razmerah prepotovala 1100 kilometrov, skoraj 300 več, kot sta jih predvidela. Po eni strani je tako imenovana »Pot po meji«, kot so podvig krstili na začetku, pomenila alpinističen podvig, predvsem pa je bila to dolga pot med meandri življenja in raznoterimi oblikami življenja ljudi, ki živijo v teh gorah. Srečevala sta stare, ravnodušne gorjance, pogovarjala sta se z znanstveniki, južnotirolskimi zgodovinarji, ekonomisti, etnologi in politiki. Celo predsednik Durnwalder se je z Mes-

turisti so se ustavljali in naju gledali, ko sva mlatila kot za akord. Pa je prišel Francelj s steklenico vina in nama nalil, da ljudje ne bodo mislili, da sta arestanta, kot je dejal. Nekdo pa je menda slišal samo zadnjo besedo in je raznesel med obiskovalci, da sva uboga arestanta. Pomilovalno so naju gledali, ogovoril pa naju ni nihče...«

Vprašamo sogovornika, ali ni tvegano, da se plezalca, stara 65 in 71 let, sama odpravita kot naveza v steno: ali bi na vrvi zadržala drug drugega, če bi enemu spodletelo? - »Bi,« pravi Zoran Komac. »No, pomembno je, kje bi se to zgodilo. Če bi bilo na kakšnem zelo nerodnem mestu, bi verjetno šla oba dol. Toda na najtežavnejših mestih se pošteno varujeva prek skale ali zabijeva klin, če ga tam že ni v skalah. Sicer pa je človek z leti previdnejši, pa tudi tako hiter ni kot včasih, ker preprosto nima toliko moči. Sicer pa hitrost po mojem prepričanju sploh ni pomembna: še lepše je, če gre počasi, človek še več vidi. Pri tem športu namreč ni šale, vsak košček skale je treba pošteno pretipati, ali je varen ali ne.«

PRAZNA SEVERNA STENA

Velika želja Zorana Komaca? Da bi šel na Kilimandžaro, če bi le imel kakšno možnost, ki je zdaj, kot pravi, nima. Če se bo tja kdaj odpravil, se bo tudi na to turo pošteno pripravil, kot se na vsako. Včasih je vsak dan, ko je le

snerjem sprehajal po gozdovih okoli Carezze in z njim razmišljal o nekaterih etničnih vprašanjih. Srečala sta tudi **Franza**, starega tihotapca iz doline Munster, minerje iz Val Venoste, planince v odmaknjenih bajtah, šolarje...

Še dva dogodka sovpadata s to alpinistično akcijo Messnerja in Kammerlanderja: pantirolsko srečanje na Brennerju, na katerem se je zbralo 3 do 4 tisoč ljudi, in izjemna najdba mumije iz Similauna. Dogodka sta razširila sloves poti, ki so ji mediji in ljudje posvetili veliko pozornost. Množica ljudi je blokirala cesto, da bi lahko spremljala alpinista ob prihodu v Salorno.

Končna bilanca podviga dveh alpinistov so razmišljanja, ki jih lahko strnemo v dve ugotovitvi: »Da je Južna Tirolska čudovito, še nedotaknjeno območje - dediščina, ki jo moramo še naprej varovati in ki je edino, kar imamo,« pravi Messner. Optimist je tudi glede možnosti sožitja ljudi, ki živijo na tem območju. Ugotovil je, da verjetno zaradi prevelikega bogastva narašča nevoščljivost med posameznimi skupinami. Samo če se bodo lahko izognili zavisti in če bo k temu prispeval vsak posameznik, se bo iz različnih jezikovnih skupnosti izoblikovala trdna, večetnična skupnost.

(A.L.V.)

imel malo časa, kolesaril pod Šmarno goro in malo plezal po Turncu, kadar sta se s sinom pripravljala na resnejšo turo, sta ure dolgo, kot pravi, visela v Turncu, zdaj pogosto hodi ali teče na Mostec v Šišenskem hribu, na Polhograjsko Grmado ali na Tošč. Te spomladanske dni je že bil na Kriški planini, na Kravcu, Begunjsčici in Tolstem vrhu, ko se je pripravljala na svoje prvo letošnje plezanje.

»Poleti pa bom skoraj gotovo spet šel v Severno triglavsko steno,« pravi Zoran Komac, »in - tako kot skoraj vsako leto - preplezal vsaj Slovensko, če že ne kakšno težavnejšo smer. To bo tudi spomin na plezanja v tej steni pred leti in desetletji: včasih je bilo v Severni steni ob koncih tedna karseda živahno, zadnjih deset let pa je stena skoraj prazna. Toda kljub nehva-

ležnim primerjavam moram vendarle povedati svoje mnenje: Severna stena je seveda nekaj čisto drugega kot, na primer, Dovžanova soteska; ko je v slednji mokra skala, gredo plezalci preprosto domov, ko pa si enkrat v Severni triglavski steni, ne moreš tako hitro ven. Včasih je prihajalo tudi veliko tujcev, zdaj pa menda raje hodijo v Dolomite, ker so naše gore preveč krušljive.«

Tak je Zoran Komac, nečak kralja trentarskih gorskih vodnikov Jožeta Komaca-Pavra: stric je hodil po gorah iz veselja in zaradi denarja, nečak samo iz veselja. To je edini Zoranov konjiček, ki ga bo izpregel, brž ko bo ugotovil, da bi ga lahko vrgel iz sedla. Do takrat, upa, se bo v njegovem zvezku nabralo še precej plezalnih tur.

ALI NE BI VELJALO POENOTITI OZNAK PLANINSKIH TOČK?

ZIGI RAZLIČNIH OBLIK

BOŽO JORDAN

Planinski vestnik je leta 1923 zapisal kratko notico o planinskih žigih. Takole razlaga ata **Knafelc**: »Preteklo leto sem oskrbel za vse ‚domove‘ četverooglate žige, da se ločijo od ‚koč‘ z ovalnimi. Ker smo imeli in morda še imamo obsežne ‚domove‘ in skromne ‚koče‘, naj se tudi po barvi in žigih ločijo. Domovi naj uporabljajo četverokotne žige in rdečo barvo. Koče pa uporabljajo ovalne žige z vijoličasto barvo. Le Triglav sme imeti poseben žig in rdečo barvo.«

Že takrat se je jezil na neenotnost poimenovanja: na žigu je pisalo eno, na tabli pa drugo. Navedel je tudi primere.

Pa je danes kaj drugače?

Danes imajo domovi in koče (zavetišča, bivaki) različne žige tako po obliki kot po zapisu. Večina žigov je vijoličaste barve. Le vse postojanke, ki so na transverzali od Maribora do Kopra, imajo žige ovalne oblike. Zasavska planinska pot ima okroglo, Šaleška tudi, vendar z veduto šaleškega gradu, Sevnška pot pravokotne, Savinjska ovalne in trikotne, enako pot po Vinski gori, planinska pot Ljubljana-Zagreb stilizirane (romb), Ljubljanska mladinska pot četverokotne z zmajčkom - in še bi našli primerov.

Za postojanke naj bi morda le ostal četverokoten žig te ali one barve, ker tudi maperji zaznamujejo to na karti s pravokotnikom. Za razliko naj bo žig postojanke na transverzali ovalen, kot je bil do sedaj.

Sedaj se spreminja naša Slovenska planinska pot. Morda bodo potrebni novi žigi, pa se bodo odločili za enotne po obliki, vsebini, barvi. Tehniki bi temu rekli, da so standardizirani po

kakem pravilu ali dogovoru Komisije za pota pri PZS.

Zapisano pa ni nič o trikotnih žigih, ki so danes na vrhovih - ne o obliki, ne o barvi. Morda jih takrat še ni bilo toliko. Zato bi bilo zanimivo ugotoviti, kdaj se je to začelo. Ti žigi naj bi ostali trikotni, ker je trikotnik več ali manj oznaka vrha na karti (po enem izmed ključev je trikotnik s piko oznaka za triangulacijsko točko). Kako je zapisano ime vrha, višine in še kaj, je ostalo različno.

Naj bo različno, saj je bilo že zdavnaj zapisano: »Turisti radi pritiskajo žige na razglednice ali jih drugače zbirajo.« Le kaj je mislil ata Knafelc z zadnjim delom stavka? So bili že takrat zbiralci žigov, ne samo odtisov žigov?

Samo bežen pregled planinskih pozdravov, opremljenih s štampiljkami: četverokoten žig ima Ruška koča (za transverzalo), Koča pod Ojstrico, Tržaška koča na Doliču (zelen), kot so tudi poštni žigi. Zadnji pozdrav iz koče v Grohotu (tako mi je zapisal Solčevan **Valent Vider**, »grem v Grohot« in ne trmasto »na Grohat«) ima pravokoten žig (1462 m, vijoličen, transverzalni brez višine). In Savinjska podružnica SPD, ko je vložila prošnjo za denarno podporo za markiranje poti čez Lipo, je imela ovalnega (1909).

Kazalo bi poenotiti še višine. Velik prispevek k temu je že **Dobnikov** vodnik po naših planinskih postojankah za koče. Za vrhove pa bi našli zapisane višine morda v Atlasu Slovenije ali na kartah, ki jih bo izdelala naša geodetska služba, ko bo sprejet zakon o njej. Sicer smo pa pri prepisovanju in zapisu pripomb o teh premalo pozorni, ker so marsikje brez potrebe zapisane napačne številke.

ZAKAJ SE NE BI ZGLEDOVALI PO SOSEDIH?

BIVAKI V ZAH. JULIJCIH IN PRI NAS

ANDREJ STRITAR

Več let že zahajam v Italijo v Zahodne Julijce, pa tudi dlje na zahod v njihove gore. Vedno znova me navdušuje podjetnost naših sosedov pri opremljanju njihovih gora z bivaki. Poglejmo najprej, kam vse so postavili ta kovinska zatočišča v naši soseščini! Večina jih je standardne oblike in očitno narejenih v isti delavnici. Praviloma imajo 9 ležišč, odeje, nekaj manjših stolov in zložljivo mizo. Do najbližje vode je običajno pot označena.

BIVAKI NA ČISTO PRAVIH KRAJIH

Začnimo na južni strani Kaninskega pogorja! **Pod Veliko Babo** nad planino Zgornje Brdo v Reziji stoji **bivak CAI Manzano**. Uporabimo ga lahko kot izhodišče za »Ta visoko rosojansko pot« ali pa pred vzponom na Babo ali Laško planjo. Ko po »Ta visoki rosojanski poti« zlezemo čez Kanin in vrh Krnice, nas na **sedlu Grubije** pričaka **bivak Marusich**. Ta ni standardne oblike, vseeno pa ima 9 ležišč in podobno ostalo »udobje«. Postavljen je na pomembnem križišču poti, saj se od njega lahko napotimo v Rezijo, na Žrd, v Reklanico, na Vrh Krnice oziroma Kanin ali pa h koči Gilberti.

Na kaninskih podih nekje na sredi med sedlom Grubije in sedlom Bela peč leži jamarški **bivak Davanzo-Picciola Vianello**. Za nas gornike ni preveč zanimiv, saj je precej odmaknjen od naših poti in ciljev. Čisto drugače pa je z jamarškim **bivakom Modenutti-Savoia** na sedlu **Vrh Laških brežičev** (italijansko Sella Robon) na skrajnem vzhodnem koncu italijanskih kaninskih podov severno pod Črnlesko Špico. Do tja je speljana lepa markirana pot z Nevejskega prevala in še vedno dobro nadelana mulatjera čez pode. Uporabimo ga lahko kot izvrstno izhodišče za vzpon na Lopo, Hudi vršič in Črnlesko Špico ali pa za nadaljevanje poti po grebenih proti Jerebici. Tudi če se odpravimo na vzpon iz Moznice na te gore, lahko v njem najdemo prijetno zavetje.

Naslednje zavetišče ob naši meji je **bivak Nogara** tik pod **Mangrtom**. V njem lahko prespimo, kadar se odpravljamo po znani in težki »ferrati« na Mangrt s severa. Jeseni 1991 pa je Mangrt menda (informacija je ustna, na zemljevidu ali v naravi je še nisem videl potrjene) dobil še eno pridobitev. Tik pred koncem sezone jim je uspelo postaviti še bivak nekje pri **Robu nad Zagačami**. Lokacija je izbrana zares izvrstno. Plezalcem, ki se trudijo prek zahtevne in dolge stene Malega Koritniškega Mangrta,

ne bo treba več hiteti zaradi težavnega sestopa po Via dela Vita. Nam navadnim gornikom pa so z njim »odpri« čudoviti svet med Mangrtom in Poncami, kamor smo se do sedaj lahko odpravljali le v skoraj ekspedicijskem slogu. Nič več ne bo treba drveti čez greben Ponc, gristi kolena v enodnevnem vzponu in sestopu iz Koritnice na Vevnico, Kotovo špico ali Mangrt ali pa tovoriti še težko opremo za bivakiranje.

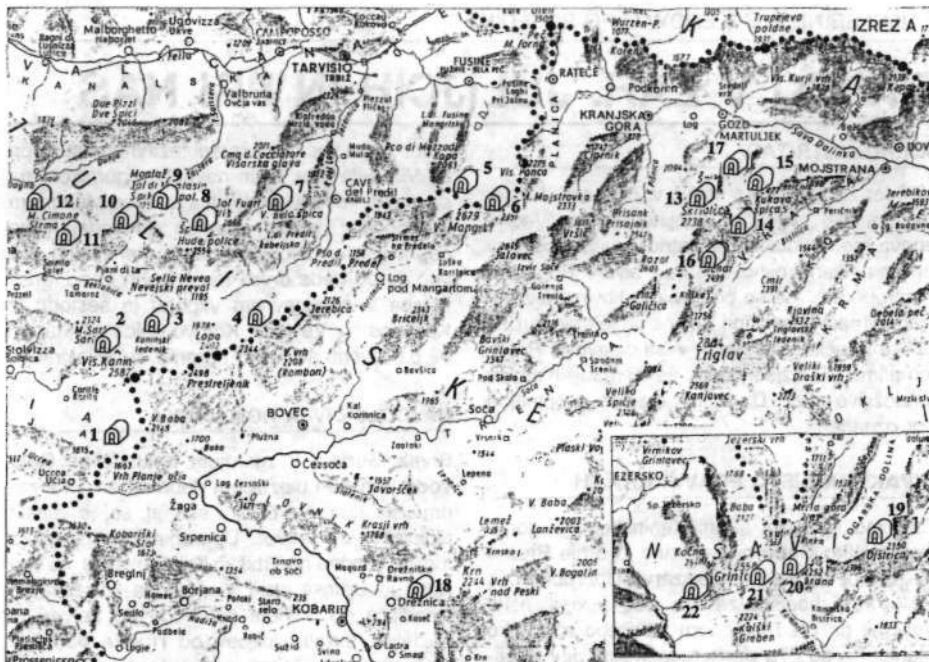
NAJBOLJ DIVJA ROMANTIKA

Bivak Gorizia v zgornjem delu doline **Bele vode** je našim plezalcem dobro znan. Pravzaprav sta tam dva bivaka skupaj, saj je včasih alpinistov kar preveč. Uporabimo pa ga lahko tudi pri vzponu na Trbiško Krniško špico, na vse Koze in Gamse okoli Viša ali pa kot začetno izhodišče pri dolgem sprehodu po najvišji in najdaljši »ferrati« Julijcev, od Trbiške škrbinice po poti Anita Goitan pod Viševo skupino in potem naprej po vrhovih vse do Poliškega Špika.

Bivak Mazzeni stoji pod **Škrbino Prednje špranje** in predvsem pride prav alpinistom. Mimo njega gre prehod iz doline Zajzere h koči Corsi. Severno pod **Poliškim Špikom** stoji še **bivak Stuparich**, ki ima le 6 ležišč. Zelo prav nam pride, če se odpravljamo po zahtevni Kugvjevi poti ali poti Amalia na vrh Poliškega Špika.

Na čudoviti rami 2430 metrov visoko pod vrhom **Poliškega Špika** leži majhen **bivak Suringar**. Ima le pet ležišč. Pomaga nam predvsem takrat, ko se ne zmremo več vrniti v dolino po zahtevni poti Amalia. Na nekaterih zemljevidih je še vedno vrisan tudi **bivak Muschi** globoko pod zahodno steno **Poliškega Špika**. Toda to ni nič drugega kot le naravna jama, kjer je nekaj penaste gume za bolj udobno ležanje. Nobenih odej ali kakega drugega udobja!

Ostaneta še dva bivaka okoli **Strme peči**. Prvi, **del Torso**, stoji na samem vrhu in je namenjen plezalcem, ki se ves dan mučijo v lepi in zahtevni severni steni. Menda je najprej stal na sedlu Grubije, pa so ga prenesli sem, tam pa kasneje postavili novega. Drugi, bivak **CAI Cividale Sotgoliz**, je postavljen v za moj okus najbolj divje romantičen konec Julijcev. Planina **Sotgoliz** je majhen raven prostorček, stisnjen med strme severne stene Strme peči in divje grape Sfonderata. Od tam imamo enkratnega pogled na mogočno zahodno ostenje Poliškega Špika. Po prijetni noči se lahko odpravimo plezat v Strmo peč ali pa po novi »ferrati« na vrh.

Bivaki v Julijcih in Kamniških in Savinjskih Alpah:
 1. Bivak CAI Manzano, 2. Bivak Marusich, 3. Bivak Davanzo-Picciola Vianello, 4. Bivak Modenutti-Savoia, 5. Bivak Nogara, 6. Bivak na Robu nad Zagačami, 7. Bivak Gorizia, 8. Bivak Mazzeni, 9. Bivak Stuparich, 10. Bivak Suringar, 11. Bivak Torso, 12. Bivak CAI Cividale, 13. Bivak I v Veliki Dnini, 14. Bivak II pod Rokavi, 15. Bivak III Za Akom, 16. Bivak IV Na rušju, 17. Bivak Pod srcem, 18. Bivak nad Drežnico, 19. Bivak pod Ojstrico, 20. Bivak pod Skočno, 21. Bivak pod Grintovcem, 22. Bivak pod Kočno, ni narisano: 23. Bivak pod Storlicem.

ALI PZS NE MISLI NA BIVAKE?

Kako pa je z bivaki pri nas? V naših Julijcih so štirje, ki so jih jeseniški alpinisti postavili že pred drugo svetovno vojno ali pa tik po njej. Vsi so na čudovitih krajih in podobno kot italijanski »odpirajo« določena območja zagnanim obiskovalcem. Poleg njih obstaja še bivak Pod Srcem v Martuljku, ki pa je menda običajno zaklenjen, nekaj podobnega pa je z nekdanjo karavlo pod Luknjo. Bivak pravijo svojemu zavetišču v starem seniku ob poti na Krn tudi drežniški planinci. To pa je v Julijcih vse.

V Kamniških in Savinjskih Alpah jih je razmeroma več: pod Kočno, pod Grintovcem, pod Skuto, pod Ojstrico, pa še v steni Storžiča. Nekaj jih je zaklenjenih, nekaj slabo vzdrževanih, nekateri pa so čisto prijazni. Vsekakor je velika pomanjkljivost, da ima vsak drugačen način upravljanja in dostopnosti.

Naštel sem dvanajst bivakov v Italiji na območju, ki je manjše od polovice naših Julijcev. Menim, da je postavljanje bivakov na pomembnih točkah dober način za spodbujanje drugačne vrste planinstva, ki ji jaz pravim gorništvo. Tisti, ki se odpravi v njihovo zavetje, v gore

zahaja drugače kot pa tisti, ki si visoko pod vrhovi želi dolinskega udobja. Prepričan sem, da bi tak, samostojen način pohajanja po gorah morali spodbujati. Zdi se mi, da predstavlja tak bivak zelo majhno motnjo v okolju. Ker ne poslujejo profitno, ni nikogar, ki bi tja vabil in spodbujal večje množice ljudi. Tam ni sanitarnih odplak, pralnih praškov, električnih agregatov, žicnic, preletov helikopterjev. Kultura obiskovalcev je običajno tako visoka, da svoje smeti odnašajo nazaj v dolino. Potrebni so minimalnega vzdrževanja, morda pregled dvakrat na leto. Zato menim, da naravovarstvenih razlogov za njihovo prepoved ne bi smelo biti.

Kot navaden član Planinske zveze Slovenije, ki prav malo ve o dogajanjih v njenih odborih, imam občutek, da odgovornim gradnja novih bivakov še na misel ni prišla. Dejavnost gospodarske komisije je očitno usmerjena v oskrbovanje (gradnjo novih koč smo, hvala bogu, opustili) obstoječih koč, njihovo obnovo, širitev in, žal, pridobivanje dobička v njih. Ne dolgo tega smo poudarjali množičnost v gorah, vlekli smo stotine ljudi raznih spolov, poklicev in nazorov na Triglav in se hvallili z desetinami tisočev članov. Za tako osnovno filozofijo PZS je bila seveda gradnja in širitev koč po gorah upravičena. Tudi ogromno dolinskega udobja je bilo treba privleči tja gor: pivo, žganje, dunajske zrezke, sveže rjuhe, smrdeče agregate ipd.

PREDLOG ZA NOVO GORNIŠTVO

V zadnjem letu se je ta filozofija počasi spreminjala. Končno smo le spoznali, da nima smisla

vlačiti v gore prav vsakogar, pa če to hoče ali ne, to zmore ali pa tudi ne. Stotnij na Triglav je že manj. Kaj če bi počasi spremenili tudi gospodarsko filozofijo v gorah? Kaj če bi si PZS zadala za nalogo opremo nekaj ključnih območij v naših gorah z bivaki in jih tako »odprla« tistim gornikom, ki ne marajo nabito polnih koč, angleških WC nad 2000 metri, ki jim ni za elektriko zvečer, temveč raje tavajo po brezpotjih in zvečer klepetajo ob sveči ali ognju? Naj kar takoj naštejemo tri take ključne točke:

1. Planina Zapotok, kjer je ovčarski stan, v katerem smo včasih prespali, že skoraj razpadel. S tem bi naredili veliko uslugo alpinistom in gornikom ki bi jim skrajšali vzpon na Bavški Grintovec.
2. Nekje pod Loško steno, recimo na sedlu med Briceljkom in Stadorjem. Loška stena je sedaj dostopna le z bivak opremo, saj je celotno prečenje v enem dnevu z vzponom in sestopom praktično neizvedljivo. Seveda ima tudi tako potepanje z bivakiranjem svoj čar, toda menim, da ga bivak ne bi pretirano pokvaril.
3. Med Rombonom in Čukljo. Vzpon na Rom-

bon je več kot dovolj dolg za en dan in bi se bivak tam zgoraj neke prav privilegel. Zelo veseli bi ga bili tudi turni smučarji.

Seveda bi jih lahko naštel še celo vrsto, pa naj bodo za začetek dovolj ti trije.

Izdelava in montaža takega bivaka ne bi smela biti pretirano velik finančni zalogaj. Saj gre le za manjšo leseno barako, obito s pločevino in zelo skromno opremljeno. Tudi postavitve je enostavna: kramp, lopata, nekaj peska in cementa ter helikopter. Seveda se lahko »počez postavi« cela vrsta birokratskih ovir od lokacijskih dovoljenj do budnih čuvajev ali raje »čuva-jev« Triglavskega narodnega parka. Vendar sem prepričan, da bi se z dosti dobre volje dalo vse prebroditi, tako kot se je dalo pripeljati kapelico na Kredarici v sam slovenski parlament. Gradnjo in kasnejše vzdrževanje bi zaupali lokalnim društvom, dobička pa od take investicije ne bo. Ta sredstva so pač dolgoročna investicija PZS v slovensko gorništvu.

Prepričan pa sem, da bi se dalo dobiti tudi precej prostovoljnih prispevkov posameznikov in podjetij.

TAM SE MARIKAJ IMENUJE PO PROPADLIH PLANŠARJIH

DOLINSKE PLANINE NAD TRENTO

EDO KOZOROG

Trentarske planine so del kulturne krajine, ki je v preteklosti izgubila svojo gospodarsko vrednost, drugih funkcij in vrednot pa temu delu krajine nismo znali poiskati. Zato doživljajo elementi te kulturne krajine svojih zadnjih pet minut. Te pa so dragocene za etnologue in ljubitelje krajine, da utrnejo pozabi čimveč elementov te zanimive kulturne dediščine, pa čeprav le v pisni obliki in na fotografijah.

V preteklosti je bilo opravljenih kar nekaj temeljitih študij o trentarskih planinah. Bibliografija nikakor ne more biti popolna brez priznanih avtorjev, kot so Dvorskv, **Turna, Melik** in nazadnje **Križner**, ki je bil v nekaterih pogledih najbolj temeljit. Vsi avtorji pa so več ali manj zaobšli tiste planine, ki so jih imeli planšarji iz Zgornjesavske doline na trentarski strani. To so planine Trenta, Prisojnik in Velika planina. Te spadajo med najstarejše planine v dolini Trente, gospodarsko pa v skupino Dolinskih planin, to je med Zgornjesavske planine (Melik 1950).

Namen pričujočega članka je strniti zbrano gradivo v čim bolj celostno podobo o teh planinah.

Omenjene planine spadajo med tista sporna zemljišča, ki so segala prek geografskih meja svojih uporabnikov, praviloma zaradi gospodarske nujne. To pa je bilo večkrat v nasprotju s

političnimi mejami. Takih primerov je bilo na Primorskem več, na primer na Miji zaradi dostopa do Nadiže, ali pod Krnom, kjer še danes katastrska občina Vršno zaradi pašnih površin sega vse do Krnskega jezera. Najizrazitejši pa je bil ta v Zadnji Trenti, kjer je greben Julijskih Alp zelo močna naravna meja (razvodnica med Jadranom in Črnim morjem!). Ta je zato že od nekdanj pomembna politična meja. Zaradi tega je nastal spor med dolinskimi in bovškimi planšarji, ki je trajal skoraj pol tisočletja vse do propada teh planin.

NASTANEK DOLINSKIH PLANIN

Kolonizacija Zgornje Soške doline je močno povezana s preходом tega ozemlja v last oglejskega patriarha. Takrat postanejo vrhovi Julijskih Alp severna meja Tolminskega. To se je po mnenju nekaterih zgodilo že leta 1001, ko naj bi z darovnico **cesarja Otona II.** prešla v oglejsko last tudi Tolminska (**Kos** 1946, str. 11). Vsekakor pa se je to moralo zgoditi v času **patriarha Rabengerja** v letih med 1063 in 1068 (**Kos** 1946, str. 12).

Svojo posest je Oglej naglo koloniziral proti severni meji. Tako naletimo prve omembe planine Trebiščine v Trenti že leta 1328; bila je last Ogleja (**Kos** 1946, str. 13).

Vendar je v Savski dolini naselitev potekala še

hitreje. Ko so naselili že vse stranske doline, so belopeški podložniki prešli tudi visoki hrbet med Kranjsko goro in Bovcem. Takrat se je izkazala potreba po poimenovanju gora in izdelavi natančne meje. Res je Bela peč tak popis imela že leta 1452, vendar se ni ohranil (**Gstirner** 1938, str. 15).

Leta 1530 so belopeški podložniki prešli tudi mejo, požgali neki stan, izkrčili novo zemljo pod plazovino Kmeluh in postavili nov tamar, planino Karnisslo (**Gstirner** 1938, str. 16).

Seveda je bovško glavarstvo temu ugovarjalo. Trdili so, da gre meja, »kakor je znano, navzgor do Krokle, zaznamovane z velikim križem, vsekanim v skalo, tamkaj se stikata Trenta in Soča, navzdol do točke, imenovane Troninza rob in od tam vseskozi v višavah gorovja« (**Gstirner** 1938, str. 16). V Beli peči pa so zahtevali zase celo planino Trento. Sklicevali so se na belopeški urbar, ki naj bi tudi določal mejo. Njihova naj bi bila celotna Zadnja Trenta z izjemo planine Zapotok. Vendar pa je bilo v taistem urbarju tudi določilo, po katerem morajo s planin Kamissle in Trente bovški podložniki, ki so imeli v lasti polovico planin, oddajati šest velikih hlebov sira. Enako je bilo določeno, kolikšen delež morajo oddajati belopeški podložniki, ki so imeli v lasti drugo polovico planin. To kaže na to, da so se o izkoriščanju teh planin že prej dogovorili; spor je torej še starejši (**Gstirner** 1938, str. 17).

Ti spori so bili povod, da je bovški glavar **Georg Filip von Gera** septembra 1601 znova izdelal natančen mejni popis na podlagi starih označb

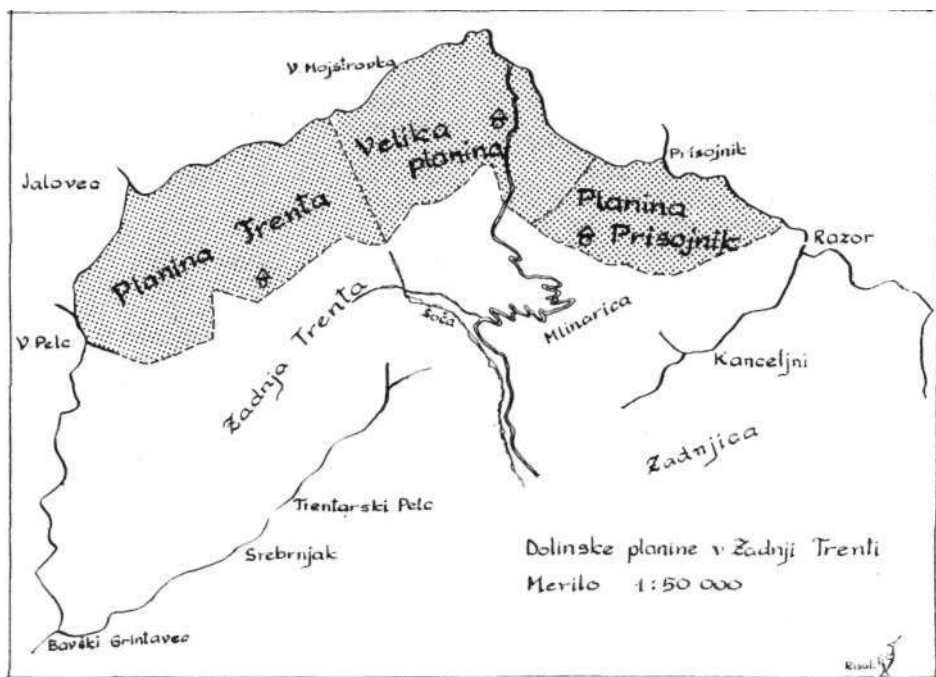
in pričevanj. Tako je določil mejo po grebenu od Jalovca do Vršiča, nato pa nekoliko nižje pod Vršičem in Prisojnikom. Planino Trento je torej prisodil bovški strani, planino Sušico (kasnejšo Veliko planino), ki se razprostira severno in južno od Vršiča, in Karnisslo pa Beli peč. Pri terenskih ogledih, ki jih je pri tem opravil, lahko von Gero štejejo tudi za prvega zgodovinsko izpričanega alpinista v tem okolišu (**Gstirner** 1938, str. 18).

Ustno izročilo pravi, da je pred dobrimi dvesto leti belopeška gospoda ponudila Trentarjem planine v odkup. Vendar takratni župan tega ni sprejel, čeprav denar takrat ni bil problem. Iz tega časa se je ohranilo za ta zemljišča ime Ararsko (**Pretner** 1990). V tem času so verjetno postali Dolinci pravi lastniki planin.

Leta 1862 je srenja Gozd odkupila tudi planino Trento, v najemu pa so jo imeli že od leta 1833 (**Dvorski** 1914, str. 23). Kot kaže, torej Trentarjem vendarle niso bile te planine življenjskega pomena, saj so imeli več drugih planin. Kranjskogorcem pa so bile nujno potrebne, saj so na svoji strani imeli premalo sočne paše.

PROPAD DOLINSKIH PLANIN

Do prve svetovne vojne, kaže, ni bilo večjih sporov ali sprememb. Pač pa je Dolince močno prizadelo poveljno spreminjanje meje, saj je Primorska - in z njo tudi njihove planine - prišla pod Italijo. Sprva jim je italijanska oblast prehode meje le omejevala, kasneje pa popolnoma prepovedala. Zaradi pritožb je Italija dala Dolin-

cem odškodnino za planine. Takrat so znova Trentarji negodovali, češ da odškodnina ni potrebna, saj so planine njihove. Kakorkoli že, to je bil začetek konca dela kulturne krajine, ki so ga soustvarjali trentarski, še bolj pa dolinski planšarji. Italijani so namreč te planine pogozdili s smreko, višje pa z macesnom in rušjem. Vendar pa je pogozditev slabo uspela, saj so te površine na občutljivi zgornji gozdni meji.

Po drugi vojni je te pogozdene površine prevzelo v gospodarjenje Soško gozdno gospodarstvo Tolmin. Ko je bil po letu 1952 sprejet zakon o prepovedi paše koz, je bilo trentarsko planšarstvo močno prizadeto. Ker so predvidevali, da se bodo Trentarji posvetili živinoreji, so jim za odškodnino dali prejšnje dolinske planine, ki so bile večinoma goveje planine (Klanjšček 1952). Seveda iz vsega tega ni bilo nič; hrami so v naslednjih desetletjih popolnoma propadli, pašniki so se začeli zaraščati. Večji del nekdanjih pašnih površin je danes v gozdnogospodarskem načrtu šteti pod gozd, del pa je nad zgornjo gozdno mejo. Nekdanja kulturna krajina je torej popolnoma razpadla, krajina se počasi, a zanesljivo vrača v svojo prvotno obliko (**Kozorog** 1989). Tudi utro Velike planine in Trente skorajda ni več opazno; vidni so le že ostanki planine Prisojnik.

S tem se po eni strani celi huda rana na občutljivi zgornji drevesni meji, po drugi strani pa izginjajo še zadnji sledovi zelo zanimive planšarske dediščine. Prostor, ki je bil nekoč tako gospodarsko pomemben, da so se zanj stoletja prepirali, je zaradi spremenjenega načina življenja v nekaj desetletjih popolnoma izgubil svojo gospodarsko vrednost.

TIPOLOGIJA DOLINSKIH PLANIN

Arhitekturno izročilo Dolinskih planin je bila posebnost v trentarskem prostoru in se je močno ločila od avtohtone tako po obliki kot po funkcionalnosti.

Trentarske planine so bile ovčje. Večinoma so bile grajene v dveh osnovnih oblikah: hudrt in hrami so bili postavljeni drug nad drugim pravokotno na teren ali pa so bili ločeni v več poslopjih. Osrednji prostor je bil tisti za predelavo mleka. Poslopja so bila do strehe zidana iz kamenja, vse drugo pa je bilo iz lesa. Le ponekod se pojavlja kot dodatni gradbeni material tudi pločevina (**Križner** 1972, Cevc 1984). Dolinske planine pa so bile večinoma namenjene jalovi goveji živini, zato niso bili potrebni hlevi. Za pastirje je bil postavljen skromen stan - lesena brunarica, ki je precej značilna za gorenjsko arhitekturno izročilo. Prostor je bil samo eden velikosti 5 x 6 metrov. Grajen je bil iz obtesanih brun, v vogalu povezanih na brade. Prostor je bil brez oken, imel je le eno ali dve

Vhod v stan planine Trente (A. B. de Chesne, 1913)

manjši lini. Streha je bila zgrajena na kasto. Ob vratni odprtini je bil na obeh straneh postavljen lesen tramič - podboj. Streha je bila dvokapna, krita s skodlami v dveh ali treh redih.

Notranjost je bila preprosta. Tla so bila iz utrjene zemlje, v sredini pa je bilo preprosto odprto ognjišče. V zadnjem delu prostora so bila ležišča, verjetno v obliki pogradov.

Zaradi načina gradnje je šel proces propada planšarskih elementov veliko hitreje kot pri trentarskih planinah. Pri slednjih traja ta proces od takrat, ko so bili opuščeni, pa do propada do temeljev okoli 40 let (primer: Kozorog 1989, str. 82). Pri dolinskih planinah traja ta proces manj kot 40 let, ostanki temeljev pa so vidni mnogo manj časa kot pri trentarskem tipu.

GOSPODARSKA UREJENOST

Dolinske planine so bile namenjene za dodatno pašo jalove goveje živine in za drobnico. Temu je bila prilagojena tudi izgradnja in upravljanje planin.

Pasli so od konca junija pa vse do konca septembra. V tem času se na njihove pašne površine ni smela prikazati trentarska drobnica. Približen stalež v zadnjih letih paše je bil na planini Prisojnik okoli 100 glav goveje živine in 40 glav drobnice. Na vseh treh planinah pa se je paslo prek 600 glav drobnice, največ na pobočjih Velike Dnine (**Pretner** 1990).

Na vseh treh planinah je bilo na voljo okoli 850 hektarov pašnikov, boljših, za govejo živino, pa seveda mnogo manj. Ostalo so bili nižje gozdovi, višje pa neplodne površine.

V prejšnjem stoletju so na Veliki planini mleko tudi predelovali, še prej v preteklosti pa tudi na

Notranjost planine Prisojnik (A. B. de Chesne, 1912)

planini Prisojnik. Sirili so še v lesenih posodah; mleko so segrevali tako, da so na ognju segrevali kamenje in ga dajali v mleko (Pretner 1990). Zato lahko domnevamo, da so bile te planine v preteklosti drugače urejene.

PLANINA TRENTA

Utro planine leži na grebenski polici na višini 1381 metrov. Bila je last pastirjev iz Gozda in Ruta. Danes je edini vidni ostanek travnati plato na majhni jasi prav tam, kjer se ločita markirani poti proti Špički in lovski koči. Staro utro je bilo okoli 150 metrov višje ob poti

Planina Trenta (V. Dvorsky, 1914)

proti Špički. Običajno so prenesli utro planine nižje zaradi potrebe po lesu, ko so posekali že ves gozd okoli planine. V tem primeru pa je bila morda vzrok tudi voda, saj na vsem pobočju ni izrazitih stalnih virov. Novo utro je imelo vodo kakih 150 metrov nižje v gozdu. Na planini so zadnjič pasli okoli 1918. leta, stan pa je propadel po letu 1930.

Iz Gstirnerjevega citiranja, ki datira v leto 1530, je nedvomno, da je ime Trenta zelo staro (Gstimer 1938, str. 16). To pa ovrže dosedanjo zelo pogosto uporabljeno hipotezo, ki ime te doline povezuje s prihodom vojaških beguncev iz Trenta na Južnem Tirolskem okoli leta 1580, ko se je pričelo tod fužinarstvo (**Rutar** 1882, str. 162). Tudi Melik meni, da se je ime planine preneslo na celotno kasnejše naselje in na celo

dolino (Melik 1950, str. 188). Sinonim za Trento je tudi Tridente, kar pomeni trizob (Bajec, Kalan 1971). Podobna imena srečujemo tudi v drugih goratih krajih, zato ni nujno, da je ime sekundarnega izvora. Vendar je v Trenti le en zelo markanten zob, to je Špiček, ki pa je točno nad planino Trenta. Vendar daje tudi celoten masiv Jalovca vtis treh vrhov (?).

Rutarska Trenta pa je ime, ki je lastninskega izvora.

Spominska ploščica preminulemu dolinskemu planšarju, najdena na planini Trenta leta 1960 (E. Kozorog)

PLANINA PRISOJNIK

Nekdanje utro planine Prisojnik leži na terasi na južnem pobočju Prisojnika na višini 1611 metrov. Pod njo pade pobočje strmo v Mlinarico. Stan je bil na zelo lepem kraju na zgornji gozdni meji. Le trideset metrov nižje je še danes ohranjeno korito s pitno vodo.

Na planini Prisojnik so pasli vse do leta 1929 Kranjskogorci, dokler niso paše popolnoma prepovedali. Takrat so italijanski gozdarji stan obnovili za svoje potrebe, bivše pašnike pa skušali pogozditi. Od vseh treh planin so le še od te vidni ostanki stana oziroma gozdarske kočice. Karnissla je najstarejše znano ime te planine, ki jo omenjajo že belopeški urbarji (Gstirner 1938), vendar danes ni več v rabi. Kaže na zvezo z besedo »krnica«. Morda se nanaša na zgornji del Mlinarice, ki je pašno območje planine Prisojnik.

Prisojnik, Prissnig in Prisank so različice za lepo slovensko ime Prisojna planina, Planina Prisojnik. Njen izvor sega v 16. stoletje, ko so

na njej začeli pasti dolinski pastirji »z osojne strani« - torej je bila planina zanje izrazito prisojna. Melik meni, da so območja gospodarskega pomena običajno poimenovali celo prej kot vrhove. Zato je zelo verjetno, da se je s planine Prisojnik preneslo ime tudi na našo znano goro Prisojnik nad planino, ki pa sama po sebi ni nič bolj prisojna kot druge naše gore. V novejšem času se pojavlja tudi ime Planina pod Prisojnikom (Trenta, Geodetski zavod 1990), kar pa je potemtakem nepravilno.

Podobno je verjetno imenovan tudi Jalovec, saj se je na njegovih južnih pobočjih na planini Trenta pasla jalova živina.

Ime »Kranjska planina« je mlajšega izvora; je lastninsko, nastalo pa je na trentarski strani.

Menim, da je ime Prisojnik najbolj pravilno in tudi dovolj ustaljeno, zato ga uporabljam tudi v pričujočem spisu.

VELIKA PLANINA

Velika planina je zajemala pašne površine v glacialni krnici pod prelazom Vršič, njeni lastniki Podkorenci pa so pasli tudi onstran prelaza. Stan je ležal na levi strani krnice na višini 1495 metrov. Danes je zelo težko prepoznati mesto, kjer je stal, saj ga je plaz podrl že konec prejšnjega stoletja (Pretnar 1990). Kasneje so pastirji spali kar v Zakotnikovi gozdarski koči. Zadnja leta paše so tja hodili tudi pastirji s planine Prisojnik (Dvorskv 1914, str. 61). Planina Sušica, planina pod Sušico, Alben Sušitza - to je najstarejše ime, ki je lahko povezano s Suhim vrhom nad njo. Sama planina ima namreč - vsaj spomladi - dovolj vode in ni prav nič suha.

Korenska planina (Dvorskv, 1914) za to planino je lastninsko ime!

Velika planina je najbolj razširjeno ime, ki opre-

Planina Prisojnik (A. B. de Chesne, 1912)

Gozdarska koča na planini Prisojnik (T. Vraber, 1965)

deljuje precej veliko pašno območje na obeh straneh prelaza Vršič; levo in desno sega vse do planine Trente oziroma Prisojne planine.

POVZETEK

Dolinske planine so del propadle kulturne krajine, ki ji je planšarstvo dajalo močan pečat

Iz starega, dobrega Planinskega vestnika

Dne 5. avgusta 1929 je našel *R. Rudolf* iz Ljubljane v južnem pobočju Triglavskega vrha damski klobuk in raztresene človeške kosti. Planinski vestnik iz leta 1929 poroča na strani 215: »R. Rudolf je bil namenjen iz Aleksandrovega doma po Kugjvevi poti na vrh; ker pa je tedaj lezlo na vrh več sto italijanskih alpincev, ki so prožili kamenje, se je g. Rudolf umaknil iz zaznamovane poti na desno in tako naletel na zagonetne kosti. Zbral jih je, se vrnil in jih blizu Aleksandrovega doma pokopal.« Oskrbnica se je spomnila, da je prišla pred leti ponoči v dom družba primorskih Slovencev z dvema damama. »Družba se je nekam čudno vedla in je pravila, da je za njo zaostala še ena dama, ki je popolnoma onemogla in v svoji trmi ni hotela nadaljevati poti. Ko se je oskrbnica ponudila, da jo gre z njimi iskat, so to odklonili, češ da je dama ali že mrtva ali pa se je zatekla k italijanski baraki na Zaplanji.«

pv ••••

polnih petsto let. Planine so tipičen primer zemljišč, ki so jih uporabljali lastniki iz Zgornjesavske doline preko razvodnice v Zadnji Trenti. Zato so bile torišče večstoletnega spora med Trentarji in Dolinci.

Dolinske planine so ene od najstarejših sezonskih naselbin v Trenti, zato so vplivale tudi na kasnejše poimenovanje v dolini. Lahko domnevamo, da je celotna dolina prevzela ime po planini Trenta, goro nad Prisojno planino pa so imenovali po tej planini.

Tip teh planin in njihova gospodarska urejenost je bila tipična gorenjska in se je zato bistveno razlikovala od avtohtonega trentarskega.

Primarni vzrok propada dolinskih planin je bil predvsem sprememba političnih meja. Zaradi tega so propadle že v začetku tega stoletja. Danes je ohranjeno zelo malo kulturne dediščine teh planin.

LITERATURA

- Bajec, A., Kalan, P., 1971: Italijansko-slovenski slovar, DZS, Ljubljana.
- Cevc, T., 1984: Arhitekturno izročilo pastirjev, drvarjev in oglarjev na Slovenskem, DZS, Ljubljana.
- Dvorsky, V., 1914: Studie ku geografii slovanskych sidel, I. Trenta, Praha.
- Gstirner, A., 1938: Ime Triglava in njegova zgodovina, Pet stoletij Triglava, Založba Obzorja Maribor.
- Klanjšček, V., 1952: Dokumentacija za razjasnitev kozjega vprašanja, osebni arhiv, Tolmin.
- Kos, M., 1946: Urbarji Slovenskega Primorja, I. zvezek, Ljubljana.
- Kozorog, E., 1989: Analiza spremembe kulturne krajine v Trenti, diplomatska naloga, BTF, Ljubljana.
- Križner, N., 1974: Planinsko naselje v porečju Zgornje Soče, Goriški letnik, Nova Gorica.
- Melik, A., 1950: Planine v Julijskih Alpah, SAZU, Ljubljana.
- Rutar, S., 1882: Zgodovina Tolminskega, Gorica.
- Pretner, A., 1990: Ustni vir, Trenta h.š. 66, 3. junij 1990.
- Turna, H., 1924: Naše planine, Jadranski almanah.
- »1813, 1922: Franciscejski kataster, Trenta levi in desni breg, Arhiv Slovenije, Ljubljana.

ALI ZARADI SLABEGA ZRAKA NITI V HRIBE NE BOMO SMELI VEČ?

OZON - NEVIDNI (TUDI GORSKI) STRUP

Ko sredi priprav na počitnice v časopisu preberete »Pozor, v lepih sončnih poletnih dneh otroci in bolni ne smejo več na prosto!«, se ni težko v šoku zamisliti nad našo ljubo Zemljo in nad dogajanje na njej. Kaj to pomeni? Mar je umazan človek tako umazal svoje ležišče, da mu niti očiščevalna moč narave ne more več pomagati? Vemo, kako ogabne in strupene so zimske inverzije s smogom, toda kaj je narobe z lepim poletnim vremenom?

Preveč ozona!

Lepo vreme tako ne pomeni več sprostivne na prostem, ampak prav nasprotno lahko celo škoduje otrokom, bolnim in starejšim ljudem. Vzrok je v »obogatitvi« zrak s strupenim ozonom, ki se s pomočjo sončne svetlobe tvori iz škodljivih snovi, s katerimi onesnažujejo ozračje promet, industrija in gospodinjstva. V zadnjih sto letih se je koncentracija ozona ob površini Zemlje podvojila.

DVA OBRAZA OZONA

Ozon - tako kot za življenje potrebni kisik - sestavljajo atomi kisika. Razlika je le v tem, da molekulo ozona v primerjavi z molekulo kisika namesto dveh sestavljajo trije atomi kisika - zato ozon kot O_3 . V zemeljski atmosferi igra ozon zelo različni vlogi. V visokih plasteh varuje površino Zemlje pred škodljivim sončnim sevanjem, saj prestreza večino ultravijoličnih žarkov, v bližini tal pa je hud strup. Škoduje rastlinam, živalim in ljudem. V zadnjem času ugotavljajo, da je pomemben dejavnik pri umiranju gozdom. Z zrakom, ki ga vdihavamo, vstopa v vse koticke pljuč, njegova strupenost pa se odraža predvsem na poškodbah celičnih membran. Ker je ozon močan oksidant, razkrajja beljakovine in nenasičene maščobe, ki tako izgubijo svoje biotske funkcije: tako se poškodujejo življenjsko pomembne kontaktne površine med telesom in zunanjim svetom. Posledica je slabitev naravne odpornosti organizma. Nekateri znanstveniki so mnenja, da pride tudi do sprememb v dednih zasnovah celic, kar lahko povzroči rakasta obolenja.

DELOVANJE NA DALJAVO - ZAHRTNI BUMERANG

Svetovna zdravstvena organizacija priporoča, naj bi ljudje ne bili izpostavljeni koncentraciji ozona 100 do 120 mikrogramov na m^3 zraka več kot osem ur, ker se v nasprotnem primeru že čutijo posledice na zdravju. In kaj ljudem, ki preživijo počitnice v visokogorju, svetujejo

zdravniki? »Kdor skrbi za svoje zdravje, naj ostane doma!«

Medtem ko se strupenost tako imenovanih primarnih škodljivih snovi v zraku, kot so na primer žveplov dioksid, ogljikovodiki, dušikovi oksidi in prah, z oddaljenostjo od vira onesnaževanja znižuje, je pri ozonu kot sekundarni škodljivi snovi ravno obratno. Vzrok je v tem, da se ozon v dolgih urah in dnevih tvori iz izhodiščnih škodljivih dušikovih oksidov in ogljikovodikov s pomočjo sončne svetlobe. Zaradi gibanja zračnih mas in s tem tudi »surovin« za ozon najvišje koncentracije ozona praviloma ne pričakujemo na krajih emisije primarnih škodljivih snovi, saj se ti strupi v zraku močno razširijo in jih srečamo tudi v krajih, ki so zelo oddaljeni od vira emisije, to je na podeželju in v gorah. Tam je več sončnega sevanja - in več ozona! Tako postane vprašljivo, kako zdrav je »čist gorski zrak«. V skrajnem primeru to pomeni, da je zaradi manjših količin ozona zrak v mestu lahko bolj zdrav kot pa v gorah!

Opozorilni znaki povečane koncentracije ozona so pri različnih osebah različni. Ponavadi je prvi draženje sluznic dihalnih poti, sledijo mu draženje na kašelj, zmanjšana zmožnost dihanja in motnje v delovanju pljuč, ki lahko vodijo do poškodb. Vnetje oči, pordelost veznice in celo resne poškodbe vida so posledice prevelike nadraženosti očesne veznice. V žrelu nas praska, imamo občutek, da je vneto. Glas postane hripav. Nastopijo lahko tudi omotica, utrujenost in glavobol.

Organizacija Greenpeace je sporočila, da so pri fizično aktivnih ljudeh na prostem pri obremenitvi kubičnega metra zraka s 120 mikrogrami

Ozonska obremenitev ni povsod enaka

Na Tirolskem so z večletnimi meritvami ugotovili, da se na merilnih mestih v dolinah količina ozona čez dan dviga. V popoldanskih urah doseže višek, proti večeru koncentracija pade in je najnižja ponoči.

V gorah je drugače. S pridobivanjem na višini nočni padec ozonske obremenitve počasi izginja. Že na gozdni meji ga pogosto ni več zaznati, včasih ga nadomesti celo rahel dvig koncentracije. Če je tako v dolini nihanje večje, pa je časovna obremenitev krajša kot v gorah.

ozona že po pol ure ugotovili prve znake vnete sluznice in zmanjšanje fizične sposobnosti.

Seveda so znanstveniki že postavili mejne vrednosti, avstrijska Akademija znanosti pa je k tem dodala še nekaj števil.

Ozon je bil vedno v prizemnem zraku, vendar le v koncentraciji približno 10 mikrogramov na kubični meter zraka. Po industrializaciji - tako menijo znanstveniki - se je količina povečala na 30 mikrogramov v kubičnem metru zraka. To že škoduje rastlinam, medtem ko naj bi človek brez škode prenesel koncentracije do 50 mikrogramov na kubični meter. V gorah pa so v poletnih mesecih namerili več kot 100 mikrogramov ozona v kubičnem metru zraka! Kako bi se torej počutili, če bi bila hoja v gorah, plezanje, vožnja z gorskim kolesom некоč - prepovedana?

ZGORAJ PREMALO, SPODAJ PREVEČ

Ker je ozon težji od zraka, ni nobene možnosti, da bi sčasoma prešel v višje plasti zraka in mogoče celo »okrepil« vedno tanjšo varovalno ozonsko plast. Kljub vsemu pa ozon ni zelo stabilen in čez čas razpade na neškodljivi kisik.

Zaščita strehe Evrope

Širše območje Mont Blanca vse bolj ogrožajo turistična industrija, promet in množične športno-rekreativne aktivnosti. Da bi zaustavili nekontroliran in ekološko ter socialno nesprejemljiv razvoj, so naravovarstvene organizacije Francije, Švice in Italije (združene v Mednarodni komite organizacij za zaščito Mont Blanca - CIAPM) začele akcijo, katere cilj je učinkovita zaščita oziroma formiranje mednarodnega par-

Toda večletne meritve v Avstriji so pokazale, da so bile na različnih merilnih mestih v 30 do 70 odstotkih merilnih dni presežene mejne vrednosti.

Če na vsaj dveh mestih znotraj nadzorovanega območja namerijo 200 mikrogramov ozona v kubičnem metru zraka in če vremenske razmere ne kažejo na zmanjšanje tvorbe ozona, to pomeni opozorilni alarm, pri katerem starejšim in bolnim osebam odsvetujejo večje aktivnosti na prostem. Vsebnost 260 mikrogramov ozona v kubičnem metru zraka pri zgornjih pogojih pomeni alarm prve stopnje: ogrožene osebe morajo ostati v zaprtih prostorih, zdravim odsvetujejo povečano aktivnost na prostem. Alarm druge stopnje nastopi pri omenjenih pogojih in vsebnosti 360 mikrogramov ozona v kubičnem metru zraka. Vsi ljudje naj bi ostali v zaprtih prostorih in se izogibali kakršnekoli povečane aktivnosti na prostem.

V Innsbrucku je že na voljo posebna telefonska številka, na kateri izvemmo podatke o koncentracijah ozona na vseh devetih merilnih mestih na Tirolskem.

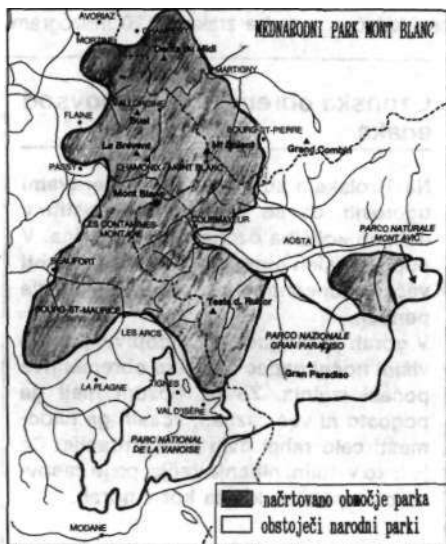
Za primerjavo: v gorah nad Garmisch-Partenkirchnom so maksimalne koncentracije ozona

ka Mont Blanc. Večkrat so se sestali tudi ministri za okolje omenjenih držav, da bi uskladili aktivnosti.

Kaže, da je največja ovira za realizacijo prav mednarodni značaj načrtovanega zaščitnega območja, kajti vsaka od držav ima svoj pogled na varstvene režime. Vsekakor je potrebno najprej aktivno ovrednotiti gorsko krajino ter pri tem upoštevati tako naravne danosti kot socio-ekonomske zahteve lokalnega prebivalstva.

Park naj bi bil glede na varstvene režime razdeljen na več območij. V tako imenovanih naravnih območjih bi se ohranjala naravna krajina, divjina, ali pa bi jo ponovno vzpostavili. Tu bi bili prepovedani vsi posegi. V kulturnih območjih bi s tradicionalnimi aktivnostmi (kmetijstvo, gozdarstvo) vzdrževali kulturno krajino. Seveda bi bile te aktivnosti pod stalnim nadzorom, da ne bi prihajalo do negativnih vplivov. V tako imenovanih območjih dolgoročnega razvoja, torej tam, kjer se že sedaj čuti močan vpliv človekovih dejavnosti (urbanizacija, industrija), pa bi bil ta vpliv pod močno kontrolo s težnjo popravljanja obstoječe poškodovanosti.

Med organizacijami, ki se zavzemajo za zaščito Mont Blanca, je tudi Mountain Wilderness. Ta poziva vse gornike in ljubitelje narave, naj podprejo njihove zahteve. V znak podpore jim lahko pošljemo razglednico. Te bodo zbrali in posredovali pristojnemu ministrstvu. Njihov naslov: Mountain Wilderness France, Secretariat c/o Francois Labande F-74200 Thonon-les-

presegale 300 mikrogramov na kubični meter zraka, ob istem času pa so ga v Munchnu namerili »le« 223 mikrogramov na kubični meter.

KAJ STORITI?

Kratkoročno - razen stalnega opozarjanja o škodljivosti ozona - ni možno storiti ničesar. V prvi vrsti moramo zmanjšati emisijo vseh omejenih snovi, ki sodelujejo pri tvorbi ozona. To pomeni radikalno spremembo našega odnosa do uporabe avtomobila. Najprej bi moral imeti prav vsak avto vgrajen katalizator. Vsakdo, ki danes vozi avto brez katalizatorja, mora vedeti, da je njegovo prometno dovoljenje izredno škodljivo okolju. Prav tako bi vsakdo moral

paziti na hitrost; na avtocesti bi bilo 100 kilometrov na uro dovolj. Nadaljnja možnost je racionalizacija prevoza, kar pomeni polno izkoriščen prostor avtomobila, ali pa - še bolje - potovanje z vlakom.

K tem majhnim individualnim ukrepom je treba dodati še vrsto drugih, o katerih sklepajo politiki, izvedba pa je odvisna od tesnega sodelovanja industrije. K temu spada zakon o obveznih avtomobilskih katalizatorjih in filtrih za tovorna vozila, podpora železnici in tako naprej.

Vse kaže, da nam bo ozon vedno resneje grozil. Sami smo si zasvinjali zrak, naša naloga je, da to tudi čimprej očistimo.

Po Tiroler Tageszeitung in Bergsteiger
preredil Dario Cortese

ALI JE BILA LYDIA BRADEY SAMA IN BREZ DODATNEGA KISIKA NA EVERESTU?

PIKROST NA VRHU SVETA

Novozelandčanka trdi, da je kot prva ženska, ki se je na Everest povzpela brez kisika, prišla v zgodovino gornišva. Nihče ji ne oporeka vzpona do 200 metrov pod vrhom, redki pa ji verjamejo, da je prišla višje. Njene trditve so povzročile grenke in dolge polemike. Richard Covper se je pogovarjal z glavnimi protagonisti in odkril nove dokaze, ki nakazujejo, da so njene izjave resnične.

Ko je **Lydia Bradev** naznanila, da je prišla sama in brez kisika na Mount Everest po smeri, po kateri se je pred 35 leti povzpela njen rojak Sir **Edmund Hillarv**, bi težko pričakovala, da bo to razvnelo eno od bolj grenkih epizod modernega gornišva.

Izredno samostojno in prizadevno 28-letno novozelandsko alpinistko je zadnja videla 14. oktobra 1988 ob 2.30 popoldne manj kot 200 metrov pod vrhom skupina štirih katalonskih plezalcev in dveh Šerp. Upala je, da bo to začetek njene sijajne mednarodne kariere, toda rojaki so jo označili za lažnivko. Trdijo, da je bila že na rokah in kolenih in v obupnem stanju ter ji vzpon v razpoložljivem času ne bi uspel.

Toda ona je udarila nazaj. Njeni moški kolegi iz odprave na pomembnih mestih vzpona niso bili prisotni, obtožila jih je ljubosumja, moškega šovinizma, pomanjkanja športnega vedenja in izkrivljanja dejstev.

O veljavnosti njene trditve, da je bila na vrhu, je bilo izraženih toliko dvomov, da njen vzpon nikoli ni bil uradno priznan. Toda po dveh letih novi dokazi, ki so jih dali štirje člani katalonske odprave, in trakovi s posnetimi pogovori med njimi in baznim taborom nakazujejo, da je govorila resnico.

Lydia Bradev v baznem taboru pod K2. (Foto: D. Meško)

POMANJKANJE MOŠTVENEGA DUHA

V igri je več kot samo statistični podatek o ščem vzponu na Everest po tako imenovani »Jakovi smeri«. Če bi bile njene trditve takoj dokazane, bi šla v zgodovino gornišva kot deveta ženska, ki je prišla na najvišji vrh, kot tretja predstavnica Nove Zelandije in - najpomembneje - kot prva ženska, ki je to storila sama in brez uporabe dodatnega kisika.

Tehnična zahtevnost plezanja v smeri ni posebno velika, potrebna pa je velikanska volja, da nad 8000 metri sam, brez umetnega kisika nadaljuješ vzpon, neredko po globokem snegu.

Poleg tega je tu še nevarnost viharjev in omrznenja.

Tik pred vrhom je eden od največjih izzivov v smeri: Hillarjevja stopnja - strma stena, običajno prekrita s snegom in ledom. Izpostavljenost je izredna. Če si sam in nenavezan, se lahko padec konča 2700 metrov nižje.

Za Bradevevo ni bilo čestitk. V bitki za srca in duše, ki je sledila začetni trditvi in protitrditvi, je bilo vsaj na prvi pogled videti, da je sama sebi največji sovražnik. Enakovrednega nasprotnika je našla v **Robu Hallu**, nesramnem in odločnem vodju novozelandske odprave na Mt. Everest.

Hali se je močno jezil in ji očital »pomanjkanje moštvenega duha« in »sebičnost« v smeri, za katero Novozelandski niso imeli dovoljenja, kajti bal se je, da bodo celotnemu moštvu prepovedali plezanje v Nepal. Zelo se je trudil, da bi spodnesel verodostojnost Bradeveve. V izjavah za nepalske oblasti in novozelandsko tiskovno agencijo jo je obtožil »neodgovornega in slabega vedenja« in dajanja »izmišljenih« trditev.

Da bi zagotovil, da bi se on sam, **Gary Bali** in **Bili Atkinson** izognili kazni zaradi početja Bradeveve, seje distanciral od njenega »ilegalnega pohoda« in izjavil, da informacije o njenem fizičnem stanju in primerjava z gibanjem španskih plezalcev v isti smeri in v istem času jasno kažejo, da ni mogla doseči vrha.

Drznil si je celo izjaviti - ni jasno, na osnovi česa -, da je verjetno halucinirala.

BREZ VSAKRŠNIH DOKAZOV

Kaže, kot da je Bradeveva zelo malo storila za podkrepitev svoje trditve, veliko pa za njeno spodkopavanje. Ni imela ure, da bi določila čase, ko je dosegla kritične točke vzpona. Prav tako ni imela fotografskega dokaza. Največjo škodo pa si je naredila ob povratku v Katmanduju, ko je začasno preklicala svojo trditev, da je dosegla vrh.

Vendar ima za vsa ta dejanja verjetna pojasnila. Ne zanika, da se je na vrh povzpela ilegalno, niti da je plezala počasi. Zavrača pa izjave, da je bila v obupnem stanju.

»Fotoaparat je zmrazil in ni delal, ura pa mi je padla v sneg. V Katmanduju sem verjela, da bodo bolj prizanesljivi, če umaknem svojo izjavo. Visoke gore so moje življenje in zato sem se najbolj bala 10-letne prepovedi,« pravi Bradeveva. Končno je dobila prepoved za tri leta, drugi člani odprave pa niso bili prizadeti.

Če pogledamo nazaj, vse kaže, da je bila novozelandska odprava obsojena na tak konec davno pred prihodom v Nepal. Odnosi med Lydio in njenimi tremi rojaki so se začeli slabšati že avgusta v Pakistanu ob poskusu na K2. Bradeveva je redko plezala z njimi, čeprav je mala odprava obsegala le dve navezi. Posledi-

ce spolne privlačnosti in srčnih težav so, kot kaže, uspeli posejati seme za kasnejše nesporazume.

Ko so septembra prišli do Everesta, se je Bradeveva odločila plezati z dvema češkima plezalcema, **Petrom Bozikom** in **Jaroslavom Jaškom**, ki sta poskušala ponoviti spoštovanje zbujačo smer Scott-Haston v jugozahodni steni. Na žalost sta oba skupaj s še dvema članoma odprave tragično preminula v steni v snežnem viharju 17. oktobra, le dan po vrnitvi Bradeveve v bazni tabor.

Upanje treh Novozelancev, da bi prišli na vrh, je bilo vse manjše. Zaradi slabega vremena in močnega vetra so se morali po treh dneh vzpona v južnem stebru 12. oktobra na višini 8100 metrov obrniti. Za to smer niso imeli posebnega dovoljenja.

NOČ V RAZTRGANEM ŠOTORU

Izčrpani in razočarani so se vrnili v tabor II na 6400 metrih, kjer so srečali Bradevevo. Hitro je bilo jasno, da načrtuje šolo vzpon po smeri prek Južnega sedla. To bi bil v desetih dneh že drugi ilegalni poskus. Zaman so jo opominjali, da je bilo dovoljenje zavrženo tako ustno kot pisмено in če gre, da lahko vsem prepovejo plezanje v Nepal.

Besni so se vrnili v bazni tabor, razložili oficirju za zveze okoliščine ter jo izključili iz odprave. »Šlo je za prekleto sebično potezo... navada je, da je moštvo pomembnejše kot posameznik,« pravi Hali.

Stanje se je še poslabšalo, ko so se Novozelandski sprli s Čehi zaradi denarja in opreme ter 14. oktobra zapustili bazni tabor. Robert Hali, vodja novozelandske odprave, pravi: »To je bilo najnižje stanje moje plezalne kariere«.

Medtem je Bradeveva, ki se je počutila »resnično močno« in ni pričakovala »nobenih super tehničnih odstavkov«, 13. oktobra ob dveh zjutraj krenila na pot po lažji, običajni Hillarjevji smeri na Južno sedlo (7995 m). Tja je prispela opoldne, noč pa je skupaj s Francozom **Denisom Ducrozom** preživela v raztrganem ameriškem šotoru. Na sedlu so bili tudi štirje katalonski plezalci (**Jeronimo Lopez, Lluís Giner, Nil Bohigas** in **Sergio Martinez**), ki so za naslednji dan načrtovali vzpon na vrh. Preden so zaspali, niso mogli vedeti, da sta se le 200 metrov višje dva izmučena Šerpe iz francoske odprave ob povratku smrtno ponesrečila ob padcu.

Naslednje jutro, 14. oktobra ob 2.30, je Bradeveva nadaljevala vzpon proti vrhu, od katerega jo je ločilo 853 višinskih metrov. Sledila je soju čelnih svetilk katalonskih plezalcev, ki so jo ob uporabi kisika hitro pustili zadaj. V temi je na prvem pobočju naletela na truplo enega od mrtvih Šerp. »Nič nisem mogla storiti, zato sem nadaljevala vzpon,« pravi Bradeveva.

Lydia Bradey (desno) na praznovanju novega leta 1990 na Gorenjskem. (Foto: P. Kozjek)

JUNAŠKO REŠEVANJE

»Okoli treh popoldne sem na Južnem vrhu (8740 m) srečala Špance, ki so se že vračali z vrha. Eden od njih je imel težave,« pravi Bradeyeva.

S tem pa ni bilo vse povedano. Za Špance in njihni Šerpi je bil to začetek težkega preizkusa, da bi rešili življenje Sergia Martineza. Pustili so ga na Južnem vrhu in ga ob povratku našli slepega, omrznjenega in v smrtni nevarnosti zaradi cerebralnega edema (možganska poškodba zaradi višinske bolezni).

V junaškem sestopu so ga zvelkli do Južnega sedla, kjer so preživeli noč. Naslednji dan sta pomagala dva Američana, od tega en zdravnik. Sledilo je sijajno usklajeno reševanje, v katerem je 22 plezalcem uspelo spraviti bolnega Katalonca prek Lednega slapu do baznega tabora. Od tam ga je skupaj z ozeblim Lluisom Ginerjem odpeljal helikopter. Martinez je izgubil pet prstov na nogah, Giner pa pet na rokah.

Junaško dejanje Špancev je bilo eden od večjih uspehov gorskega reševanja. Njihovo srečanje z Bradevevo na ali okoli Južnega vrha pa je služilo razreševanju sporov.

Novozelanci so poročali, da so Katalonci po radijski zvezi javili v bazo 14. oktobra ob 2.30 popoldne, da so »100 metrov pod Južnim vrhom srečali Bradevevo, ki se je izčrpana plazila po rokah in kolenih«. V strahu za njeno življenje jo je Šerpa **Ang Rita**, ki je pravkar prišel v

zgodovino s petim vzponom na vrh, poskušal prepričati, da bi sestopila, vendar je to odklonila. Vsebinsko radijskega sporočila so javili tudi Novozelancem in to naj bi bil povod, da so zapustili bazni tabor.

Kasneje so Novozelanci poročali, da naj bi Španci rekli, da se je Bradeveva vrnila v tabor na Južnem sedlu med 6.30 in 7.00 zvečer. Če bi bile te izjave resnične, Bradeveva v nobenem primeru ne bi imela dovolj časa za vzpon.

DOKAZI V PRID BRADEYEVI

Toda Katalonci nikoli niso dali uradne izjave, iz dnevnikov, s trakov z zabeleženimi pogovori med plezanci in baznim taborom ter iz spominov tedaj prisotnih plezalcev pa se nabirajo novi dokazi, ki se osupljivo razlikujejo od mnenja Novozelancev.

Jeronimo Lopez, eden od Kataloncev, ki se je tisti dan povzpel na vrh in je ob povratku srečal Lydio, je poskušal pojasniti zadeve.

»O zadevi sem se pogovarjal z Lluisom Ginerjem, ki je ponovno poslušal vse trakove, s Sergiom Martinezom in **Josepom** Casanovom, namestnikom vodje odprave, ki je bil 14. oktobra v baznem taboru pri radijskem aparatu. Vsi se strinjamo v naslednjem:

- Z Bradevevo smo se srečali okoli 2.30 popoldne, ko smo se javili v bazni tabor, in to ne 100 metrov pod vrhom, temveč na Južnem vrhu. (Teh 100 metrov je odločilnih za verodostojnost izjave Bradeyevе, kajti za vzpon za 100 metrov na tej višini lahko porabiš dve uri.)

- Bradeyeva je bila v slabem stanju in Lopez jo je nagovarjal, naj odneha. Videli smo njeno plazenje, toda to bi lahko bilo zaradi tega, ker je počivala.

- Nil Bohigas je sestopal zelo hitro in je prišel na sedlo v dveh urah, okoli petih popoldne, štiri ure pred ostalimi. (To je lahko povzročilo zmedo v novozelandskem poročilu.) Na povratku je Bradeyeva prehitela poškodovanega Martineza, Ginerja in mene na višini 8200 metrov ob 8.30 zvečer. Na Južno sedlo smo prispeli ob 9.30, približno pol ure za Bradevevo.

Če so ti časi resnični (tako trdijo trije od štirih tedaj prisotnih Kataloncev), potem je Bradeyeva imela šest ur in pol časa za vzpon z Južnega do Glavnega vrha in za sestop, ne pa štiri ure, kot so poročali Novozelanci.

Elizabeth Hawley, starosta gorništvа v Nepalui oseba, ki je spremljala zadevo, pravi: »Zelo močna plezalka je. Fizično bi bila sposobna. Je v Wandinem razredu (Wanda **Rutkiewicz**) in deset let mlajša.«

SKRIVNOST ZA VSE ČASE

Verzija Bradeyevе postaja tako bolj verjetna: »Nisem fantazirala in nisem halucinirala. Ko so

Španci zapustili Južni vrh, sem ostala sama. Postopoma sem nadaljevala. V Hillarjevi stopnji je že bila neka vrv. Z njo sem si pomagala navzgor. Predvidevam, da sem do vrha potrebovala uro in pol, morda dve. Resnično ne vem točno. Verjetno sem na vrh prišla ob 5.30 popoldne. Nisem dolgo ostala. Na Južno sedlo sem se vrnila okoli 8.30. Kup ljudi se je v tej sezoni povzpel na Everest, zato to ni bil velik podvig. Narejene so bile že velike stopinje in luknje za cepin, ki sem jim samo sledila. To ni bil šolo vzpon v stilu Messnerja.«

Tudi če »novi« španski časi veljajo, nekateri poznavalci ostajajo v dvomih: »Kaže, da je z

višino postajala vse močnejša, ne pa slabša. Običajno je obratno. V svoji knjigi moram ob njenem vzponu pustiti vprašaj. Ni mi jasno, če sama sploh ve, ali je bila na vrhu. To bo verjetno ostala skrivnost.«

Drugi ji dajo prav, kot npr. Oough Scott, najuspešnejši britanski alpinist: »Po razgovoru z Lvdio sem prepričan, da ji je uspelo. Ona je fenomenalna alpinistka. Je močna punca. Doseženi časi so povsem možni za nekoga tako dobrega... Name je naredila vtis kot oseba, ki ne bi lagala o takih stvareh. Dvornim, da bi tako
Žrtvovala SVOJ Ugled.« (Financial Times)

MAJA 1991 JE V HIMALAJI OSTALA MARIJA FRANTAR

PRVI VZPON Z MARICKO

ALENKA JAMNIK

Bila je nedelja, 16. maja 1982. Z Marico sva se dogovorili za plezanje v Koglu že v torek, a je ves teden deževalo. Strah me je bilo, kako bo šlo, saj v tistem letu še nisem plezala. Rumena zajeda bo moja prva »petica« v življenju - in celo v ženski navezi. Zelo sem bila počaščena, ko mi je v Turncu rekla za plezanje, saj se pred tem še nisva dobro poznali. Vedela pa sem, da bo vodila prvo žensko odpravo na najvišji vrh v Pamirju, na Pik Komunizma.

GOJZAR V RAZPOKI

Ob štirih zjutraj se je pripeljala k meni z rdečo škodo in le malo pozneje sva se v čistem jutru počasi vzpenjali skozi prebujajoči se gozd. Vseskozi klepetava, kot da se poznavata že vrsto let. Še travnate strmine - in že sva pod gladko, strmo steno Kogla. Čudovita navpična stena! Blizu najinega vstopa so si prejšnji večer postlali znanci iz odseka in še vedno so bili zaviti v spalne vreče. Najin prihod jih je zbudil, toda zagreti za plezanje se nisva hoteli dalj časa zadrževati pri zaspancih.

Mok in Lado sta se s spalnima vrečama zavlekla na dobro razgledno točko in se sončila z razgledom na celotno steno. Hudomušne pripombe so kar deževale. Komaj sva dobro zaplezali prve metre, sva že zaslišali njuno prepevanje: mrtvaško koračnico. Ko bi le vedela, kako sta nama zbila moral! A prav zato sva želeli dokazati, da lahko sami, dve dekleti, preplezava za tiste čase težko smer; takrat sta se namreč le redko dve dekleti spravili plezati petico.

Marica je brez težav v razkoraku plezala po navpični zajedi in se z rokami pripravljala po počih, ki je tvorila kot zajede. Sonce je prijetno

Marija Frantar-Mariča po Gobi v Ospu Foto: Alenka Jamnik

grela v hrbet. Potem je prišla vrsta na mene. Po nekaj metrih plezanja nisem mogla spraviti gojzarja iz počih. Kaj sedaj? Zavpila sem ji, naj dobro varuje, saj mi ni preostalo drugega, kot da se sezujem. S kladivom sem izbila zagozdeni čevelj, saj plezalk še nismo imeli. Za pasom sem imela zvito lestvico, ki sem jo sedaj kar razvezala. Bolje, da jo uporabljam, kot da mi čevelj ponovno ostane v počih.

Naslednji raztezaj je Marica elegantno plezala čez lusko in streho. Na varovališču v lopici sem jo varovala bočno, kot so nas učili, saj za osmice še nismo vedeli.

ZDRS V PROPELERJU

Med dostopom sva se pogovarjali tudi o tem, da krikneva »Pazi!«, če bi bili blizu padca. Pa se je zares zgodilo v delcu sekunde. »Pazi!« - in že sem še bolj stisnila vrh k sebi. Močan sunek. Vrv se mi je zarezala okoli pasu, pa sem

jo zadržala. Na srečo je bila vpeta v nekaj klinov, ki so zmanjšali silo. Mislim, da je od tistega trenutka povsem zaupala v moje varovanje.

Kratke sekunde, ki so se vleklo celo večnost, so minile, ko se je oglasila, da je vse v redu in da ji je samo spodrsnilo v plošči, imenovani »Propeler«. Kasneje mi je povedala, da je bila tam nekoč palica, da si si z njo pomagal vdeti lestvico v klin, ki je bil izredno daleč. - Ponovno je poskusila in prosto preplezala težavno mesto.

V treh urah sva bili čez steno. Krepko mi je stisnila roko in čez obraz se ji je razlezel širok, vesel nasmeh. Oči so bile polne neskaljene sreče in zadovoljstva. Kako ponosni sva bili! Malo sva se sončili in nato sestopili po delno zasneženi poti čez Gamsov skret.

Ker je bila zgodnja ura in naju je plezanje povsem prevzelo, sva se odločili preplezati še spominsko smer Šolar-Zajc. Ker je smer previnsna, skoraj nisva opazili, da je začelo pršeti. Na gredini naju je ujelo pravo neurje s sodro. Kot bi nama vreme želelo povedati, da sva hoteli preveč! Je bilo to svarilo pred neznano silo, ki te žene naprej, vse višje, v vse večje težave, ki da smisel tvojemu življenju? - Hiteli sva ponovno po Virensovi smeri, tokrat povsem spremenjeni, proti robu stene. Sodra, strupen veter, mraz, mokrota vsepovsod. Popolnoma premraženi in premočeni sva dosegli rob stene.

V Kamniški Bistrici so naju čakali prijatelji in naju proglasili za »grebe«: čisto prav da je, da naju malo namoči, če nama ena smer na dan ni zadosti. A kaj, ko sva tako uživali v plezanju!

Marica je menda vedela, da mora izkoristiti vsak trenutek za plezanje, ki ji je pomenilo zelo veliko v življenju. Ni bila pripravljena ves dan poležavati na travah pod steno, če je bilo okoli še toliko lepih smeri, ki jih še ni preplezala.

Med mogočnimi vrhovi

RUDOLF TRAVINIČ

*Ko utrujen hodim
po ulicah in trgih
kot del človeškega mravljišča
se počutim majhen
od zunaj in od znotraj.*

*Ko utrujen hodim
med mogočnimi vrhovi
kot del brezkončne narave
se počutim majhen od zunaj
in tako velik
od znotraj.*

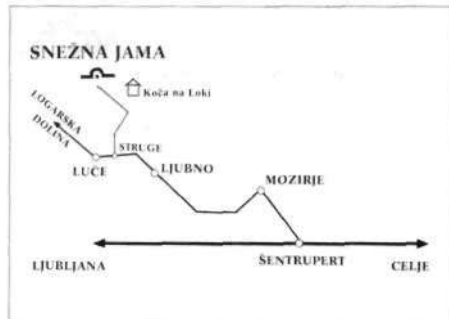
NAJVIŠJA SLOVENSKA TURISTIČNA JAMA

KRAŠKA LEPOTICA SNEŽNA JAMA

SILVO RAMŠAK

Sedimo in jemo. Naša sedišča so kamnita in trda. Prav takšni sta tudi miza in okolica, kjer smo. Pa kljub temu je v tem nekaj čarobno lepega. Jemo suho hrano, pijemo vroč čaj in se pogovarjamo. Roke, ki držijo hrano, so izsušene, razpokane in umazane od zemlje. Smo skoraj 80 metrov pod zemljo, 600 metrov oddaljeni od vhoda v največjo in najlepšo jamo na Štajerskem, smo v čudoviti Snežni jami na Raduhi.

V mislih se vračam v leto 1981, ko smo člani Jamarskega kluba »Črni galeb« iz Prebolda v avgustu raziskovali pobočje Raduhe. Na raziskovalnem taboru smo starejši jamarji skupaj s svojimi varovanci - člani jamarskega krožka

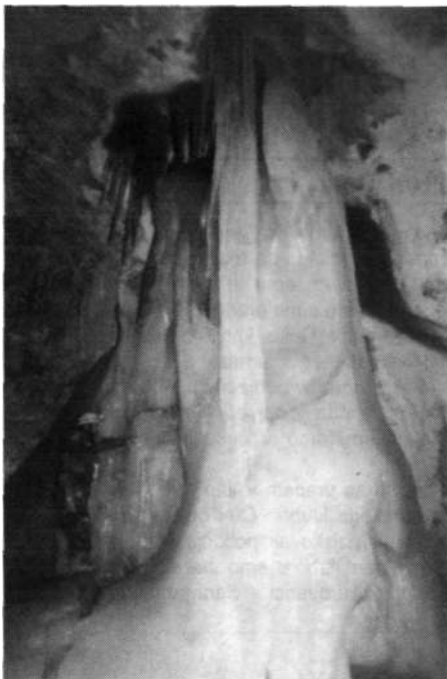

iz osnovne šole Prebold našli šest novih jamskih objektov - pet brezen in to jamo.

Po prvem bežnem ogledu smo pričakovali, da nas bo vodila globoko pod površje, mogoče celo do našega novega globinskega rekorda (globlje od 470 metrov). Tega nam ni omogočila, dala pa nam je mnogo več. Že pri drugem obisku nas je presenetila s svojo velikostjo. Ponudila nam je svoje tisočletja skrivane lepote in skrivnosti, ki jih pred nami še nihče ni videl.

Čudovito je bilo napredovanje v temo, ko sva s kolegom upala, da jame ne bo prehitro konec, ko sva si po eni uri prodiranja podzavestno že kar želela, da bi je le bilo konec in ko jo je bilo, sva bila žalostna, ker nisva mogla dalje. Čudovit je bil mešan občutek pričakovanja, upanja, presenečenja in strahu pred velikanskimi prostori, ki jih najine karbidovke niso mogle osvetliti do te mere, da bi nama bilo prijetno.

Čudovita je bila sreča, ki sva jo doživljala ob zavesti, da smo si preboldski jamarji takšno jamo želeli že vsa dotedanja leta našega delovanja, in da sva bila prva, ki sva to srečo

Ledena dvorana v Snežni jami na Raduhi

uživala in jo posredovala kolegom, utrujena po naporni vrnitvi iz jame.

Naj jo opišem še vam - a le jamo, ker sreče ne morem.

NA GLADINI LEDENEGA JEZERA

V velikanski vdornici-koliševki, veliki 60 krat 20 metrov, ki je globoka do 20 metrov, se skriva majhen vhod. Pred njim je precej snega že davno minulih zim. Nizek rov nas vodi po strmih ledenih pobočju 30 metrov globoko. Naj vas ne bo strah: z vravno zavoro se varno spuščamo globlje. Na desni strani lahko vidimo dva metra visok leden kapnik, ki se počasi tali. Pod njim je malo nižje leden slap; v pomladnih mesecih ga oblikuje toplejša voda s površja, ki ne utegne zmrzniti, ker prej odteče.

Če od tod želite dalje, morate leči na led. Malo boste mokri, če nimate nepropustnega kombinézona. Kot po toboganu se pripeljete naravnost v jezero. Pa brez strahu, to je ledeno jezero in led je več metrov debel! Naj vas ne bo strah, nasprotna stena ledene dvorane je 50 metrov oddaljena od nas, strop pa je 12 metrov nad nami. Ko boste na jezerski površini, si oglejte tudi velik leden kapnik. Ali vidite različno zelene plasti ledu? Po njih bi lahko približno določili starost kapnika. Če se drsate, izvolite! Ledeno jezero je dovolj veliko (35 krat 15 metrov) in gladko. Malce vam je neprijetno, ker je temno? Tudi meni je bilo spočetka.

Pa pojdemo naprej. Pazite! Kamenje in razpadla siga se premikata pod vašo težo. Ste opazili kamenček, ki ga kaplje vode vrtijo, da se brusi v jamici v kamnu? To je jamski biser.

In sedaj hodite po ogromnem podrtem kapniku, ki ga je kdo ve kdaj podrl potres. Tudi nekaj kapnikov, visokih več metrov, lahko vidite. Toda ti so že mrtvi in ne rastejo več. Tisti 20 metrov visok steber pa še raste.

Ste že pripravljeni na lepote, ki sledijo? Bližamo se namreč čudoviti zimski pokrajini - zasneženemu gozdu. Ne, smučič ali sani ne potrebujete! Ni snega, so le kapniki, ki nas spominjajo na zasnežene smreke. Vem, navadili ste se na 30 in več metrov široke rove in se počutite tu, kjer je rov le dva metra širok, utesnjene. Naglejte se stebrov, stalaktitov, stalagmitov in zaves, a glejte tudi pod noge, da vas ne zapeljem v blato!

Le še ta 30 metrov dolg vzpon in v naši jedilnici se boste lahko odpočili po enoinpolurnem sprehodu pod zemljo. Pozabili ste na čas? Da, tam čas drugače teče.

SREČANJE Z MEDVEDKO

Sedite na naše kamnite stole, najejte se in popijte vroč čaj, ki vas poživl! Malo vam bo hladno, ker boste mirovali. Prehodili smo že 600 metrov jame in vhod vanjo je skoraj 80 metrov višje od nas. Nad nami pa je lahko še več kot toliko zemlje - ali pa tudi ne, kdo bi vedel...

Pripravite se na nove lepote, ki vas čakajo in zanemarite svojo domišljijo, ki ne premore vsega tistega, kar lahko najdete tu! Smo že v tri metre visokem rovu, ki je do 20 metrov širok. Krasijo in zapolnjujejo ga čudovite kapniške oblike, ponvice, kapniški grad, kijasti kapniki in še stotine drugih oblik, ki jih je komajda mogoče opisati in niti imen nimajo. Čudovito, kajne?

Še malo in našega »turističnega« delo jame bo konec. Naprej lahko gremo le jamarsko izvežbani. Da pa ne boste prikrajšani, naj vam povem, da nam ni lahko. Hodili bomo med ogromnimi podomimi bloki, plezali nad 15 metrov globokima breznoma in tako premagali še 400 metrov jame.

Del jame, ki se imenuje Grad

Foto: Tone Vedenik

V stranskem, Medvedjem rovu bomo pogledali kosti jamske medvedke, ki je v naših krajih izumrla pred 15 do 20000 leti - in zopet bomo razočarani, ker se jama prehitro konča.

Sedaj pa se moramo vrniti, saj nas čaka še vzpon po ledenem pobočju s pomočjo derez, plezalnih prižem in vrvi. Ker nas je veliko, bomo porabili tudi več časa kot navadno, ko smo sami taki, ki smo vzpona vajeni, jamarji.

Tako bi vas v jamo popeljali še pred dvema letoma. Danes za ogled jamskih lepot ne potrebujete vrvi, prižem in derez. Uredili smo stopni-

ce, ki omogočajo varen spust in vzpon. Ostale pa so vse lepote jame, njena veličastnost in naša majhnost. Zato smo vam omogočili, da tudi vi vsako soboto in nedeljo čisto potihno vstopite pod zemljo ter dovolite, da nekaj narave stopi v vas.

Jama je odprta vsako soboto, nedeljo in praznike od 1. junija do 31. oktobra med 9. in 17. uro. Za večje skupine priporočamo prijave na naslov Jamarski klub »Črni galeb« Prebold, p.p. 51, 63312 Prebold.

PREDLOG ZA POTEPI PO MALO ZNANIH IN MALO OBISKANIH POTEH

V GOZDNEM HLADU KOZJAKA

DARIO CORTESE

Odkar ni več graničarjev, ki bi pisano gledali ljudi z nahrbtniki, se da bolj sproščeno hoditi po obmejnih hribih in gorah. Ena taka pot gre prek Kozjaka. Malo je obiskana, lepo se vije skozi smrekove gozdove in čeprav je treba včasih potopotati tudi po kakšni makadamski cesti, je kot celota zelo prijetna in kot nalašč za bolj vroče poletne mesece, ko gozd prestreza baha vo sončevo razmetavanje energije. Kozjak je tudi precej obljuden, vasi so razsejane prav povsod. Največkrat gre za postavne domačije, nekatere hiše nas s slamo kritimi strehami premaknejo nazaj v čas, druge pa žalostno zijajo s temnimi okenskimi votlinami in napeljujejo misli v čase, ki jih ni več. Včasih nas na nenadejanem mestu preseneti cerkvena, drugič se komaj izmaknemo radovednim bikom, ki se zapodijo za čudno dvonogo postavo, ki se motovili po travniku njihovega kosila.

Hoja po Kozjaku je namenjena občudovanju miru, obsežnih razgledov navzdol v dolino Drave in čez proti Pohorju, zasanjanih gozdov, valujočih travnikov in zelenih pašnikov. Le zaprte karavle pospešijo misli, zakaj je ta proces »spremembe namembnosti« tako počasen, saj bi to bile čudovite planinske kočice, ki jih na Kozjaku - razen na vzhodnem delu - ni. Še najlepše je s seboj vzeti spalno vrečo in prespati na kakšnem seniku ali pa kar pod temno odejo neba.

Kozjak je najvišji v zahodnem delu, kjer se s Košenjakom vzpne 1517 metrov visoko. Sicer pa se poimenovanji na papirju (ki zahodni del še ne imenuje Kozjak) in v živo razlikujeta. Ampak hribovje stoji in mu je vseeno. Proti vzhodu se niža, prereže ga tudi nekaj globokih dolin, tako da se poti kar lepo dvigajo in spuščajo. Tu čez pelje Pot čez Kozjak, ki poveže Košenjak nad Dravogradom in Urban nad Mari-borom.

Sv. Jernej stoji 1038 metrov visoko

ŠOLE KOT IZ PRAVLJICE

Na Kozjak so me speljale šole. Tiste majhne, prijetne hribovske šole, ki živijo čisto svoje življenje. Ker se utrip življenja nekega območja najbolje začuti peš, sem nekaj dni kolovratil po zahodnem in osrednjem delu hribovja in se prepustil gozdovom, travnikom in pripovedim otrok.

Iz Dravograda se ponuja pot do Ojstrice, kjer se odpre pogled na Ojstrico. Tisto v Kamniških

Remšnik

Alpah, ki se od vasi Ojstrica pod Košenjakom loči tudi po naglasu. Hiše so raztresene po pobočjih, »center« pa sta šola in cerkev, od koder razgled sega od Pohorja prek Uršlje gore do Pece in Kamniških Alp.

Nad lovsko kočjo nad vasjo me vase sprejme prijeten gozd, skozi katerega se pot mehko dviguje proti vrhu Košenjaka. Vlažne vonjave gozdnih tal, temno zelene krošnje smrek in občasni razgledi skozi veje dol na avstrijsko Koroško zazibajo hojo v tisto prijetno gozdno pohajkovanje, pri katerem ni več važno, kje je vrh, kam vodi pot in kaj čaka za ovinkom.

Košenjaki je plečata zaoblina, ki so ji zaradi meje izkrčili del gozda. Na sever se navezuje na avstrijsko Golico in mami misli v beg vse tja v Nizke Ture. Prav na vrhu Košenjaka je lepo rastišče Kochovega svišča, ki se modri v travi. Do Pernic, kjer stoji lesena šola kot iz pravljice, je z vrha debeli dve uri hoje. Ta me po zibanju skozi gozd pri domačiji Lonther postavi na trda tla makadama, vendar hkrati tudi odpre razgled na okoliške gozdove, pašnike, domačije... Ne navadno privlačen, prijazen svet.

Na Pernicah je na domačiji **pri Knezu** planinsko zavetišče. Hiša je pred časi videla več popotnikov, vendar tu še vedno lahko dobimo kaj za pod in na zob. In kot da bi stali na robu: pod Pernicami se kaže strm šeststometrski spust v Bistriški jarek, na drugi strani je že Jernej in valoviti svet osrednjega Kozjaka.

Branik nad Muto je drobcena vas tik pod vrhom Jerneja (1038 m). Nekoč je tu stala tudi šola, potem pa si je našla mesto nižje v dolini reke Bistrice. Do vrha Jerneja je treba nadomestiti vse izgubljene metre s Pernic, ki jih spet nabiram skozi gozd in mimo občasnih domačij. Tudi

travniki na vrhu, kjer stoji cerkev Sv. Jerneja, je obdan z gozdom. Sloka stavba kamnito sameva v poznem popoldnevu in še bolj poudari občutek, ki me spremlja že s Košenjaka sem: kljub domačijam samota, kljub ljudem samota. In duh življenja minulih dni.

Domačija pod vrhom se ukvarja s kmečkim turizmom, ki v teh krajih na neki način nadomešča ponudbo, ki bi jo lahko imele planinske kočje.

»Pri nas imamo same brege!« so mi povedali v zadnji šoli, in sedaj to dodobra spoznavam. Ti bregi se spet nižajo, sedaj proti potoku Vud, od tam pa že prašim navzgor proti raztreseni vasi Podlipje. Rožnati cvetovi volčjega boba žarijo v pozno popoldanski svetlobi, še ovinek mimo zanimive cerkvice z dvema zvonikoma pod Primoškimi vrhom - in si v gostilni **pri Glavarju** izgovorim večerjo in senik za čez noč.

ŽIVLJENJE SE UMIKA

Za Kozjak je tako kot za številne druge hribovite predele Slovenije značilno upadanje prebivalstva. Zgrešena povojna politika je zdesetkala

Šola Brezovec ne deluje prav nič »šolsko«

prebivalce hribovskih domačij, tako da so danes ponekod predeli brez naraščaja. Možnosti za preživetje na Kozjaku niso bogate - gozd in živinoreja -, tako da so brez pravega pristopa in pomoči taki in podobni kraji (v Sloveniji jih je vse polno!) brez možnosti razvoja obsojeni na životarjenje. Žalostni trend upadanja se kaže tudi v številu otrok v hribovskih šolah, ki so včasih imele tudi po sto in več otrok. Danes je deset do dvajset otrok v taki šoli nekaj navadnega, medtem ko so tiste večje zelo redke; izjema sta prav Remšnik in Kapla na Kozjaku. Gotovo najmanjša šola na svetu pa je na Vojskem, v kateri so bile minulo šolsko leto le tri učence. Take misli mi je pustil obisk šole na Brezovcu, ki je letos zaprla svoja vrata. To je najlepša izmed vseh možnih šol. Močna brunarica stoji na samem med drevjem pri potoku ob robu velikega travnika. Toda življenje se na raztresene kmetije Brezovca ne vrača v takšni meri, da bi velika lesena stavba iz brun spet sprejela tisti pravi, prvi otroški živzav.

MED NAJBOLJ STRMIMI STRMINAMI

Življenje in poti pa gredo po svoje. Moja pot se je spet prevesila navzdol proti Radeljskemu potoku. Spet nikogar, s precej glasnim delova-

njem prebavnih poti splašim le pet lisic, z visoke trave pobiram klope in se spet grem baletnika med koprivami. Nad dolino se v šavju začne vzpon na mejni greben, prečka cesto, ki vodi k mejnemu prehodu Radelj, in se dviguje proti Kapunarju, gozdnati 1051 metrov visoki vzpetini. Od tu gremo lahko ob meji vse do Ostrega vrha na vzhodu Kozjaka, možna pa je tudi južna varianta med bolj naseljenimi kraji skozi Remšnik in Kaplo.

Odnoslo me je proti Remšniku, slikoviti vasi s čudovitim razgledom in s šolo, v kateri je še sedemdeset otrok (pred dobrimi dvajsetimi leti sto osemdeset!) in kasneje v Zgornjo Kaplo (šola s približno enakim številom otrok kot v Remšniku, pred tridesetimi leti pa 135). V okolici Kaple so bregi, vsaj po pripovedovanju mladine, zelo strmi. Tako strmi, da morajo **pri Kogelhonzlu**, kjer je menda kmečki turizem, štirje držati mizo, da lahko eden je. Kure nesejo jajca v vreče, da bi se ne skotalila po bregu, psi pa se z gobcem držijo za travo in z ritmi lajajo...

Tako mi ni ostalo drugega, kot da se v strahu pred strminami oprimem prvega prevoza, ki je bil na voljo in pridem na varno in ravno v Ožbalt ob Dravi. Pa še prav prijazno se je pooblačilo, tako da slovo od travnikov in gozdov Kozjaka ni bilo tako hudo.

V AFRIKI JE ŠE ZELENEJE ČRNO: TREKING AFRIKA '92

GORE Z DRUGE STRANI EKVATORJA

VINKO COLARIČ

Jutro nas je nagradilo s čudežem rojevanja sonca, ki se mi je zdelo deset tisoč metrov nad zemljo še drugače obarvano, kot sem ga nava- jen iz doživljanja v gorah. Gledal sem, kako se dani, in prav čutil sonce, ki je prihajalo na obzorje, da je začel žareti v vse lepših barvah, dokler se ni pojavila žareča krogla in se veličastno dvignila nad vidno črto.

Še nekaj časa se je dogajanje barv nadaljevalo, dokler nismo zapeljali nad oblačno fronto. Iz meglic in oblakov so nastajale gore z visokimi vrhovi in temačne doline, ponekod pa globoki kraterji, so se počasi pomikali pod nami. Nekako nad ekvatorjem smo se le znebili deževne fronte, ki bo ostala tam še dober mesec. Svetloba se je razlila tudi na zemljo in zagledali smo prve obrise afriške pokrajine. Letalo je začelo pospešeno izgubljeni višino, bili smo na tleh, v Nairobiju, skoraj 1700 metrov nad morjem. Po sedmih urah in pol leta torej spet trdna zemlja!

MOUNT KENIJA

Tretji dan našega potovanja smo se odpravili proti prvemu cilju, nekaj nad dvesto kilometrov

oddaljenemu gorovju Mt. Keniji. Blizu kraja Naro moru smo se ustavili v vasi, kjer smo se dogovorili za nosače in vstopnino. Vožnja do vhoda v narodni park Mt. Kenija je bila še najbolj podobna vožnji po razburkanem morju - kljub šoferjevemu izogibanju največjim luknjam na cesti. Ko smo vendar srečno prispeli, pa nas je sprejela topla deževna prha, ki je trajala ravno prav dolgo, da nam je gozdno cesto do dve uri oddaljene meteorološke postaje spremenila v blatno traso, podobno našim potem ob morju, prekritim z rdečo zemljo.

Mt. Kenija je bila zagrnjena v oblake, ki pa so se počasi razgrinjali in obetali za naslednji dan kar lepo vreme. Sicer smo naslednje dni ugotovili, da veljajo tu podobne vremenske zakonitosti kot pri nas v gorah. Dopoldne je skoraj vedno lepo, za popoldne pa se nikoli ne ve prav zanesljivo, kako bo.

Za hrano smo na Mt. Keniji skrbeli sami. Potem ko smo se vselili v dve majhni koči, vsaka z desetimi ležišči, smo se lotili kuhanja čajev in juh. Kdor ni imel svojega kuharika, se je pridružil prijatelju in seznanjanje med pohodniki je bilo tu zelo intenzivno.

Jutro na višini 3000 metrov je z obiljem zelenja

Batian in Nelion, vrhova Mt. Kenye, ki sta dostopna le alpinistom. Foto: Maruška Lenarčič

in s ptičjim petjem napovedalo lep in topel dan. Veselo smo se odpravili na pot, saj so nam veliko prtljage nosili nosači; sami smo imeli le osebno prtljago, med katero je seveda spadala tudi video in foto oprema.

Nekje na pol poti do naslednje kočice se nam je prvič prikazal pravi vrh Mt. Kenije. Čeprav je tudi to gorovje vulkanskega izvora, je že tako staro, da je zaradi erozije dobilo povsem alpske oblike in na eni strani vrh krasi pravi ledenik, katerega vodne zaloge nenehno hranijo živahen potok, ki šumi po razgibani dolini Telekv. Na tej višini se ni več bati okužene vode, mirno se jo lahko napijemo.

Že prej sem spotoma opazoval enega od redkih belih popotnikov, ko je v družbi z dvema domačinoma napredoval v naši bližini. Imeli so le en lahek nahrbtnik in črna spremljevalca očitno nista bila nosača. Ko so se spet ustavili, sem ga vprašal, če se morda ukvarja s tekom. Začudeno mi je pritrtil in takoj sva se zapletla v pogovor. Povedal sem mu, da se mu že na daleč vidi, da je maratonec, in priznal je, da je tekel že celo maraton v Bostonu, rekreativno seveda. Doma je iz Nemčije in je trenutno službeno v Keniji, pa se je za konec tedna s partnerjema namenil malo v hribe. Ampak jima ne gre najbolje, pristavi, in bodo šli le do kočice, nato pa še isti dan nazaj v dolino.

Po prečkanju potoka hodimo še slabo uro in že smo pri napisu McKinders camp; tu je stara kočica na višini približno 4100 metrov. Približno

zato, ker iz različne literature preberemo različne višine. Leta 1990 pa so malo višje - tabla oznanja višino 4300 metrov - postavili novo, zidano in precej večjo kočico, ki so jo imenovali Telekv lodge. Tu smo se nastanili v eni od sob, ki je bila za nas triindvajset ravno pravišnja.

Kljub višini je tudi tu še bogato rastlinje in celo svizce videmo vsepovsod okoli kočice; prav nič se ne bojijo, kaže, da so vajeni ljudi. Delajo nam družbo, ko opazujemo, kako se počasi iz oblakov izmotavata 5199 metrov visoki Batian in samo enajst metrov nižji Nelion, najvišja vrhova Mt. Kenije, ki pa sta dostopna le alpinistom. Mi se bomo morali zadovoljiti s tretjim vrhom po višini, na katerega se da priti po normalni poti, s 4985 metrov visokim Lenanom.

Naslednje jutro odrinemo že ob štirih. Hodimo zares počasi, saj še nismo aklimatizirani in večinoma smo neprespani. Na sedlu se nam poleg prijazne svetlobe prikaže malo manj prijazna megla in mraz nas hitro združi na klopi, pogradu ali kar na tleh skromne avstrijske kočice, kamor se zatečemo, da bi se ubranili vsaj nekaj težavam, ki nas tarejo na tej višini.

Počutim se prav klavrno, čisto sem obnemogel. Nekaj je k temu prispevala tudi neprespana noč. Po pol ure dremanja pa se mi zdi svet spet lepši, moči so se povrnile in spet smo pripravljene, da se spoprime še s približno tristo metri višine, ki nas ločijo od vrha.

Pol ure kasneje smo že tako visoko, da opazujemo navezo petih, ki se z Janezom na čelu vzpenja po ledeniku. V naslednje pol ure počasi prisopemo do železnega križa, ki označuje vrh Lenana.

Veselje je veliko, saj je bila pot kar naporna. Medtem se je naredil lep dan, ogrelo se je in sedaj imamo tudi prekrasen razgled na širono pogorje Mt. Kenije. Videti je več majhnih jezer, ki še popestrijo že tako slikovito obarvano pokrajino. Ko se nam pridruži še peterica z ledenika, se na prostornem vrhu razvije veselo družabno srečanje z vsesplošnim fotografiranjem in nikomur se ne mudi navzdol.

Nekateri so potem v manjših skupinah spotoma opravili še nekaj podvigov: dva sta splezala na 4880 metrov visoki Melhuichu, trije so se povzpeli na 4955 metrov Mt. Thompsona, štirje pa so prečili 4700 metrov visok greben in se mimo skritega jezera spustili do kočice.

SAFARI

Danes nas čaka dolga pot: najprej iz Nairobija čez mejo v Tanzanijo do Arushe, potem pa še v nacionalni park Ngorongoro, vsega skupaj dobrih 400 kilometrov vožnje po cestah, ki so se spreminjale iz še kar dobre asfaltne na začetku do hudo luknjastega makadama proti koncu poti.

Safari se je začel že nekaj kilometrov iz Nairobi-bija. Kar iz vozila smo lahko opazovali trope impal, zeber, nojev in drugih afriških živali, ki so se pasle po vse bolj redko poraščeni savani. Ob cesti je ležala povožena hijena - kot ležijo pri nas mačje žrtve. Na meji s Tanzanijo je bilo živahno: Masaji so s svojimi spominki prav oblegali naš avtobus. Na tanzanijski strani pa je bilo mirneje, nihče nas ni nadlegoval, le petleten fantič nas je plaho prosil za svinčnik. Na srečo sem imel rezervni kuli, Jožko je dodal majhno beležnico in otroku smo pomagali, da bo lahko svoje sanje predstavil tudi drugim.

Po dveh urah kuhanja in premetavanja po razgibani cesti smo bili zares veseli postanka v Arushi. V lepem kongresnem centru, prizorišču enega od ‚rhov neuvrščenih‘, smo pustili odvečno prtjago, presedli v tri kombije in se odpeljali proti zahodu po vedno bolj slikoviti pokrajini. Celo cesta je bila tu precej lepša, navdušeno smo opazovali velike termitnjake. Jezero Manvara smo pogledali le od daleč, ko smo se vzpenjali mimo lepo obdelanih polj proti našemu cilju in bili ob devetih zvečer v Kampu Ngorongoro. Od zajtrka naprej smo bili ves dan na poti, zato smo bili veseli, da se je z našim avtom pripeljal tudi kuhar z vso hrano in se tudi takoj lotil kuhanja večerje. Medtem smo se pod Danilovim vodstvom lotili postavljanja šotorov.

Ob svitu smo se šele lahko razgledali. Prostor, kjer so stali šotori, je bil čisto na robu kraterja zdavnaj ugaslega vulkana, vsenaokoli je bilo bujno zaraslo, na nižji strani se je videlo celo

do dna. Po zajtrku (spet s pestro izbiro ananasa, banan, manga in melon poleg druge običajne hrane) smo se z ropotajočimi džipi odpeljali nekaj sto metrov nižje do dna na ogled živali, ki so živele dolga stoletja tu v velikem številu ločeno od zunanjega sveta, saj zaradi ugodnih pogojev življenja in strmih, zaraščenih pobočij velikega kraterja niso imele potrebe in ne možnosti, da bi hodile ven.

Zdaj je drugače. V njihov svet je z ropotajočo mehanizacijo vdrl človek, napravil do dna pravo cesto in pri jezeru je bilo opaziti Masaje, ki so sem prignali svojo čredo. Divje živali imajo tako vse manj prostora, zato jih je tudi vse manj. Med vožnjo smo še videli črede rogatih živali, pa zeber, nekaj nosorogov in povodnih konjev, celo leva smo zmotili pri dopoldanskem počitku. Ampak živali so vse bolj plašne, vse bolj se umikajo pred vsiljivim človekom in kmalu bodo morali tudi Afričani začeti vlagati v živalski svet, če ga bodo hoteli ohraniti.

Po vrnitvi iz kraterja smo bili deležni dobrega kosila, le paziti je bilo treba, da nismo ostali brez mesa. Nad nami so namreč krožile ujede in Jožko, za njim pa še Laci sta bila prva cilja; z njunih krožnikov so kot bi mignil odnesle kokošje pečenke.

KILIMANDŽARO

Sredi dopoldneva se odpeljemo proti Moshiju in še naprej v Marangu, vsega le sto kilometrov daleč, zato se nam ne mudi. Kilimandžaro se nam skriva v oblake, ampak upamo, da bo jutri lepše. Pri vhodu v narodni park se moramo osebno vpisati v debelo knjigo, enako bomo

Dne 26. januarja 1992 na vrhu Mt. Kenye (Lenan)

Levo Kilimandžaro, desno Mawenzi Foto: Vinko Colarič

morali narediti ob izhodu. Dogovorimo se z nosači in nato počasi odrinemo.

Po poti proti koči Mandara je živahno: Kilimandžaro je pač najvišji vrh Afrike in dogajanje tod okoli me nekoliko spominja na naš Triglav v poletni sezoni. Ljudi je sicer občutno manj, ampak njihova sestava je enako pestra, saj srečamo vse od pravih gornikov do takih, ki so se na Kilimandžaru prvič srečali z goro.

Na poševni planoti sredi bujnega gozda po slabih treh urah hoje zagledamo naselje kočic, sredi katerih stoji ena večja. V njej je skupna jedilnica, v prvem nadstropju pa dvajset skupnih ležišč. Tu se nastanimo mi, ki smo edina velika skupina v naselju; le trije se morajo zadovoljiti s staro kočjo Mandara, ki sicer stoji bolj kot spomenik na čase pred tem, ko so Norvežani postavili novo naselje kot pomoč ljudem Tanzanije pri njihovem razvoju in ga celo opremili z moderno razsvetlavo na sončno energijo.

Drugo jutro hodimo nekaj časa po gosto zaraščenem gozdu, ko se nenadoma posveti in stopimo na travnat svet. Prvič zagledamo vrhnji del kraterja Kilimandžara. Iz zelene daljave se dviguje skoraj črna trapezna gmota, na vrhnjem robu leve strani okrašena z bleščečim ledenim okrasjem. Za njim smo slutili Uhuru peak - Vrh svobode, naš končni cilj. Bili smo dobro aklimatizirani in do kočje Horombo na višini 3780 metrov ni bilo nobenih težav.

Skupina hišic je tam skoraj identična prejšnji v Mandari, le število je še podvojeno, saj se poleg vzpenjajočih se gostov ustavljajo še drugi, ki do sem pridejo direktno z vrha. Tako je tu živahno ves dan. K preganjanju dolgočasnja tistih, ki ostanejo na tej višini še kakšen dan zaradi aklimatizacije, prispevajo svoj delež prikupne progaste miške, ki mimogrede skrbijo za čistočo, saj pospravijo vsako še tako majhno količino odvržene hrane.

Znočijo se je še pred sedmo, zato smo v jedilnici povabili na pivo nosače in potem pose- deli v pestri družbi obiskovalcev z vsega sveta.

Slišati je bilo različne jezike in nenadoma me vpraša sosed, ki je na drugi strani mize bral knjigo, kakšen jezik govori s Tonetom. Slovenščino, mu pojasnim. Da je ni še nikoli slišal, pove, in se nato predstavi, daje doma iz Belgije.

Saj potem ni čudno, da moramo tu vsakomur tako razlagati, od kod smo, če nas še Evropejci ne poznajo! V hotelu v Nairobiju sva se z Jocotom trudila prodajalcu časopisov, ki je venomer nekaj bral, dopovedati, kje je Slovenija, pa naju je nejeverno gledal, kot bi nama popolnoma ne zaupal. Na srečo je bila prav v številki Newsweeka, ki sem jo kupil, objavljena kratka predstavitev našega olimpijca **Francija Petka**. Novinar je z naklonjenostjo zapisal tudi nekaj besed o Sloveniji in nejevernemu mladeniču sem tisto pisanje pokazal. Kar oddahnil si je, ko je na lastne oči ugotovil, da nima opraviti s prevaranti, ampak da smo čisto zaresni prebivalci novo rojene države v Evropi.

Jutranje mazanje s kremo je bilo že kar obredno opravilo - potem pa spet na pot, ki nas je vodila nekaj časa po travnatem svetu, nato smo prečili Maua river (v obliki skromnega potočka), po eni uri pa zagledali napis 'Last waterpoint'. Od tega izvira naprej mora za vodo skrbeti vsak sam, kar pomeni, da smo jo nosili izključno za pitje.

Nekaj višje je videti le še skromne lišaje, nakar izgine še to in potem je tu čista puščava, po kateri se vidi daleč naprej. Na sedlu zagledam v daljavi pred seboj Martino, ki ima danes očitno svoj dan. Kar letela sem, je pripovedovala kasneje pri koči Kibo, ko smo se zleknili na skale in uživali na toplem soncu, saj je bila notranjost stavbe s kamnitimi zidovi kar hladna.

UHURU PEAK

Mogoče je pa zato tako lep dan, ker je nedelja! Pa ni lep le zato, ker sije sonce, ampak še bolj zaradi tega, ker stojimo na najvišji točki Afrike, na 5895 metrov visokem Vrh svobode, kar pomeni Uhuru peak.

Že ob pol dveh zjutraj se v trdi temi odpravimo

na pot. Tokrat imam prazen nahrbtnik; oblekel sem vse, kar imam s seboj, saj je že sedaj pet stopinj pod ničlo, do jutra pa se bo zagotovo še shladilo. Hodimo zelo počasi, pobočje kraterja je vse bolj strmo. Kolona se vse bolj razteguje. Razgovora ni slišati nobenega, saj je kisika še za hojo premalo. Potem se začne počasi svetlikati, da se hoditi že brez luči in končno dosežemo Gillman's point, 5370 metrov visoki prvi vrh kraterja, ki je za preveč izčrpane gornike že tudi končni cilj.

Kljub mrazu sedemo in počivamo. Janez izmeri temperaturo: minut enajst stopinj Celzija nameri in zadovoljni smo, da ne bo več padala, saj je pravkar začelo vzhajati sonce. Ampak sedaj je treba migati naprej. Pot se je dodobra položila in spet stopim - kot se po ravnem spodobi - malo hitreje. Pa le nekaj korakov - in že spet diham kot za stavo. Noge bi kar šle, ampak pljuča so premajhna. Razgled je vse lepši, ko hodim po širokem robu kraterja in si ogledujem njegovo notranjost.

Prav lepo se vidi še drugi vrh, Leopard's point, ki je tudi zalit z večnim ledom, kot je ponekod notranjost kraterja in najvišji vrh, ki sem mu vse bližje. Pred menoj sta Zdenka in Danilo, ko ob sedmih in dvanajst minut po skoraj šestih urah hoje stopim k tanzanijski zastavi, ki plapola v vetru.

Dolgoletna tiha želja se je torej uresničila. Pa se niti zavriskati ne spomnim od veselja; kar zamaknjeno strmim nekam v daljavo. Šele prihod Viktorja, pa Janeza, Martine in Toneta me spravi iz mojega sveta.

Dva tisoč metrov spusta nas čaka. Vsak zase nabiramo še zadnje vtise, ko zlagoma stopamo navzdol. Koliko lažje gre - skoraj verjeti ne

morem! Na Gillman's pointu je zamaknjenosti konec: pred menoj je strmo melišče in kot veter se zapodim navzdol.

Zvečer je v Arushi proslava, saj poleg uspešnega vzpona vseh članov naše ekipe na najvišji vrh praznujemo še Janezov rojstni dan. Joco pa nam pokaže diplome, ki nam jih bo razdelil kasneje, pravi, da jih ne bomo zmečkali. Uprava parka namreč vsakemu, ki doseže vrh Kilimandžara, podeli posebno priznanje, ki ga podpiše tudi vodnik kot živa priča dogodka.

RAZHOD

Na zgodnji jutranji vožnji proti meji doživimo pravi safari. Toliko žiraf nismo videli še nikjer, kot se nam jih je sedaj sprehajalo pred nosom kar po cesti. In vseh velikosti, od odrasle velike žirafe, ki se je elegantno zibaje sprehajala dokaj blizu nas, do več mladičev, ki so skakljali v varni razdalji. Enajst jih je, jih je skrbno preštel Gigi, ko so se nas naveličale in se odzibale naprej.

Obetali smo si nekaj prostih ur v Nairobiju, preden jutri spet odrinemo na pot, tokrat v več skupinah. Najprej se poslovimo osmerica z Janezom na čelu, ki odhaja v Ugando, na gorovje Ruvvenzori. Z drugo osmerico se odpravimo na turistično vožnjo z vlakom v Mombaso, na obalo Indijskega oceana. Ostali bodo dva dni počakali na 'turiste' iz Mombase, potem pa skupaj odpotovali v Južno Afriko in na Viktorijine slapove.

V Mombasi sem zdržal le tri dni in sem se po krajšem potepanju spet znašel v Nairobiju. O vojni na Hrvaškem sem v osrednjem dnevniku Nation zasledil notico šele na deveti strani med novicami iz širnega sveta. Povsem v ospredju dogajanja je bil seveda njihov predsednik **Arap Moi**, ki ga je vsakdo prisiljen spoznati, saj je

Sneg na Kilimandžaru s poti iz kočje Mandara do Horomba.
Foto: Maruška Lenarčič

Dne 2. februarja 1992 na vrhu Uhuru Peaka

upodobljen tudi na vsem kenijskem denarju, celo kovanem. Druga največja zanimivost tistega dne je bila Tvsonova aretacija zaradi domnevnega posilstva, nekako ob boku temu pa so se novinarji razpisali o začetku sojenja dvema uslužbencema narodnega parka Masai Mara. To je eden od najbolj eksotičnih narodnih parkov Kenije prav na meji s Tanzanijo, kamor se nadaljuje z imenom Serengeti. Tam naj bi septembra 1988 omenjena domačina umorila mlado angleško turistko Julie Ward.

Avstrijci so natančni po voznem redu in po

skrbnem pregledu je v letalu naša ekipa spet popolna. Tokrat nimamo take sreče kot na poti v Afriko, saj je vse polno, do zadnjega sedeža, in vožnja bo zato napornejša. Ampak po vseh naporih treh tednov nas to nič ne skrbi. Glave so prepolne vtisov in doživetij, ki jih izmenjujemo. Še bolj kratko spanje je polno sanj in sedem ur in pol poleta se nam zdi tokrat precej krajših.

Na širokem mejnem prehodu smo v nedeljo opoldne edini potniki in domači cariniki nas brez pregledovanja spustijo naprej proti Mariboru. Pred nami je zares konec poti in zato se pred razhodom ustavimo v gostilni, kjer Joco razdeli priznanja s Kilimandžara.

Grob ob Triglavskem jezeru

Ako se vračaš s svoje triglavske ture mimo Sedmerih jezer čez Komarčo v Bohinj, se med potjo gotovo ustaviš ali celo prenočiš v »Koči pri Triglavskih jezerih«. Po kratkem odpočitku te bo pač zanimala tudi okolica koč. Tik pred njo leži jezero, ki na zapadni strani zavije okrog hriba nekoliko na desno. Mikalo te bo iti k ovinku pogledat, do kam se jezero razteza. Na levi strani, malo nad jezerom, kjer je le tu in tam med skalovjem malo trave, ugledaš naenkrat pred seboj v zemljo zataknen preprost lesen križ in z belim kamenjen obkrožen grob. Poizvedoval sem in izvedel, da sta bila med vojno na tem mestu ustreljena dva

Rusa. Kot avstrijska vojna ujetnika sta bila zaposlena pri napravi ceste na Bogatin, kjer je bila svojčas bojna črta proti Italiji. Skušala sta od tam pobegniti k Italijanom. Baje se jima že prvi beg ni posrečil; po drugem begu so ju orožniki zasačili v neki bajti na Ovčariji. Ognjali so ju na samotni kraj ob jezeru; tam sta si morala izkopati jamo - in svinčenke so jima končale življenje...

Tako so mi pravili pastirji-domačini, ki so z bližnjega vrha opazovali strahotni dogodek.

V samotni gorski tihoti je tuji grob, eden izmed stotisočerih, ki pokrivajo neznane vojne žrtve, pozabljene v tujini, zastonj pričakovane v lastni domovini.

PV 1921

FRIDRIHŠTAJNSKA POT NA MESTNI VRH NAD KOČEVJEM

ČAROBNI NAPOJ VERONIKE DESENIŠKE

PETER VOVK

Sledi živali in ptic iščejo druga drugo. Kje sem zapisan jaz, na kateri strani poti? Lahek sem, brez prave teže, samo sledi stopinj, zemlja, mehka trava. Pajčevina boža obraz, snel sem jo z veje. Nihče ni hodil tod. Vetrč odpihava stopinje mojih nog, nevidno mi sledi.

Harfe mnogih strun ptičev pevcev so napete in pojejo. Enakomerno in tiho trka žolna po suharju. Gledam posamezna drevesa ob skalnati poti, tiho zamišljena v svojo rast. Kakor eno od njih grem mimo njih - nem. Zagrnen v zeleni molk listov in iglic poslušam, gledam in molčim. Svetloba je vsak čas drugačna: ne bi mogel pričarati česa lepšega.

Neopazen stopam po skalnati poti. Zrak je čist in svež, klic po samoti me vleče naprej. Gledam redka stara drevesa in njihov naraščaj. Trepetlika trepetaja, kot bi se bala, da me ne izgubi steza. Vse je poškopljeno z julijskim soncem. Neznani obrazi skal in skalnatih blokov mi delajo družbo.

Neka privlačnost me stalno vleče navzgor. Ovit sem s trdo hrapavostjo drevesne skorje. Vetrč pihlja in hladi razgret obraz. Tiho razbija plašno srce: stopinje medvedke v mehki zemlji. Zelena svetloba se spušča z vej; šepetajoč molk. V samoti skal sem in stegnjenih dreves.

Lepjliva listnata pot je vsa popackana od kapljic dežja. Ustavljaj sem se na že znanih mestih, zajemal sapo. Srce je med rebri razbijalo močnejše. Kakor drevesa v vetru sem bil, pripet med veje in debela.

VSE JE TAKO SLOVESNO

Z menoj si, fridrihštajnska pot, rahlo zarisana med drevjem in skalami. Pelješ me navzgor, obdana s cveticami in travami. Prva mestna cesta je že tu, potem pa po bližnjici naprej. Greš mimo redkih starih dreves, skal in kamnov. Razmehčalo te je sonce in deževne kapljice. Ptičjega petja je polno ob tebi.

Zimska tišina je šla od tebe proč, fridrihštajnska pot. Zmeraj se vijugaš drugače, izgubljaš se med drevjem in grmovjem. Kako prijetno je hoditi med leskami po mehkem listju! Blago speljana me vlečeš naprej. Občasno se ustaviš, kot, češ, pogledj okoli sebe, ne rini kar naprej. Drevesa lip, brez in trepetlik me pozdravljajo. Zelena svetloba se spušča z visokih vej. Vse je tako lepo in slovesno.

A moja skalnata pot se ne obrne, naprej hiti in

jaz za njo. Skriva se za drevesi, grmi in skalami in se spet prikaže. Sence dreves in grmov tipajo žarki sonca. Zame ni lepše poti, kot je ta fridrihštajnska pot. Vonj po smreču in smoli draži nos. Kot v sanjah se skalnata pot vije naprej.

Vse je tako preprosto in lepo ob skalnati poti. Kot v obrazu prijatelja, ki ga že dolgo nisi videl, zopet spoznaš drage znane poteze. Samo hrepenenje me je ob poti, polni listja, mahu in korenin. Razdajaš se mojim očem, poljubom sonca in dežja. In kamor grem - z menoj si, skalnata pot iz preteklih dni.

Moji koraki so še sveži, topli in polni. Visoke, mehke trave ovijajo stopala. Ozki, visoki stožci jelk in smrek stiskajo skalnato pot. Vmes zaobljeni vrhovi bukev. Rahla sapa mi boža redke lase. Mišice so napete, grem naprej.

SVET GOZDNIH PRAVLJIC

V svež hribovski svet je potopljena moja duša. Tišina je v meni, misel ni več sama. Moje samotne poti so brez srečanja, le mesečina jih pozna. Vetrč jih obiše in žarki sonca. Stopam po stopnicah od skale do skale. Na najlepšem delu poti sem. Košate jelke, bukke in smreke so tu. Kot v starem grškem hramu je vse to, kjer so se dogajale velike stvaritve.

Iglice in zavese vej, osenčena tla in listi so kot okrašeno plesišče. Skale in kamni, pokriti z mahom, dihajo čistost in vabijo. Rdeče bela markacija na jelki kaže pot naprej. Srce, zarezano na bukvi, je prebodeno z nožem. Z vetrom v travah, čebelami in čmrliji capljam po skalnati poti v svet gozdnih pravljic. Sive brade na jelkah in bukvah so videti kot palčki.

Gozdna samota me prevzema, vonj po prepereolini in trohnelem lesu. Šop praproti in jelenov jezik krasita pritalni svet cvetic in trav. Kam naj stopim, da ne pohodim mravljincev? Vsedem se na panj, na letnice minljivih let, in se pokrijem s tišino. Pogled se oprjema visoke marmornate sive bukke. Kot tovarniški dimnik je.

Skalnata pot je ujela moje podplate. Trave se vzdigujejo za nove stopinje. Grem počasi naprej. Jelovo vejico sem zataknil za klobuk, brado naredil iz lišajev. Velik lapuhov list hladi glavo. Dobro gozdno zemljo vonjam - vonj po večnosti. Tipljem z očmi razmetano skalnato pot. Rešil sem smreko, odrezal srobot pri tleh. Peruti srake tiho lete med smrečjem. Vse se mi zdi v zamaknjenosti nekam odsotno. Neki glas močno zategne in spet izgine.

Nihče me ne vidi med temi visokimi drevesi. Noga zaostaja, trepeče palica v roki. Strmina je, strma skalnata pot. In ti, fridrihštajnska pot, ne odnehaš niti za hip. Vabiš in vodiš me do cilja, ki ni tako blizu. Vir, moj studenec, je še visoko gori. Kmalu bom v svojem drugem domu, v sivi koči iz brun.

BELA BREZA KOT NEVESTA

V kamnu molka, pokritem z mahom, sem ves sam. Sem kakor skalnata pot v tihoti dreves in grmov. Podplati odtiskujejo sledi v mehki zemlji. V svečanem molku metuljev sem. Stopam po skalnati poti in komaj verjamem, da sem spet tu gori. Na podplatih nosim prst, dišečo, gozdno, črno. S to čudno drobno ljubeznijo, potisnjen v ta košček sveta, sem srečen. Spet slišim govornico živali in ptic. Med korenine dreves in skale se zatika noga, kot da ne morem naprej. Odmev svojega glasu slišim, odbija se od skal in skalnatih blokov Mestnega vrha. Vračam se k tebi, siva kočja iz brun, in poslušam, kako razbija srce. Kakor bite neke usode je tu pri tebi, Jelenov studenec.

Razbohotal se je grm jerebika, ves v belem cvetju. Videti je kot ženin. Bela breza je kot nevesta; ne vem, od kod je prišla sem. Senca mojega gibanja gre za menoj. Lebdim nad prepadnimi previsi. Sledi je polno na stezi, iščejo druga drugo. V šumu besed, starih štiri-deset let, je še polno lepega. Kamen se je prebudil, poti se, naznanja prihod toplih deževnih kapljic. Kot muha v sivi pajčevini si, fridrihštajnska pot! Vedno znova me zapletaš vase. Živo pisani film ob poti se je ustavil.

Nihče ne ve, da sem tu gori pri tebi, Jelenov studenec. Da na mizi pod smrekami pišem pravljico o gozdu. Nihče ne ve, da ležim ob ognju na žametnem mahu, ovit z vonjem svežih smrekovih vej, trde hrapavosti drevesne skorje, glasu pojočih ptic v grmih. V moje čute se je naselil spomin. Šel sem k izviru studenca in tiho obsedel na klopi pod smrekami.

Preperela veja tli na žerjavici. Vetrc je pihljal, hladil razgret obraz in prezračil perje ptic pevk in stara gnezda. Tih je razbijalo moje plašno srce. Gledam staro jelko pri studencu, zamišljeno v svojo rast. Zelena svetloba se spušča z visokih vej - in šepetajoč molk.

JUTRO NA MAHOVNATIH LEŽIŠČIH

Vse se je nekam poskrilo, ni več mušic v poletnem zraku. Neka slutnja je v meni. Ta zelenina nosi nov čas, čas avtomobilov, motorjev in elektronike. Skoraj nihče ne pride več peš sem gor. To pa je tista draž, ki planince gor drži, draži. Hoditi je treba in spet hoditi. Vse je nekam bežno, le skalnate poti in steze so

ostale. Glas nemih metuljev v barvah gledam. Šum sojinih perutnic me prebudi iz sanjskega sveta.

Sanje tkejo pretekli čas. Besede so stisnjene med visoka drevesa. S fotografij na steni kože me gledajo znani obrazi izpred petintridesetih let. Tih pozabljene vise na steni: stare slike kot da na nekoga čakajo.

Prifril metulj apolon. Velike tipalke krase glavo. Prislušujem tišini, komaj slišim glasove malih siničk. Obirajo drevesno skorjo in tiho čebljajo.

Prijetna tema je bila, vso noč smo se veselili. Proti jutru nismo mogli narazen. Obležali smo na mahu ob ognju in pospali. Prvi ptičji spevi so nas prebudili. Oči se lepljivo odpirajo. Jutro je zasijalo v zlatu. Vstajali smo z mahovnatih ležišč kot prestreljeni. Odišavljeni smo bili od smole in smrek. Zvon iz doline se je oglasil, kakor da je spregovoril kralj. Nekaj smo pekli, zadišalo je po raznjičih. Cvetlice in trave so zadišale. Zvezda jutranjica se kosa z malo kresničko in počasi ugaša pri studencu.

Petrolejka ne brli več v sobi in ne kliče k spanju. Ko pa je prišel čas za odhod v dolino, ko je poslednje ptičje petje utihnilo, smo obstali kakor po dobrem delu. Nikamor se nam ni dalo. Nagibali smo se drug k drugemu in prisluhnil tišini. Netopirji niso več plahutali. Ura v kuhinji je tiktakala. In šele potem smo se spustili na skalnato pot. Vse je še bilo kakor včeraj, ko smo prišli. Zdaj pa moramo spet oditi - prijetno utrujeni. Žalostno in veselo smo odhajali od sive kože iz brun. Kakor da se ne bomo nikoli več videli.

PRETEKLOST NA SLIKAH

Rad sem sedel na klopi pod smrekami ob sobotnih večerih in opazoval vesele obraze mladih ljudi. Prišli so prepoteni, brez naglice. Opazoval sem žive obraze fantov in deklet. Dajali so nahrbtnike na mizo in posedali okoli ognja. Se sušili in grelji. Pili in prižigali cigarete. Išoč tu gori ljubezen, želeč še kaj več kot asfaltno džunglo in mestni prah.

Bili so otroci gozda, kamor električna svetilka še ni prišla. Petrolejka je brlela na mizi. Prepuščeni so bili ritmu gozda, svečavi lune, svetlobi kresnic in migljajočih zvezd. Luna se je dvigala k polnočnemu stolpu, nam pa do spanja ni bilo. Pa lačni in žejni nismo bili.

V svojem lovišču sem bil, ne s puško, s fotokamero. Gozd mi je nudil za celo košarico fotografij. V stekleni prizmi fotoaparata sem zajemal svet tu gori pri tebi, Jelenov studenec. Potem pa sem v temnici razvijal vse te mlade obraze planincev, ki so hodili tod. In ona je ostala v srebrnem bromidu.

Moj fotografski aparat »vashica« v usnjenem toku, ki je ujel življenje, zdaj počiva v omari. Prelepe slike so to. Te podobe odpirajo pre-

teklost, ki je ni več. Vse sem zapravlil, vse spomine, le slike so ostale.

Trdo sem pripet na zemljo tu gori pri tebi, siva koča iz brun. Besede, črke in stavki se utaplajo v zeleni mir gozda. Misli na preteklost se tope v moji glavi. Lepe besede in skrite misli so to. Zaklad sem nesel nazaj v dolino, nešteto fotografij - posnetkov iz narave.

Slike, ki sem jih posnel, mi dajejo čudežno moč. Zbistrijo oči, pomladijo misli in v nekaj trenutkih postanem ves drug. Čutim, kako prihaja vame v velikem valu svetloba in svežina gorskega zraka. Z ramen mi zdrsnejo bremena vsakdanjosti. Skrbi, ki so bile velike in težke, se ob pogledu na slike zgube. Zgubi se vsa mučna teža, da komaj še vem zanjo.

Dolinica Jelenovega studenca me je poklicala in ne ubežim več glasu, ki me vabi. Sledim svetlim slikam na steni pred seboj. Ujel sem jih v kamero v štirih letnih časih, v več letih. Slike me dvigajo. V meni raste najlepše in najjasnejše - hrepenenje po hribih in gozdovih. Iz slik vstajajo svetle podobe skalovja pod Mestnim vrhom.

MLADINA, POLNA SMEHA

Divjina noči ob ognju in polni luni, ob spremljavi nočnih glasov živali in ptic je užitek posebne vrste, ki ga ni moč nositi vsak dan s seboj. Želim si biti tam, čutiti na licih vroč pozdrav sonca, v dlaneh trdo hrapavost drevesne skorje in na čelu božajoči dih vetra. Tisoč prstov sega proti meni, veje dolgolasih smrek kot bi me hotele objeti.

Tiho, po prstih grem, da ne vznemirim pajka. Spušča se po sivi niti na tla. Na vse strani peljejo stezice, mimo skal in skalnatih blokov, redkih starih dreves, v svet tišine in miru. Strmim okoli sebe, če bom spet videl kaj novega. Ušesa prisluškujejo glasu srake. Nekdo me kliče: Peter, zdavnaj je že čas, da si spet prišel! Pogrnil si boš mizo pod smrekami, kaj spekel na žerjavici, popil dva dečka rebule, šilce slivovke in skuhal kavo. Srebal počasi, da bo dalj časa ostal dober okus v ustih.

Spal sem na ličkanju, prijetno je šumelo. Potem sem v trdem spanju sanjal o pticah, ki v meni letajo. Spletajo gnezda in valijo jajčeca. Zbudilo me je zvončkljanje taščic po vrhovih dreves. Dolina pa je ležala skrivnostna, v pričakovanju jutra.

Duh pradavni je še tu gori pri tebi, Jelenov studenec - duh prednikov, ki so hodili tod. Veronice Deseniške in Friderika Celjskega. Kot svetišče je bilo ognjišče pod smrekami, polno daritev. Rad bi spet kosil travo, polno cvetic. Gledal, kako jo suši vroče poletno sonce. Daje dehteče vonje od sebe.

Obračal z grabljami seno, deval v kopo. Sekal

veje, da bo zagorel nov ogenj. Nabiral jagode in maline.

Kot muha v sivi pajčevini si, Jelenov studenec, vedno znova me zapletaš vase. Smeh je bil prešeren, čist zrak jelk, bukev in smrek. Moj obraz se je klanjal in sprejemal tovariše v kočo iz brun, vse prepotene od strme skalnate poti.

S skupnega ležišča je nekdo ob zori zakričal, zvijalo ga je in smeh je bil. Bili so mladi ljudje - fantje in dekleta, polni smeha in plesa. Bili so kot kvas, potreben beli moki. Noge so bile poskočne in gibke. Na drevesa in grme so legale zvezde, srebrn prah lune. Bila je tišina in prasketanje vej na ognju. Pol ptiči, pol miši - netopirji so se vrtinčili, dvigali in padali ter dajali čudne glasove od sebe.

V šumu besed je bilo polno lepega in veselega pri tebi, siva koča iz brun. Iščem te mlade obraze, postali so stari.

SAMOTNA STEZA BREZ SREČANJA

Pogovarjam se sam s seboj o narobnih stvareh na robu tako velikih dogodkov. Mahovnatu ležišču, vonj po smrečju. Okus po žerjavici in pepelu. Rdeče rane v lesu nemo tožijo. Molk je tu gori, tišina. Stojim pod nebom in gledam zvezde, vzdihov večera je vse več.

Približale so se neke besede in spet utihnilo. Neko izročilo se je lovilo v kresni noči. Vetr, večni snubec listov, se je oglasil. Igral je na iglice smrek in jelk svoje melodije. Zdelo se mi je, da srebrni zvončki zvončkľjajo. Oko je bilo odprto, v uho so vdiral nočni glasovi živali in ptic.

Sovja senca se je nenadoma spustila na vejo, za njo še ena. Za oknom je brlela petrolejka s svojo mehko rumeno svetlobo in klcala k spanju. Meni pa do spanja ni bilo. Kot bi hotela velika zelena bitja dreves govoriti, pa raje molče.

Polno drobnih živalic je v zraku, čudežni so ti drobni glasovi. Čarobni napoj je tvoja čista mrzla voda, Jelenov studenec. Sedaj pa so moje samotne steze brez srečanja, le mesečina jih pozna. Vetr jih obiše in žarki sonca. Moj jaz jih ne obiskuje več.

Nespremenjena naročnina na PV

To, kar se je zgodilo ta čas, se ni zgodilo že dolgo: predsedstvo Planinske zveze Slovenije je na podlagi cen tiskarniških storitev in cen papirja sklenilo, da ostane naročniška cena Planinskega vestnika za tretje trimesečje letošnjega leta nespremenjena, se pravi takšna, kot je bila v drugem trimesečju. To hkrati pomeni, daje po dolgem, dolgem času inflacija pri nas spet v skorajda zahodnoevropskih mejah - in da bo nemara že prihodnje leto spet mogoče v začetku leta plačati celoletno naročnino za Planinski vestnik.

MINIATURA

POD DOBRČO PRI LIZI

MARINKA PETANCIC JECELJ

Pogled v sončen nedeljski dan prežene morebitno omahovanje - kam. Le gor, v višave, gozdove, med pomladne cvetice in poslušanje kukavice! Samo na kateri vrh? Pa saj je vseeno kateri, le da smo zunaj, v gibanju, osvobojeni mestne utesnjenosti!

Dobrča. Zakaj pa ne! Skozi stari del mesta Tržič, mimo stolpičev strmo navzgor. Pri prvi hiši je mlad razposajen kužek, potem pa mimo počitniške hiše v gozd. No ja, malo se je potrebno potruditi, steza res ni vodoravna. Sopihamo, godrnjamo sami vase, kaj nam je tega treba - pa smo na Bistriški planini. Pravimo, gremo kar naprej, se bomo že ob vrnitvi oglasili pri Lizi. Tudi prav! Pri lovski koči nas prijazno povabijo medse, za kar se zahvalimo. Širok kolovoz se postavi pokonci, tako je strmo. Le kje je ta Lešanska planina? Seveda, tu je, vsa v cvetju! Marsikateri cvet pohodimo, toliko jih je. Vseh barv in oblik. Zavijemo na levo, Peter z Jožetom na vrh Dobrče, midve z Meto pa naravnost proti domu. Planincev je polno, v domu, okoli njega pa kar po tleh. Razgled pa takšen, kot se za tak dan spodobi. Spust je bil že lažji. Gnala pa nas je tudi radovednost do Liže. Sprejela nas je hudomušno. Le pridite sem; kaj boste popili, je brž dodala. Kaj pa imate, Liza? Vse, kar želite, vode pa je tudi dosti. Liza bo imela v jeseni 90 let. Ja, prav ste prebrali! Vsako poletje pase živino na tej planini. Sedaj še ni bilo živine, vendar pa pride konec tedna. Peš iz Tržiča,

približno dve uri in pol porabi do sem gor. Da je že 77 let »majerca«, ponosno pove. Ko jo Jože pobara, če jo je strah samo tu, na planini, pa odvrne: Le koga neki! Pred leti so lovili skrivača Franceta po planinah pod Dobrčo. Neko noč je tudi na vrata njene stare koče nekdo ropotal. In je vprašala, kdo je. Si ti, France? Pa sem rekla: če si lačen, ti bom dala jesti, če si žejen, boš dobil piti. Ko sem odprla vrata, pa so bili policaji iz Tržiča, ki so ga iskali.

Že dolgo je tu gori. Nekaj malega je bila tudi na Mali Poljani in na Javorniški planini. Z mladostjo v očeh govori o pravnukinji. Ko smo jo vprašali, kaj je ta dan skuhalo, nam je odgovorila, da žganice iz dveh žlic koruzne moke in belo kavo. Z Meto sva se kar potuhnili; najina kilaža nama je bila v opomin.

Ko smo se poslavljali, nas je povabila, naj pridemo poleti, ko bodo tukaj krave. Bo mleko, sirček, pa še kaj. Letos sama ne bo pasla, bo pa postorila vse okoli koče. Tudi piknik si lahko pripravimo ob pašniku. Smo videli izletnike, ko so pekli meso. Pa še Lizo so povabili na prigrizek. Se je rada odzvala.

Ob robu gozda je poležavala skupina mladih. Liza je povedala, da so dve noči spali zunaj. Pa je res lepo, ko si mlad!

Spust navzdol, do avtomobila v Tržiču in nato v Ljubljano. Še pridemo k Lizi, in sicer poleti. Obljubljam. Vabi pa tudi druge, vsakega bo vesela. Lahko greste na izlet samo do nje na Bistriško planino, iz Tržiča je približno dve uri hoda. Če pa ste vztrajni, se lahko prej povzpnete še na Dobrčo.

Iz Kočevske Reke do Kolpe

Člani Komisije za pota pri PZS in markacisti PD Kočevje so lani markirali pot po dotlej zaprtem območju Kočevske Reke od Borovca v dolino reke Kolpe. Ker gre za planinsko nov predel, o katerem še ni izšel noben opis, naj to pot predstavimo planincem, ki bi se želeli podati nanjo.

Do Kočevske Reke se pripeljemo po cesti iz Kočevja proti Brodu na Kolpi, ko pri Štalcerjih zavijemo pri prvem večjem odcepu asfaltne ceste na desno. Iz Kočevske Reke se peljemo kakšnih osem kilometrov po dobri gozdni makadamski cesti do vasi Borovec. S parkirnega prostora pred okrepčevalnico (bivši gozdarski dom) krenemo levo po makadamski cesti mimo večje kmetije na levi. Cesta desno pelje do naselja Ravne in dalje do Frčaric. Po približno sto metrih nas smerna puščica na drevesu usmeri desno na slabšo cesto, ki nas pripelje do dveh zapuščenih kmetij naselja Inlauf. Pi približno petih minutah hoje smo ob vznožju travnatnega hriba. Markacija na drevesu nas spet usmeri desno strmo v hrib in ko pridemo do gozda, nadaljujemo pot po gozdni vlaki. Po njej se vzpenjamo do travnate jase pod Inlaufskim sedlom, kjer spet zavijemo desno strmo v hrib in smo v treh minutah na Inlaufskem sedlu (866 m).

Ker so tu markacije zaradi travnatnega terena redkeješe, se držimo desnega roba jase.

Z vrha sedla se spustimo navzdol in po petih minutah pridemo do prvega razgledišča. Pod nami se odpre soteska Mirtovičkoga potoka in dolina Kolpe v Gorskem Kotarjem v ozadju. Ves čas prečimo pobočje Krokarja (119 m) in se rahlo spuščamo do vznožja Kobile. Previdno moramo slediti stezi, ki je slabo izhrojena. Vzpon na vrh Kobile je zelo strm. Celotno vrhnje pobočje je poraslo z visoko poleglo travo, zato je v deževnem vremenu nevarnost zdrsa.

Z vrha Kobile nas vodi grebenska pot nad soteskama Sušice in Mirtovičkoga potoka. Steza se zlagoma spušča prek s travo in slabim gozdom poraščenih grebenov v dolino Kolpe. Paziti moramo, da se držimo grebena, kajti kaj hitro lahko stečine divjadi zapeljejo v neprehodne predele obeh sotesk. Zato je treba slediti markacijam, ki nas vodijo prek grebenov.

Z vrha Vršaka, ki je zadnji markantnejši vrh v tej grebenski verigi, se končno spustimo do gozda in po gozdnem kolovozu pridemo v nekaj minutah na asfaltno cesto med naseljema Mirtoviči in Bosljivo Loko.

V slabem vremenu je pot orientacijsko zahtevna in na nekaterih mestih nevarna: možni so zdrsi zaradi poleglo trave. Za pomoč lahko popotniki uporabijo karto Planinske založbe Slovenije Gorski Kotar 1:100 000 ali Atlas Slovenije, str. 202/A2

in 3.

Tone Tomšič

JESENSKI POTEP PO ZILLERTALSKIH ALPAH

TRITISOČAKA ZA KONEC TEDNA

LOJZE BUDKOVIC

Zadnji lanski jesenski dnevi, želja po obisku ledeniških gora in napovedana vremenska luknja so odločilno vplivali na to, da gremo v soboto nepreklicno na pot. Ob treh zjutraj se zbiramo, noč v Bohinju je temna kot v rogu, zvezdnato nebo potrjuje vremensko napoved. Z rahlo zamudo zapuščamo skozi Karavanke nemirno domovino in rešujemo cestni rebus proti Ziljski dolini. Novo zgrajene ceste z dodatnimi križišči zahtevajo popolno zbranost. Jutro ujamemo v Šmohorju. Vožnja po Ziljski dolini je kljub ovinkasti in ozki cesti izredno slikovita. Karnijske Alpe se nam odkrivajo v vsej veličini. Dolina se prične polagoma odpirati in spuščati. Po nekaj serpentinah smo na glavni cesti proti meji z Italijo. Na Južno Tirolsko nas spustijo brez komplikacij.

JUTRO NA JUŽNEM TIROLSKEM

Odrbrzimo mimo Innichena. Izneverimo se stoletnemu izročilu in dolžnosti Bohinjcev, ko so v preteklosti obiskovali slikoviti samostan, v katerem so urejali podložniške obveznosti. Široka cesta nas pripelje do Brunecka. Zapustimo dolino in se zapeljemo ob reki Ahr proti gorski verigi Zillertalskih Alp.

Pokrajina ponovno dobiva alpski videz. Ozke doline, strma pobočja, porasla z gozdovi in posejana s kmetijami in manjšimi naselji, pričajo o trdem življenju Tirolcev. Številne kasarne, obdane z mogočnimi obzidji, bodečo žico in stražarskimi stolpi govorijo o nenehni napetosti in strahu. Napisi in grafiti po zidovih sporočajo

Hochfeiler (3510 m): črtkano je označen normalen dostop, s polno črto bohinjska »direzissima«

nezadovoljstvo prebivalcev, ki jih je sprejela po 1. svetovni vojni pod svoje okrilje Italija. Uporni duh in ponos nista zvodnela.

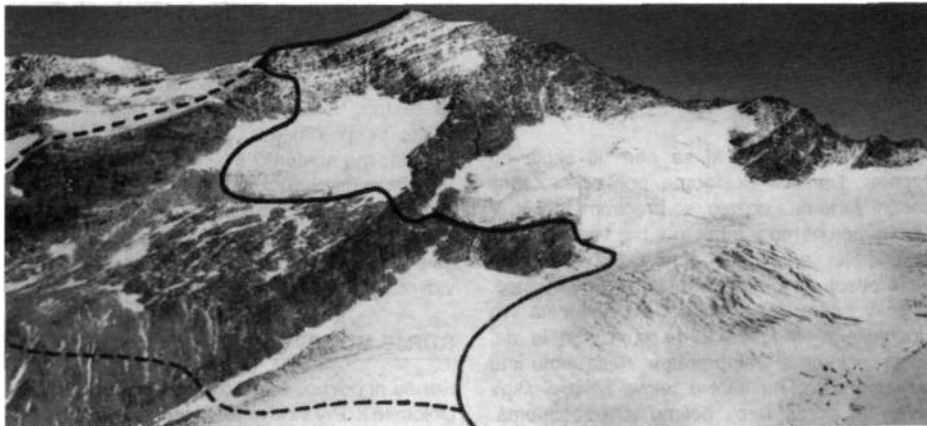
V Muhleu zavijemo v stransko dolino. Proti Lappachu nas vodi ozka asfaltna cesta. Po kilometer dolgem predoru, ki cesto varuje pred plazovi, prispemo v majhno, skromno naselje na širokem vršaju. V ozadju pa prvi tritisočaki, ovešeni z manjšimi ledeniki. Pogled, ki v človeku poveča nemir. Kratak počitek, sprehod po zaselku, obisk skromne trgovine in zaprte turistične pisarne, nezaupljivi pogledi prebivalcev in lepo jutro so bile okoliščine, da nadaljujemo vožnjo po divji gorski cesti do mogočnega umetnega jezera na planini Neves.

Na parkirišču ob jezu očarani strmimo proti GroGer Moselerju, ki z divjimi potoki iz svojih ledenikov napaja jezero. Ob jezeru še s polno močjo diha idilična planina. Obkrožajo skromen cemprinov in macesnov gozd. Spočiti in polni pričakovanj si oprtamo nahrbtnike. Pričnemo se vzpenjati po širnih gorskih pašnikih proti Edelrautenhutte. Pot se v blagih zavojih izgublja v ogromnih meliščih pod sedlom, na katerem opazimo kočjo.

V NAPAČNI GAZI

Pred kočjo na granitnih ploščah predahnemo. Stopimo v stik z oskrbnikom. Izredno je vljuden in vesel redkih obiskovalcev iz Slovenije. V jedilnici na steni opazimo karto Evrope, na kateri so označeni obiskovalci kočje. Ves v ognju nam da posebno zastavico, da jo zabodemo v prazno polje Slovenije, potem pa nam nasuje goro informacij o Hochfeilerju, kamor smo še danes namenjeni.

Z nekoliko lažjimi nahrbtniki se zakadimo proti škrbini. Nekje na višini našega Triglava nas

čaka škrbina, s katere radovedni pogledi švigajo na Hochfeiler (3510 m), pod katerimi leži mogočen ledenik Glieder. Natakemo si dereze in nadaljujemo vzpon po ledeniku. V gorečnosti pozabimo na opozorila oskrbnika o slabo vidni poti v levem boku gore in skromnih napisih na mogočnih balvanih. Podamo se v napačno gaz. Ugotovitve sicer nismo preveč veseli, a slutimo, da bomo kos »trentarskemu« dostopu na najvišji vrh Zillertalskih Alp.

Med razpokami vijugamo v podnožje stranskega ledenika. S prečanjem v levo in plezanjem v čvrstem granitu pridemo pod vršni ledenik. Nad njim je še krušljiva vršna stena. Po ledeniku se prebijamo skozi labirint razpok. Prestopimo čez zevajočo krajno počv v krušljivo steno. Zaradi hitrejšega napredovanja zaupamo svoji razsodnosti in plezamo nenavezani. Plezanje v takem svetu je prava muka - še posebej ob misli, da te spodaj čaka pogoltna krajna počv. Čudne megle na grebenu in temni oblaki v ozadju povečajo skrb.

NALEPKA SLOVENIJE NA VRHU

Čez nekaj trenutkov izza grebena privihra nevihta. Dvakrat se pošteno zasveti, zagrmi in že padajo prve snežinke. Zajame nas pravi metež. Pod skromnim previsom bomo malo počili. Nevihta se oddaljuje in nekoliko premrazeni nadaljujemo plezanje. Z višino se krepji sever. Počisti greben in vrh. Po polici izstopimo iz stene v prelepo popoldne. Skupaj se že rahlo utrujeni od naporov in višine dvigamo po poprhanem grebenu proti vrhu. Janko kot preroben opravi z zadnjimi metri in se blažen prisloni ob mogočen lesen križ. S skoraj 70 leti na grbi v enem dnevu iz Bohinja na vrh Hochfeilerja! To je izredna trdoživost našega Janka, ki ga dobro poznajo vsi obiskovalci turnega smuka z Rodice.

Vrh nas pričaka v samoti z izredno panoramo. Veriga Zillertalskih Alp v popoldanskem soncu in v zastoru odhajajoče nevihte odkriva bogastvo pogledov.

Pozna popoldanska ura nas priganja v dolino. Vpis v knjigo, nalepka Slovenije na kaseti za vpisno knjigo in priprave na sestop. Vse poteka v naglici.

Sestopamo po poti, ki se nam je skrila ob vzponu. Dan se polagoma poslavlja. Zadnji sončni žarki nas božajo, ko prečimo ledenik. V škrbini potonemo v mrak in v trdi temi pridemo h koči, kjer je dokaj živahno. Oskrbnik je med našo odsotnostjo naredil reklamo za Slovence, ki so v enem dnevu prilezli od doma na vrh Hochfeilerja. Mogoče je ta prijaznost le del posla: nevede si bolj potraten. Kljub temu ima odlično pasto, na katero tekne nekaj vrčkov piva. Večer za mizo delimo z Tržačanoma,

dobrima poznavalcema Julijcev. Premalo je časa, da bi se z besedo sprehodili po vseh gorskih doživetjih.

Na skupnem ležišču zaspimo kot angelčki. Napol v spanju slišim Janka, kako brska za dobrotami po nahrbtniku. Kočo zajame nočni mir. Občasno ga moti le smrčanje in obračanje obiskovalcev.

ŠE DRUGI TRITISOČAK

Jutranje svitanje dvigne prve nadebudneže. Z nekoliko težkimi glavami pogledamo skozi okence v nov dan. Rahlo je oblačno, vendar bo vreme zdržalo. Tone se odloči za vrnitev v dolino, ker so ga ožulili čevlji. Z Jankom in Robertom pa ponovno zakoračimo v hrib. Za cilj si izberemo Hoher Weifzint (3371 m). Že včeraj nas je kot najbližji sosed Hochfeilerja vabil, ožarjen z zahajajočim soncem. Krizo po pivu prejšnjega večera prebolimo ob pogledu na mogočni Turnerkamp. Stopimo na ledenik. Obsijejo nas žarki novega jutra. Vstopimo v greben. Premagujemo granitne bloke in čudno naložene luske. Plezanje postane izpostavljenost. Janko se odloči za vrnitev. Z Robertom previdno obirava robove grebena. Prideva na vršni zasneženi greben. Ozek in poledenel naju pripelje na vrh Wei3zinta.

Razgled ponovno poplača vložen trud. Piramida Moselerja vabi, prav tako strme zajede Breitenocka. Vendar bo vse počakalo na naslednjo priložnost. Ob misli na sestop po čudno naloženem grebenu naju premami strmo ledišče proti ledeniku Glieder.

Raztezaj za raztezajem pričneva navezana previdno sestopati po črnem ledu. Strmina niti ni tako huda, kot sva pričakovala. Z mislimi sva že na ledeniku, ko se spogledava s čudno razpoko med lediščem in ledenikom. V strmlem ledu si izkopljeva odskočno polico in srečno doskočiva na ledenik.

Po širnih planjavah večnega snega in ledu prideva pod grebenom v sedlo. Pospešeno se spuščava po bočni moreni h koči. Spotoma za spomin pobereva bele kamne kremena (trenutno delajo družbo ribam v akvariju). V koči se posloviva od prijaznega oskrbnika in nadaljujeva sestop. Srečujeva veliko nedeljskih obiskovalcev in sprehajalcev. Na parkirišču ob jezeru se ponovno snidemo.

V ledeno mrzli vodi na hitro namočimo noge. Kruleče želodce nasitimo z izdatno malico. Zadovoljni pogledujemo proti mogočnemu Moselerju v upanju, da se v bližnji prihodnosti vidimo. Po strmi cesti se spustimo v dolino.

ŠTIRJE MOŽJE V AVTU

Ker še ni pozno, se odločimo za povratek prek Dolomitov. Prve nevihte zagrnejo slikovito po-

krajino. Hitimo proti domu. V dolini Tagliamenta nas ujame mrak. Pri Tolmezzu na deteljici zavijemo na napačno cesto proti Avstriji. Po desetih kilometrih spoznamo pomoto in se vrnemo. Ob vstopu na avtocesto zaradi pomanjkljivih informacij buljimo v samopostrežno napravo. Problem reši mamljiv rdeč gumb. V strahu zremo na števec za gorivo. Robert nas tolaži, da bomo gotovo prišli do Rateč, potem pa gre cesta večinoma navzdol. Nad serpentinami pri Fužinah že lažje zadihamo. Na meji nas potola-

žijo z dežurno črpalko na Jesenicah. Z zadnjimi kapljicami bencina jo le zagledamo. Kamen se dokončno odvali s srca.

Zanimiv in naporen vikend v Zillertalskih Alpah smo 21. in 22. septembra 1991 prežveli **Janko Lapajne, Robert Klančar, Tone Šest in Lojze Budkovič**. Ta gorska veriga je bila kljub mamljivim **Mlakarjevim** potopisom pravo presenečenje in jo je vredno obiskati.

LAHKO BI BILA HUMORESKA, ČE SE NE BI ZARES ZGODILO

MOJA TRETJA POT NA TRIGLAV

VESNA JEREB

Ko smo doma prvič naznanili, da bomo šli na Triglav, se je vse slišalo zelo imenitno. Triglav mi je s svojimi 2864 metri pomenil nekaj neizmerno veličastnega in dvignjenega nad vsem. In kar se mi je zdelo v tistem trenutku najpomembnejše - nisem še bila na vrhu. Zato je bila zdaj prva in prava priložnost, da to popravim. To je bilo pred sedmimi leti, ko smo oči, sestra in jaz imeli namen korakati na Triglav z Rudnega polja mimo Vodnikove kočice in Kredarice. Pa je najmlajši član naše odprave »scagal« in smo namen opustili že sredi poti na Kredarico.

Drugi napad na našega očaka je sledil tri leta kasneje. Napadali smo iz iste smeri, le da v nekoliko povečani zasedbi: oči, mami, tarnala in jaz. Delili smo se na dva tabora: bolj junaškega in bolj strahopetnega. V slednjem sta bili mami in sestra, ki sta se odločili, da se odpovesta vzponu na Triglav in raje počakata na Kredarici, medtem ko bi se midva z očijem povzpela na vrh.

Prespali smo na Kredarici, drugo jutro pa se je izkazalo, da tudi tokrat ne bom nikamor rinila, saj je imel moj vodič (oči) na nogah krvave žulje. Ni nam preostalo drugega, kot da se napotimo v dolino in pustimo velikana za naslednjič.

Potem mi nekaj časa (let!) Triglava ni hotel nihče omeniti, ker sem imela čez glavo neuspešnih »sprehodov« na to goro. Toda ko se je začela Slovenija osamosvajati, je bil kar pravi čas za ponoven vzpon.

ENERGETSKA BOMBA ZA SPODBUDO

Za ta aktualni pohod se je zbrala trojka oči, stric in jaz. Odločili smo se za neko septembrsko soboto, seveda pa je kot nalašč v petek padal dež. Kljub temu smo se v soboto navsezgodaj odpravili.

Kakorkoli že - zjutraj smo se s svojimi ogromnimi nahrbtniki zbasali v avto in se odpeljali proti Pokljuki. Čeprav je prejšnji dan deževalo, pa je bilo tam zelo živahno. Precej je bilo gobarjev, v glavnem pa sami hribovci, ki so se že navsezgodaj nalivali z žganjem in šnopsom. Tudi moja nadrejena sta hitro srknila majhno energetska bombo, da bi se potem lažje potila. Zavezali smo si čevlje, si optrali težke nahrbtnike in krenili.

Pot se je vlekla; vsaj meni se je tako zdelo. Brez klinov, brez jeklenic - prav nezanimivo! S stricem sva si pripovedovala zgodbe in šale, da je čas hitreje mineval, nekaj metrov za nama pa je z velikim trebuhom spredaj in še večjim nahrbtnikom zadaj sopihal moj oči. Vsake toliko časa se je ustavil, globoko zajel sapo, potegnil iz žepa robec in si z njim obrisal prepoten obraz. Po nekaj takih postopkih robec ni bil več primeren za brisanje, ampak le še za ožemanje.

Gozd se je vse bolj prebujal, vse več ptičev se je oglašalo s predirnim petjem in tudi topleje je postalo. Na poti je bilo mnogo planincev, kar me je presenetilo, saj vreme ni bilo kaj prida. Nekateri so se vlekli kot polži (podobno kot mi), drugi so skoraj tekli, kot bi se bali, da jim bo kdo zasedel ležišče na Kredarici. Mi smo hodili lepo počasi, da se ne bi preveč utrudili, in delali krajše počitke, med katerimi smo se osvežili z jabolki ali pa se energetska polnili s skupaj zmešanimi rozinami, lešniki, orehi, mandeljni in suhimi slivami. Mljask!

KORUZA ZA MALICO

Dobro razpoloženi smo prišli do Vodnikove kočice. Ker je bila tam gneča, smo na hitro pomalicali, spili čaj, posušili očkov robec in odšli dalje. Pot je zdaj postajala že bolj atraktivna: na eni strani sem imela steno, na drugi prepad, pred seboj pa klin. Nekaj časa sem morala biti bolj pozorna in tako je pogovor

Božjepotna karavana proti Triglavu. Foto: Joco Žnidaršič

nekoliko zamrl. Vendar pa sem kmalu spet čvekala s stricem, ki je delal tako velike korake, da sem ga komaj dohajala. Še bolj daleč za nama se je potil oči.

Med enim od počitkov sva ga s stricem počakala in takrat je oči predlagal, da bi šla midva s stricem kar naprej in direktno na Triglav, potem pa bi se takoj kar obrnili in jo mahnili nazaj v dolino. Kazalo je namreč, da bo na Kredarici težava s prenočišči, saj so se tja valile cele kolone ljudi. Nama s stricem je zamisel kar ugajala in sva se z vso močjo zagnala v hrib.

Ko sva končno prisopla na Kredarico, je tam prav pasje pihalo in oblaki so se divje preganjali po nebu. V koči je bilo toliko ljudi, da sva komaj našla prosta stola. Naročila sva si čaj in razglednice, ki sem jih takoj odbrzela poštempljat. Rezultat te ihte so bile moje čisto zelene roke - od žigov. Stric se je tačas zalagal s hrano, meni pa ni bilo nič do tega, zato je stric predlagal: »Če že ne boš sendviča, boš pa vsaj malo koruze, kajne?« Takoj sem se navdušeno strinjala, vsi, ki so sedeli za isto mizo, pa so debelo pogledali - ko je stric iz nahrbtnika privlekel vrečko z rozinami, orehi in lešniki in ko sem začela kljuvati svojo »koruzo«.

Čez nekaj časa se je ves upehan prikazal oči. Hitro smo naredili nadaljnji načrt, potem pa sva s stricem v en nahrbtnik spakirala stvari, ki bi nama prišle prav pri nadaljnjem vzponu.

Zunaj se je v naju zagnal mrzel veter. Zagledala sem se proti vrhu Triglava, ki je bil skrit za gosto meglo. No, prav, pa gremo! Saj zato sem tu, mar ne!?

Stric me je navezal na vrv, da se mi ne bi kaj zgodilo zdaj, ko je odgovoren zame, meni pa se je to zdelo noro; počutila sem se kot koza

na žnori, poleg tega pa se mi je štrik vseskozi motal pod nogami, da sem se bala, da se bom še spotaknila in padla v globino. To sem hotela razložiti tudi stricu, pa je bil neomajen.

DVOJNI KRST

Napredovala sva hitro, čeprav so bili klini ledeno mrzli in me jih je bilo kar groza prijemati. Potem je začel pršeti še dež. Dobra stran slabega vremena je bila le ta, da zaradi megle ni bilo videti naostrenih skal na dnu globine. Umikati sva se morala neštetim ljudem, ki so se spuščali z vrha. Toliko jih je bilo, da sem se že spraševala, kakšno gnečo imajo ob Aljaževem stolpu.

No, resnična slika je kar ustrezala mojim predstavam. Na vrhu se je trlo ljudi - mladih in starih. Toda počutila sem se veličastno. Končno na strehi naše državnice! Veter mi je kuštral lase in dež me je močil, mene pa je imelo, da bi poskočila in bila tako najvišje »stoječi« človek v Sloveniji. Vendar tega iz varnostnih razlogov nisem naredila - v gneči bi namreč lahko koga po pomoti nemarno pohodila.

Začela sem se ozirati naokoli. Nobenega razgleda! Nobenih objubljenih dolin in gora, kaj šele morja! Sama megla!

Stric se je potem spomnil, da me mora še krstiti. Hočeš-nočeš sem se morala skloniti in mu pustiti, da me je nekajkrat udaril z vrvjo. To mu oprostim, ne oprostim pa mu njegove pozabljivosti. Čez nekaj minut se je namreč spomnil, da je krst pozabil slikati! Zaradi nekaj slik - ki na koncu sploh niso uspеле - sem tako morala biti še enkrat tepena.

Potem je začelo še bolj deževati in so začeli ljudje množično zapuščati vrh. Odšla sva tudi midva s stricem. Skale so bile mokre, tako da nama je nekoliko drselo. Zato sva hodila poča-

sneje in se umikala planincem, ki so še kar drli na vrh. Z zanimanjem sem si jih ogledovala: nekateri so bili obuti kar v najbolj preproste čevlje, kakršne jaz obujem, ko grem na sprehod s psom. Drugi spet so bili navezani na nekakšne vrvice, ki so bile po debelini še najbolj podobne špagetom.

ISTI DAN ŽE DOMA

Bila sem prav vesela, ko sem se končno vrnila na Kredarico. Dež je ponehal in nameravali smo nadaljevati pot v dolino. Po naših izračunih bi sicer morali hoditi kake pol ure tudi po temi, vendar nas to ni zaustavilo. Zapustili smo Kredarico in pot do Vodnikovove kočje je minila, kot bi mignil. Po malici smo odšli dalje. Na poti ni bilo nobenih planincev več, saj se je vse bolj temnilo. Dokler smo hodili po odprtem, smo kljub temi še dokaj dobro videli, ko pa smo prišli v gozd, je pot postala skoraj nevidna in imeli smo kar nekaj težav, da smo ji sledili. In potem smo se kar naenkrat znašli sredi neshojene trave. Okrog nas je bilo tisoč

senc dreves, nad nami temno nebo - sama tema. Postajalo me je strah. Nič kaj zabavna se mi ni zdela misel, da bi ostala v gozdu vse do zore.

Nekaj časa smo se obračali, z baterijo svetili v travo in iskali stezo, končno pa smo ugotovili, kje smo skrenili s poti. Oddahnila sem si, oči in stric pa sta iz nahrbtnikov potegnila pir.

Ko sta si energetske opomogla, smo počasi šli dalje in spotikajoč se ob drevesne korenine končno prišli do našega avta.

In se že peljali domov. Tudi to počasi, kajti na Pokljuki je bila taka megla, da smo komajda kaj videli.

Ko sva z očijem prišla domov, se je mami nemalo začudila, saj naju je pričakovala šele naslednji dan. Sestrica pa je samo razočarano pokomentirala: »Oh, spet ne bom mogla spati pri mami!«

Samo telebnila sem v posteljo in v trenutku zaspala. Naslednje tri dni sem imela nekaj težav s hojo - noge so me namreč obupno bolele. Na to sem pozabila, na Triglav pa ne. Še bomo šli na Triglav!

TO BI BILA LAHKO TUDI IDEJA ZA LEP IZLET

CERKVICA JE V NANOS VTKANA

NADA KOSTANJEVIC

Ne vem, kako rečete »tazaresni« planinci ljudem, ki se le za pol dneva odpravijo na bližnje ali nekoliko daljše sprehode. Vem le, da mislite nanje, sicer ne bi okrog naših mest in trgov bilo toliko »tazaresnih« markacij na bližnje cilje.

Tudi Vipava se ponaša z mnogimi takimi bližnjimi - Plaz, Škavnica, Sveti Miklav, končno pa niti na Gradiško turo ni posebno daleč.

Na občnem zboru 1992. leta so se planinci dogovorili, da markirajo pot iz Vipavskega Gra-

dišča do te lepe cerkvice (ki jo obnavljajo). Že nedeljo po občnem zboru so svoj namen uresničili.

Sicer me je k Miklavu moj pokojni mož večkrat peljal, a ker imamo v gmajni pod njim, v Klajnikih, deleže, smo vedno šli le od tam po nekih čudnih gmajnah. Po njegovi smrti sem večkrat poskušala tja, a sem ga vsakokrat zgrešila in se znašla na oni zopni poti čez vojaško strelišče.

Pa pojdimo po vrsti - in vi pojdite z menoj! Pot ne bo ne dolga, ne naporna, a zelo lepa.

Kdaj naj se gre na Triglav?

Dobivam pisma od blizu in od daleč, da se mislijo zbrati in vzdigniti na Triglav drugi teden ali čez 10 dni; vprašajo me, kako in kaj. Odgovor: Ko je lepo vreme in barometer visoko stoji, pojdi **nemudoma** in ne čakaj na družbo! V enem, dveh, treh dneh se lahko vreme izpremeni, v dežju pa ni vredno hoditi.

Če je bilo zjutraj lepo, sem šer-čez eno uro: prejšnji večer še nisem vedel, če bo lepo!

Pojdi **julija** (boljše drugo polovico), avgusta, septembra (boljše prvo polovico).

Najbližja pot je skozi Kot.

Nekoliko kruha in čaja, ali 1/2 vina in 1/2 čaja vzemi s seboj, zadostuje pol litra, potem vode dolij. Jabolka ugase žeje. Če piješ vodo pri studencu (malo!), pojdi koj naprej. Žganja med potjo ne pij; ko pa prideš v kočjo, je dobro malo žganja ali vsaj kaj gorkega.

Pred l. 1887 je bilo res smrtno nevarno iti na Triglav. Tudi jaz sem se bal, ko sem l. 1887. lezel čez sneg, po severni steni skoro naravnost na Sedlo (nič na Mali Triglav!). Zdaj je pa igrača, ker so stopnice, klini, vrvi in sva ostri greben Sedla s Požgancem l. 1897 izstrelila!

J^AJ^AZ

(PV 1923, št. 2, str. 31)

Nanjo sem se podala zadnjo nedeljo v marcu: po asfaltni cesti mimo vipavske vinske kleti, mimo gradiškega korita, do tja, kjer se konča asfalt in nam kaŕipota povesta, da se tod gre k sv. Miklavu in na Gradiško turo. Stezica je podobna sredogorski, med borovci in nizkim drevjem.

OD VOJSKE POTEPTANA IZERCA

Ŗe pri prvem borovem borŕtu stopim na rob. Razgled je na razrite in kamnite »Brgje«, kamor so Gradiŕŕani vozili razliĎne odpadke in lomili kamen, razgled je na ŕalostne Izerce, ki so bile vojaŕsko strelišĎe in smo zaradi tega v Klajnikih nabirali steljo le ob nedeljah. Le dva lepa borova borŕtka ob glavni cesti Vipava-Razdrto krasita dolino na tej strani ceste. Moder vojaŕski inŕenir jih je dal saditi in bori, ĉeprav nizki, so marsikaterega voznika reŕili pred hudo burjo. Borom je ŕe 40 let, a teh sploh ne kaŕejo, tako jih zdeluje burja. Na robu cveti nekaj ŕivo modrih zaspanĉkov.

Grem naprej po stezici. Markacije so zelo skrbno postavljene. Pod menoj Izerce, v daljavi vasi »Vrhov« - Vrabce, Œtjak, potem ĉez ono sedlo pod Goĉami vidim Goĉe, Obelunc, Erzelski Tabor in Planino. Vse je tako lepo in gojeno - razen nesreĉnih, od vojske poteptanih Izerc...

Slišim govorjenje. Pogledam naokrog. Skozi ŕe golo drevje vidim strmo steno Podraŕke ture in v njej pisano obleĉena plezalca. Doli na melišĉu jih je ŕe nekaj. Oni iz stene bi me lahko videl, ĉe bi se mu oglasila, a se noĉem. Nevarno je motiti nekoga v steni. Saj niti ne vem, ali je domaĉin ali Italijan. Priŕel je do vrha stene in se po vrvi naglo sustil in za njim je ŕel drugi. Nekaj ĉasa sem jih opazovala, potem sem poĉasi ŕla skozi prijazne borŕte.

Stezica, ki sem jo tolikokrat zgreŕila, se mi je sedaj zdela preprosta. Prav kmalu sem se znaŕla ŕe v tisti dolinici, v kateri je med vojno taboril IX. korpus. V ostenju Ture je velika skupina zimzelenih skrivenĉenih dreves. Za kakŕna drevesa gre, ne morem ugotoviti, do njih priplezati ne morem. Najbrŕ gre za turŕki hrast. Dva primerka rasteta ŕe pod vipavskim Starim gradom, drugod divje rastoĉih v naŕi dolini ni.

Moŕ mi je pravil: V Vipavi je bil takoj po vojni interni oddelek bolniŕnice, in sicer tam, kjer je danes Zavod za invalidno mladino. Mlade, lah-komiŕljene bolniĉarke so draŕile vaŕkega norĉka, pokojnega **Pepeta Spodmurve**. Bil je pohajaĉ, beraĉ, a »uĉenjak«, ki nam je vsem solil pamet, pa ni niĉ vedel. Rekle so mu, da so noseĉe in da naj jim prinese veje tistega grmovja, da bi splavile. Moŕakar je res prinesel tiste veje in niĉ se mu ni zgodilo. Kasneje ni nihĉe veĉ plezal do tega drevja.

HODI PO OZNAĈENI POTI!

Le nekaj metrov po strmi stezici - in ŕe sem pri cerkvisi, ki je vsa v opaŕih. Skozi okno vidim oltarni kamen, ves popisani z imeni vojakov, ki so se tod podili. Pred cerkvico pa je ŕtedilnik z dimno cevjo. Saj, kdo pa bo laĉen delal!

Proti severovzhodu vodi od Miklava lepa, ŕiroka in ŕe ne utrjena cesta. Podam se po njej, misleĉ, da bom priŕla v Œembid. A me dva izletnika, ki sta ravno prihajala od tam, pouĉita, da tisti strmi, zanikrni kolovoz pelje v Œembid, ona ŕiroka pot pa na Barenco. Barenca je kraj, kjer se z magistralke cepi cesta proti sv. Jeronimu in Vojkovi koĉi. Tam je bilo nekoĉ vojaŕsko skladiŕĉe in vojaŕski svinjaki, vendar ŕe sedaj ni preveĉ zdravo hoditi zunaj steza.

Podam se po ŕiroki cesti, saj vidim, da se nekoliko vzpenja. Ne le vrhovi Œembiŕke ture, temveĉ celo planjava, na katero sem priŕla, je prekrita s tenko plastjo pomladanskega snega. Ob cesti so kupi gramoza in kamenja, cesta je blatna in neutrnjena. S planjave se mi odpre povsem drug razgled: vidim celo Trstelj, vidim Fajti hrib in celo Sveto goro, pa Golake, Ćaven, Poldanovec... Nisem na neki posebni viŕini, a vendar je razgled zanimiv.

Iz kamnitega useka poleg poti slišim zvonĉkljanje. Ne, ni oddaljeni zvon, prav iz useka slišim. Nisem bojeĉe narave in zato kar stopim na rob. Sklonim se, niĉ ne vidim razen kamenja in maha, ko naenkrat z glasnim krikom odleti velik ptič z rdeĉe obrobljenimi oĉmi-ruŕvevec! »Soli na rep, pa ga boŕ ujela!« bi mi rekla moja pokojna mati.

Œe nekaj ĉasa hodim po tej blatni cesti. Na nanoŕsko cesto me niĉ ne mika. Saj, desno je kaŕipot, ki me opominja: »Hodi le po oznaĉeni poti.« To je ona steza s Œembiŕke ture, ki sem jo ŕe veĉkrat prehodila. Ozka je, nekad poloŕna, drugod strma. A ĉe jo je prehodila Margonova krava z Nanosa, jo bom tudi jaz (tod so z Nanosa gnali ŕivino na sejem).

Veĉ tabel nas opozarja - hodi le po oznaĉeni poti. A oĉitno tudi voda zna citati, ker kakor hitro je steza bolj strma, teĉe po njej. Stezica je zelo prijetna in kmalu sem med prvimi hiŕami v ŕembiŕskih zaselkih. Pridem na avtobusno postajo. Lepa in snaŕna je - a edino napako ima, da jo samo burja pometa.

Iz avtobusa gledam proti Miklavu in si ponavljam prijetno pesmico, ki jo je o tej cerkvisi spesnil podraŕki rojak **Radoslav Ŗgur**:

*Cerkvica je v Nanos vtkana, kakor biser se bleŕĉi.
Kliĉe iz zablod kristjana, sreĉo, milost mu deli.
Sreĉo, milost, sveti raj-daj nam, sveti Nikolaj!
Kdor veruje, milost ĉuti, lahko stopa na goro.
Misli zlate kot peruti v boŕje ga neso nebo.
Misli take, boŕji raj-daj nam, sveti Nikolaj!*

POGLEDI STARIH OPISOVALCEV PROTI VRHOVOM

LJUDJE SO V GORAH PODJETNEJSI

Gore so že od nekdaj zbujele občudovanje, čaščenje in strah. Ko so prvi pogumni domačini in učeni ljudje začeli od blizu odkrivati skalnate, zasnežene in zaledenele višave, so se v doline vračali z različnimi izkušnjami in občutji. Izbrali smo nekaj takih mnenj iz minulih stoletij, objavljenih v državah pod Alpami. (Op. ur.)

Odločno pa svarim vsakogar, naj ne hodi brez puške, ker se na teh višinah utegne spopasti z zelo mogočnim sovražnikom, namreč z velikimi jastrebi, ki lovijo tako, da s svojo velikansko perutjo zbijejo na tla ali pahnejo v prepad, kjer potem postanejo njihov plen. Ne vem, ali imajo človeka za gamsa ali za kaj drugega, zadostuje pa, da so vladarji takšnih višav sami; kdorkoli že pride, stopi v njihovo kraljestvo, zaide v nevarnost, če ne uporabi umetnega orožja.

Belsazar Hacquet: Physikalisch-Politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhatischen und die Norischen Alpen im Jahre 1781 und 1783 unternommen. Leipzig, 1785.

Pri mnogih gorjancih je stara zvestoba in poštenost ugasnila, samopridni so, prebrisani in potuhnjeni. Drugi menijo, da je znamenje prirojene svobode, če so surovi in štorasti.

Gabriel Walsers: Reformierten Predigers zu Berneck im Rhelnthale Kurz gefasste Schweitzer-Geographie. Ziirich 1770.

Henri Bosson: Gostišče na Sv. Bernardu iz Aoste (18. stol.)

Naravne lepote Alp so od nekdaj privabljale prijatelje podeželskih radosti. Odpravljali so se na draga potovanja v Švico, polagoma pa so spoznavali tudi mikavne posebnosti našega južnega pogorja, se vzpenjali na vrhove tamkajšnjih veličastnih gora in uživali v najlepših razgledih čez Alpe in doline, čez bavarsko višavje in ravnino. Medtem ko je pred leti bilo to povšeči le posameznim osebam z višjo omiko, pa spravlja zdaj to na noge čedalje več ljudi in cele družine. Odpravljajo se v lepe doline Bavarskih Alp, kjer bivajo cele tedne in mesece daleč od mestnega vrveža in tukaj neovirano uživajo v tih zamaknjenosti duhovne samote, drugod pa spet v družabnih zabavah v krogu enako ubranih prijateljev čistih užitkov, ki jih zagotavlja ta domača Arkadija; tako posebno ob krasnem Tegernskem jezeru ali pa na obrežjih slikovitega Schlierskega jezera.

Joseph v. Obernberg: Das Bayerische Alpengebirge nebst angranzenden Theilen von Tirol und Salzburg. Miinchen, 1832.

Na tistih vrhovih človek tako voljno diha, krvni obtok je tako lahkoten, izvodi čutil pa prenašajo duši sleherni vtis iz vnanjega sveta tako živo, da se vse spremeni v veselje in da korajžno ali celo rade volje prenašamo telesne napore. Pogosto so mi povedali, da so ljudje v gorah veliko podjetnejši, veliko močnejši, veliko po-

Le Barbier: Tessinski slapovi pod Sv. Gotthardom; iz Tableaux Topographiques, Pariš 1780

gumnejši in da postane duša ubrana z velikimi predmeti, ki jih obdajajo. Spominjam se, da so se mi na tistih višinah utrinjale misli in čustva, ki bi jih bil tedaj morebiti lahko izpovedal, zdaj pa jih ne morem izraziti, četudi bi se še tako trudil. Nikoli se nisem vračal z gora, ne da bi bilo padlo na moja pleča novo breme, ne da bi se bili organi vnovič zaprli, ne da bi mi bile uplahnile moči in se zmračile predstave; bil sem v položaju človeka, ki spet zapada v slabosti svojih človeških čutov, potem ko so se njegove oči, kakor da bi jih bilo razvezalo neko višje bitje, naužile igre skritih čudes, ki nas obdajajo.

Prof. J. Rud Wyss: Scizze einer mahlerischen Reise durch die Schweiz, aus dem Englischen eines Ungenannten. Bern, 1816.

Kdor še ni potoval skozi Alpe - kdor še ni bil nikoli v takšnih gorah, kakor je Gotthard, je zamudil največje, najbolj nenavadno in najbolj čudovito od vsega, kar ponuja narava našim očem.

Hans Rudolf Schinz: Bevtrage zur nahern Kenntniss der Schweizer-Landes. Ziirich, 1783-1787

Trdno sem se odločil, da bom v bodoče vsako leto obiskal nekaj gora, najmanj pa eno, deloma zato, da jih bom botanično proučeval, deloma pa zato, da si bom utrjeval telo in ohranil čilega duha. Kakšen užitek je, ko človek uzre neznan-

ske gorske gmote in kadar se povzpne do oblakov! Filozofi se bodo s telesnimi in duhovnimi očmi zatapljali v stvaritve zemeljskega raja, vendar strmi vrhovi, brezpotni prepadi, stene, ki se poganjajo v nebo, in razklano pečevje niso poslednje krasote sveta.

Katera zabava je lahko na tem svetu tako visoka, dragocena in vseskozi popolna, kot je

hOja V gore?

Conrad Gossner (1516-1565)

Če hočemo spoznati prebivalca Alp v vsej njegovi nravni preprostosti in čistosti srca, se moramo oddaljiti od boljših cest ter poiskati samotna pribežališča nedolžnosti v odmaknjenih gorskih dolinicah.

Gottlieb Konrad Christian Storr: Alpenreise vom Jahre 1781. Leipzig, 1784 und

V nekaterih krajih so prebivalci Alp skrajno nezaupljivi do slehernega popotnika, ki ga vidi-jo, da riše; temu pravijo **vzeti deželo**. Če to kje opazimo, takoj opustimo risanje, da si ne nakopljemo težav.

Johann Gottfried Ebel, M. D.: Anleitung auf die nützlichste und genussvollste Art die Schweiz zu bereisen. Ziirich, 1809.

Nazadnje smo legli bolj iz nezadovoljnosti kot od utrujenosti v postelje, ki niso bile nič boljše od večerje. V nekakšnih nečkah so bile nesnažne in zaudarjajoče slamnjače, napolnjene s sesekljano in zelo trdo slamo. Namesto z ode-

jami smo se pokrili s tekači iz grobe volne, ki so bili po vonju podobni slamnjačam. Skozi lino ali okno, ki ga nikakor nismo mogli zapreti, nas je močil dež in nas grizel mraz. Sneg je namreč segel že do doline in se nam je zelo boleče zažiral v kožo, vajeno ženevskega podnebja; in

to se je godilo meseca julija. Zatekli smo se k potrpežljivosti, materi vseh čednosti.

Bourrit: Mahlerische Reise nach den Eisbergen und Gletschern von Savoyen im Jahr 1772 angestellt von Herrn B*. Aus dem Franzosischen iibersetzt. Niirnberg, 1775. (Prevedel Franček Vogelnik)**

NEPALSKI PRAZNIKI, LEGENDE IN TABUJI

KAČE, KRAVE, JETIJI IN ČMRLJI

Janai Purnima je praznik, ki ga na dan polne lune v juniju praznujejo povsod po Nepal.

Hindujci visokih kast nosijo sveto vrvico prek svoje leve rame in privezано pod desno pazduho. Na dan praznika Janai Purnima vsako leto to sveto vrvico zamenjajo.

Na isti dan brahmani - kasta duhovnikov - obiskujejo svoja verska okrožja ter zavezujejo sveto vrvico - Raksha Bandhan - vernikom v znak zaščite pred zlim. Ženskam zavezujejo to vrvico okoli levega zapestja, moškim pa okoli desnega. Zaščita velja vse leto.

ASTROLOGI UREJAJO ŽIVLJENJE

Čprav nova doba vstopa tudi v Nepal in tako kot povsod po svetu ruši stari red, v oddaljenih himalajskih dolinah še vedno poznajo tabuje, ki so dolga stoletja kot nepisani zakoni urejali življenje.

- Pred poroko je treba nevestin horoskop poslati staršem njenega bodočega moža. Astrolog prebere ženinov in nevestin horoskop. Če ugotovi, da sta si skladna, se uradna snubitev lahko začne.

V nepalskih gorskih vaseh je treba vse znositi v koših

- Pred nakupom polja ali hiše nese nepalski kmet pest prsti s te zemlje astrologu, da mu pove, ali je nakup ugoden ali ne.

- Preden se družina vseli v nov dom, mora prositi astrologa, da določi najugodnejši datum vselitve.

- Če je kdo do tebe neprijateljski ali celo sovražen, in to brez pravega vzroka, bodi prepričan, da so si zvezde, pod katerimi sta bila rojena on in ti, nasprotni.

- Ko se v nepalski hiši rodi otrok, naj pošljejo njegovi domači astrologu točne podatke o dnevu, uri in minuti otrokovega rojstva. S temi podatki astrolog napravi otroku horoskop in mu izbere ime.

Šerповski deček običajno dobi ime po dnevu v tednu, v katerem je bil rojen: Dawa - ponedeljek, Mingma - torek, Lakpa - sreda, Phurbu - četrtek, Pasang - petek, Pemba - sobota, Nyima - nedelja.

SKRB ZA DRUŽINO

- Mož nosečnice ne sme stopiti čez vrh, s katero je držal bivola ali kozo ali kako drugo

V Katmandujski dolini kmetje ne uporabljajo pluga, da ne bi užalili Velikega Boga

žival. S tem bi svoji ženi otežil porod. Če se je kaj takega zgodilo, je treba vrv privezati na žival in vrv nato prerezati z nožem.

- Po otrokovem rojstvu je treba lepo skrbeti za mater. Prvi mesec jo je treba trikrat dnevno hraniti z rižem, maslom in mesom. Po enem mesecu naj odide na dom svojih staršev, kjer ji bodo še en mesec stregli.
- Spečega otroka moraš vedno pokriti!
- Čarovnica lahko povzroči, da otrok ves čas joče, zato je treba otroka zaščititi pred njo. Pod obleko otroku položi kos ribiške mreže!
- Preden pelje otroka prvič iz hiše, naj si mati zmocchi prst s slino, si podrgne podplat in nato prst pritisne na otrokovo čelo. Ta znak se imenuje »tika« - obvaroval bo otroka pred zlimi duhovi.
- Jokavega otroka je treba okopati v sveti vodi, prineseni iz templja.
- Če otrok dolgo časa ne shodi, naj ga oče masira z gorčičnim oljem.

NAGA PANČAMI

Naga Pančami je julijski praznik kač. V času tega praznika Nepalci zatikajo slike mitične kače Nage za podboje hišnih vrat. Kače imajo menda moč nad monsunskim deževjem in odvrčajo zlo od hiše.

»Če naletiš na kačo, ki leži prek poti, pokliči Garudo na pomoč,« pravijo. Garuda je pol človek, pol ptič - na njem jezdi bog Višnu.

Nag je bajeslovna kača. Na glavi nosi dragulj, ki ima veliko moč. Po legendi je bila Katmandujska dolina nekoč jezero, polno kač. Kraljeval jim je kačji kralj Kartotak Naga. Po izročilu

Kartotak še vedno živi v Taudahi, majhnem jezeru v bližini Katmanduja.

Kače se nepalski kmet boji, a jo istočasno spoštuje in ceni. Koščka svojega polja ne obde-la - prihrani ga za kačo »nago«.

GAI JATRA IN KRIŠNASTAMI

Na avgustovski praznik Gai Jatra po ulicah nepalskih mest hodijo procesije svečano oblečenih vernikov, ki jih spremljajo krave. Procesije se predvsem udeležujejo člani družin, ki so izgubili kakega sorodnika. Stara vera jih namreč uči, da tisti, ki je v trenutku smrti držal kravo za rep, ima neke prednosti pred sodnim prestolom.

Krišna je bog, ki je le ena od številnih podob boga Višnuja, boga Ohranjevalca. Praznik Kriš-nastami je namenjen praznovanju njegovega rojstnega dne.

Središče tega praznika je tempelj Krišna Mandir v Patanu. Tempelj krasi kip Višnuju posvečene-ga bitja - to je pol človek pol ptič Garuda.

Slavni tempelj slovi tudi po tem, da zanj niso porabili niti enega žeblja, niti koščka lesa. V celoti je narejen iz kamna.

TEEJ

Teej je praznik žensk. Vse poročene žene morajo slaviti praznik teej, če hočejo, da bo njihovo zakonsko življenje dolgo in srečno. Trume žena, oblečenih v svetle sanje in z rdečo piko na čelu, se zato na praznik teej zgrinjajo k obalam svetih rek, da si tam operajo dušo in telo. Med to obredno kopeljo veselo prepevajo.

Najiminitnejši kraj v času tega praznika je breg svete reke Bagmati pred templjem Pašupatinat.

Barva praznika teej je rdeča, saj je rdeča barva

v Nepalu barva veselja in sreče. Poročene žene zato rade nosijo rdeče obleke.

Na dan praznika teej, ki naj bi jim prinesel srečo, se nepalske žene poklanjajo bogu Šivi in njegovi soprogji Parvati.

TABUJI O ŽIVALIH

Krava je sveta, z zakonom zaščiten žival. Predstavlja boginjo Laksmi - boginjo bogastva.

Bik je Mahadevov - Šivov konj. Tudi njega v Nepalju štiti zakon. Vsi templji, posvečeni bogu Šivi - Mahadevi, imajo pred vhodom podobo bika.

V Katmandujski dolini nevarski kmetje ne uporabljajo pluga. Bojijo se, da ne bi užalili Mahadevo - Velikega Boga, če bi njegovega bika vpregli v delo. Svoja polja zato obdelujejo le z motiko.

Kravo in bika Nepalci slavijo v času praznika Tihar.

Zelo slabo znamenje je, če se jastreb vsede na streho hiše. Svečenik mora opraviti poseben obred, da hišo obvaruje pred zlom.

Pomlad 1992 na Kredarici

Letošnja pomlad - vzeto v povprečju - je bila za 2,9° pretopla, padavin pa je bilo preveč, saj je padlo skupno 118% normalne pomladanske količine padavin. Podrobnosti po posameznih mesecih so naslednje:

Marčni temperaturni povpreček, ki je znašal -6,5°, je bil za 0,8° nad dolgoletnim marčnim povprečkom (1956-1985), ki znaša -7,0°. Aprilski temperaturni povpreček -3,9° je bil za 0,7° nad normalnim (dolgoletnim) povprečkom tega meseca, ki znaša -4,6°. Majski temperaturni povpreček je bil prvi v tem letu, ki je bil pozitiven. Znašal je 1,2°. Bil je za 1,4° nad normalnim majskim temperaturnim povprečkom (-0,2°). Temperaturni ekstremi posameznih pomladanskih mesecev so bili v mejah doslej znanih temperaturnih ekstremov. Najvišje mesečne temperature so bile 5,2° dne 5. marca, 8,6° dne 25. aprila in 7,2° dne 29. maja. Najnižje mesečne temperature so bile vse še pod lediščem; znašale so -15,9° dne 29. marca, -13,9° dne 18. aprila in -5,6° dne 20. maja.

Povpreček mesečne oblačnosti je bil vse tri pomladanske mesece nad dolgoletnim povprečkom, zato pa je bilo število ur sončnega sija skromnejše.

Marčni povpreček oblačnosti je znašal 6,8 desetine pokritosti neba. Bil je nad dolgoletnim povprečkom, ki znaša 6,3 desetine pokritosti neba. Sonce je Kredarico obsevalo 124 ur, kar je 34 % maksimalnega možnega sončnega sevanja v tem mesecu. V 12 padavinskih dneh je skupno padlo 184mm padavin, kar je 156% normalne višine padavin v tem mesecu.

Sledovi »velike noge« pomenijo v himalajskih dolinah prisotnost jetija, ki se ga Šerpe silno boje. Mnogi trdijo, da so jetija videli. Opisujejo ga na različne načine: kot bitje, podobno opici ali medvedu ali bitju s pasjim obrazom. Ni pomembno, kaj o jetiju in o njegovem domnevem skalpu, ki ga hranijo v samostanu Tiangboče, mislijo zahodnjaki, važno je, da jeti živi v duši vsakega prebivalca dolin pod najvišjimi gorami sveta.

Če ti kameleon prekrži pot, je to slabo znamenje.

Pajek je prepirljivo bitje. Njegova prisotnost v hiši bo spravila hišne prebivalce v preprič.

Čmrlj je sveta žuželka. Če prileti v človekovo bližino, prinaša srečo.

Gosi in kokoši so daritvene živali. Ni pa treba darovati živali, zadostuje jajce.

Žaba sicer ni sveta žival, a enkrat na leto nevarski kmet krmi žabe na svojem polju.

Sarasvati, boginja učenosti, jezdi laboda, Ganeš, bog učenosti, pa jezdi na miši.

Po knjigi Dušice Kunaver
Nepalski prazniki, legende in tabuji

Aprilski mesečni povpreček oblačnosti je znašal 7.1 desetine pokritosti neba, medtem ko znaša dolgoletni aprilski povpreček 6,9 desetine pokritosti neba. Kljub daljšemu dnevu se število ur sončnega sija, ki je znašalo 140 ur, kar je 34 % maksimalnega možnega trajanja v tem mesecu, ni bistveno povečalo. Skupno je v tem mesecu padlo - v 13 padavinskih dneh - 236 mm padavin, kar je 165% normalne aprilske višine padavin na Kredarici.

Majski mesečni povpreček oblačnosti je znašal 7.2 desetine pokritosti neba in je bil prav tako nad normalno majsko stopnjo oblačnosti (7,0). Število ur sončnega sevanja se je povzpelo na 170, kar je komaj 37 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija v maju. Močno se je znižala količina padavin. V 15 padavinskih dneh je padlo samo 71 mm padavin, kar je komaj 47 % normalne majske višine padavin.

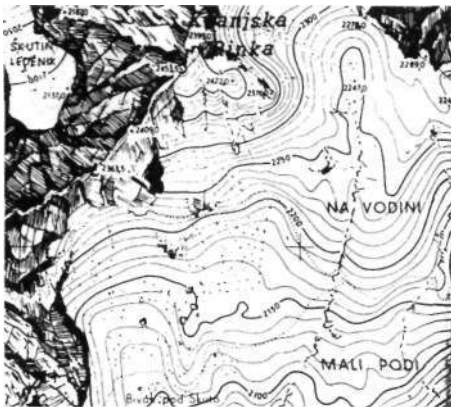
V marcu in aprilu je samo snežilo, 1. maja pa je na Kredarici prvič v letošnjem letu deževalo.

Snežna odeja je tudi še vso pomlad prekrivala višine nad 2000 m. Najvišje mesečne višine snežne odeje so merile: 31. marca 280cm, 6. in 7. aprila 380 cm in 1. maja 345 cm. Bile pa so občutno pod doslej znanimi najdebelejšimi pomladnimi snežnimi odejami, ki so znašale 31. marca 1977 588cm, 11. aprila 1977 690 cm in 6. maja 1979 630 cm.

Ob izdatnejših sneženjih so se prožili snežni plazovi, ki na srečo niso terjali žrtev.

Iz navedenih podatkov zaključimo, da pomladansko vreme planincem ni bilo najbolj naklonjeno.

odmevi

Vodine, Vadine, Ledine

V letu 1973/74 smo se v postopkih za pridobitev potrebne dokumentacije za izgradnjo slovenske planinske postojanke na tem območju soočali z nemalim številom različic imen za svet pod slovenskimi ostenji Rinke in Dolgega hrbta.

»Naš alpinizem« iz predvojnih časov kot tudi Planinski vestnik iz tega obdobja ter Režkove »Stene in ostenja« uporabljajo ime Vodine. Jezerjani so pred časom uporabljali ime Vodine, nekateri pa tudi Vadine.

Uradni zapis na karti je bil in je Ledine; to je bila tudi osnova in možnost za **vpis** za pridobitev potrebnih dovoljenj. Pri tem uradni zapis v prenesenem smislu pomeni bolj »leden«, pa tudi v tujini to pojmujejo kot ledeni plato in ledenik. **Vodina** pa je tudi označeno mesto nad Malimi podi oziroma bivakom pod Skuto. Tudi ta primerljivost na južni strani Rink je bila logična, ker je zaradi prisojnosti več vode kot ledu in naj bi bilo preprosto izhodišče **voda**, medtem ko je na severu **led**.

Vzrok, da je to območje z imeni, še bolj pa z

Ekološki tabor ljubljanskih planincev

Na letošnjem taboru planincev ljubljanskega območja pri Jamarskem domu na Gorjuši bi bilo kmalu več avtomobilov kot planincev. Če pa je bil kdo le planinsko toliko ozaveščen in seveda zagovornik čiste narave in se je peš ali s kolesom odločil za pot med Domžalami in gradom Krumperkom, je bil na koncu koncev tako zaprašen, da tudi sebe ni več poznal.

Bilo je zares lepo. Škoda je samo, da ni pokroviteljstva na taboru planincev prevzela avto-moto zveza.

Franci Erzljn

zapisi zelo pomanjkljivo, so verjetno bili zelo redki obiski tega območja, pa tudi meja.

Na »ledinskem« območju je še toliko markantnih mest, ki bi potrebovala določeno ime, zato naj bi bil to tudi eden od izzivov in pobud slavistično lingvistični znanosti, ki naj bi proučila morebitna imenovanja, tudi na podlagi uporabe imen pred letom 1940 ter zapisov jezerskih in **kokrških vodnikov**.

Predsednik PD Kranj
Franc Ekar

Dunajčan, ne Tržačan

Pri sestavi članka o stari Kugjvevi korespondenci za PV št. 5/92, točka 5, je netočno navedeno, da je bil **Emil Zsigmondv** tržaški plezalec; pravilno je, da je bil dunajski.

Prosim, da ta popravek objavite, če smatrate, da je **to** potrebno.

Božidar Zega, Koper

Ob prispevku »V spomin Minke Mali«

Prispevek **Marije Lavrič** v 5. številki PV je obudil spomin na to znano planinko. Avtorica je zapisala, da jo je marsikdo poznal; poznali smo jo tudi v Savinjski dolini, poznali smo jo organizatorji Savinjske planinske poti.

Leta 1972 smo snovali Savinjsko planinsko pot in prejeli dopisnico. **Minka Mali** prosi za knjižico transverzale in poudarja, da večino postojank transverzale pozna. To je bilo takoj po objavi v PV in pred uradno otvoritvijo poti.

Sledi pismo; v njem se opravičuje, da ne more na otvoritev poti; s prijateljico se je prijavila na društveni izlet Exlibrisa po vzhodni Sloveniji. V pismu je zapisala:

»Res me veseli, da niste pozabili name. Sem vneta planinka in bi rada vse koticke naše prelepe hribovske domovine oblezla; imam samo eno napako in ta je velika in nepopravljiva - to je starost (v oklepaju je zapisala »uganite koliko«). Pa nehati se ne sme - dokler je še vetra kaj...«

Že tedaj smo se vprašali - saj osebno je nismo poznali -, koliko je stara; pravzaprav smo šele sedaj ugotovili, da je bila tedaj stara 79 let.

Leta 1974 smo jo povabili na Čreto na slavje poti in zapisala je: »Rada bi bila spet enkrat med planinci, saj se samo tam počutim kot doma.« Tedaj je bila stara že prek 80 let; sporočila nam je, da gre 27. oktobra na izlet »v neznano« s PD Ljubljana Matica.

10. oktobra 1974 nam očita, zakaj ji nismo točno opisali, kje je Čreta, ker bi lahko dobila kakšen »taksi« ali avtostop, da bi jo peljal naprej. Piše, da bi rada, da jo peljemo z avtom do koč, da je stara 82 let in da je zelo omagala, želi si pa v gore.

Še prej, leta 1973, smo jo vabili na Resevno. Tedaj nam je odgovorila, da je bila leta 1958 in leta 1966 na Resevni.

Takrat je zapisala, da je ob pomoči svojih planinskih prijateljev prehodila Loško planinsko pot.

Tedaj, leta 1973, je zapisala, da gre še vsako nedeljo na kakšen izlet. Piše, da »je do 80. leta še nekako šlo, sedaj me pa vedno bolj revmatizem tare in z njim združena nespečnost. Tako, da me vsak daljši, zahtevnejši izlet kar skrbi, kako bo šlo...«

Leta 1974 je bila na Grohatu.

14. septembra 1974 je pisala, da je bila 8. septembra istega leta na Čemšeniški planini. Huduje se, ker ni v dnevnik Savinjske poti odtisnila žiga Čemšeniške planine. Zapiše, da bi rada prehodila Savinjsko planinsko pot. Ugotavlja, da je »super stara« in da 80-letna ženska nobena več ne hodi, ona pa je šla od Doma ZB na Prvinah peš na Čemšeniško planino.

Kasneje je korespondenca usahnila. Spomnim se, da sem jo srečal pri Koči pod Blegošem, bilo je po letu 1974, in tedaj je moji hčerki razkazala svoje zvezke s štampiljkami. Pokazala ji je dokumente o svojih poteh.

Prav je, da ste v Planinskem vestniku obudili spomin na eno izmed mnogih planink, ki so marsikaj napravile za planinstvo; če ne drugega, so marsikoga navdušile za planine in so pravzaprav utrdile temelje planinski organizaciji.

V tem skromnem prikazu korespondence z njo sem hotel opozoriti na to, da sta bila v njej neizmerna volja in pogum in da kljub prekoračenim 80 letom ni obupala; hotela je spoznati vedno nove lepote naše domovine, hotela je vedno nove štampiljke v svoje zvezke.

Ob 100-letnici slovenske planinske organizacije se moramo vprašati, kakšna je moč, ki jo daje

planinstvo. Minka je kljub visokim letom zahajala v gore, **g. Jože Dobnik** prekorači 70 let in napiše vodnik po planinskih postojankah - gre od postojanke do postojanke. Teh primerov je veliko, opišimo jih!

Franc Ježovnik

iz planinske literature

Izletniška karta Savinjske doline

Geodetski zavod Slovenije je poslal na trg izletniško karto Savinjske doline. V tem obsegu je to izjemno zanimivo območje prvič kartografirano v merilu 1 : 50 000. Karta ima izjemen obseg 100 x 70 cm, zložena je v žepni format in vlepljena v lepo oblikovane platnice, izdelane na trdem papirju v barvah. Prvič so jo zložili tako, da se odpira kot knjiga, kar močno olajša njeno uporabo in tudi branje tekstov. Koristno sta izrabljeni obe strani.

Na vzhodu sega karta do Prebolda, Velenja in Mislinjske Dobrave, na severu do Šmartnega in Železne Kaple na avstrijski strani. Na zahodu zajema še Obirsko, Zgornje Jezersko in smučišča na Kravcu, južni rob pa razmejuje Tuhinjska dolina. Zgornja Savinjska dolina je v njenem središču. Za pohodnike je to območje zelo zanimivo in polno nasprotij. V privlačno visokogorje Kamniških Alp in dela Karavank se zajedajo ravnine in kotline ob rekah. Na tem območju je razvrščenih kar 30 planinskih postojank z vrsto zanimivih vrhov za obiske (Olševa, Raduha, Smrekovec, Golte, Menina, Krvavec, Velika planina itd.). V tem predelu je tudi najvišje ležeča slovenska kmetija Bukovnik (1327 m).

Divji petelin in gozdne ceste

Srednjeevropske populacije divjega petelina so trenutno v obdobju upadanja, kar je v veliki meri posledica podnebnihi nihanj. Populacije so razdrobljene in skrajno občutljive na vse človekove vplive (turizem, sečnja, gradnja gozdnih cest, smučarskih prog), istočasno pa jih močno prizadene tudi splošno propadanje njihovega življenjskega okolja - gozda. Zato divji petelin zahteva kar najbolj učinkovito zaščito pred motnjami - ne samo zaščito vrste, temveč zaščito okolja, ki mu omogoča preživetje. Najverjetneje so se v podobni situaciji znašle tudi nekatere druge vrste, le da niso tako dobro proučene kot divji petelin.

Iz dela **Mihe Adamiča** Ekologija divjega petelina (*Tetrao urogallus* L.) v Sloveniji (Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 1987) povzemamo ugotovitve o ogrožanju divjega

petelina s strani gozdnih cest.

Z gradnjo ceste:

- osiromašimo varovalno vlogo gozda,
- odpiramo koridorje za gibanje naravnih sovražnikov (ujed),
- z odstranitvijo »pevskih« dreves ob sečnji onemogočimo razkazovanje v času parjenja,
- osiromašimo gnezdične pogoje,
- pospešujemo pogostejše pojavljanje plenilcev gnezd, ki se radi gibljejo po cestah (lisica, jazbec),
- spremenimo prehranjevalne razmere,
- spremenimo vertikalno zgradbo gozda in s tem mikroklimatske razmere,
- povečamo nevarnost vetrolomov in s tem nadaljnji propad rastišča.

Te ekološke posledice pa se še povečajo, če je cesta v javni in nenadzorovani uporabi. Marsikateri škodi bi se celo izognili, če bi uporabljali ekološko načrtovanje gozdnih cest, kar pa večinoma ni primer.

Planinske postojanke so posebej poudarjene, prav tako markirane poti s priporočljivimi krajinsko zanimivimi izleti. Lepo so vidne tudi turistične kmetije ter kulturne in naravne znamenitosti. Prav lahko boste našli tudi gostilne in hotele. Ker so ceste dobro razvrščene po prevoznosti, boste lahko ugotovili, do kam se boste pripeljali z avtom in kje boste načrtovali svoj pohod. Izrisane so tudi vse steze, plastnice z nadmorskimi višinami so dobro vidne, zato je glede na fizično sposobnost (kondicijo) posameznika lahko izračunati tudi čas, potreben za hojo do zelenega cilja.

Hrbtna stran je namenjena opisom posameznih krajev ter predstavitev 33 kmetij kmečkega turizma. Tudi grafikon porabe časa za peš hojo je dodan in vam bo v pomoč pri računanju potrebnega časa. Podrobneje so z opisi predstavili natančno šestdeset lokalitet. Med njimi so vsa pomembnejša naselja, zanimivi vrhovi in gorske planote, turistične jame in druge naravne znamenitosti, pomembnejše doline, romarske poti, cerkve, gradovi in še kaj. Tako je ta kartografska edicija za povprečnega pohodnika povsem zadovoljiv turistični vodnik: dve knjigi v eni ediciji.

Vsi opisi in pojasnila znakov so v treh jezikih: slovenščini, angleščini in nemščini. Tako jo bodo s pridom uporabljali tudi mnogi tuji pohodniki in turisti.

Karto je izdal in založil Geodetski zavod Slovenije. Predstavljeno karto bodo ponudili v prodajo tudi vsem planinskim postojankam na prikazanem območju in nekaterim knjigarnam.

Peter Svetik

Vsa literatura pod eno streho

Na Trgu francoske revolucije, točno nasproti križevniške cerkve v Ljubljani, so konec letošnjega maja odprli specializirano prodajalno za ljubitelje in strokovnjake »Kod in kam«, kjer je mogoče dobiti vso popotniško literaturo in pripomočke za varno hojo po naravi. Kupiti je mogoče atlase, avtokarte, izletniške, planinske in druge tematske karte ter karte mest in krajev, šolske karte, vodnike, videokasete s turistično vsebino, stenske karte, globuse, kompase, višinomere, kurvimetre, lupe in drugačen pomožni pribor, letalske posnetke slovenskih krajev, fotomozaike in posterje. Trgovino sta odprla Inštitut za geografijo in Geodetski zavod Slovenije.

V trgovini je mogoče zdaj izbirati med približno 400 naslovi kart in vodnikov, predvsem za planince in popotnike, pa tudi za šolarje, kmalu pa bodo tudi dobili literaturo tudi navtiki.

Približno tretjina je zdaj tod domačega programa, dve tretjini pa iz tujine in tujih založnikov. Od vodnikov po tujini je mogoče izbirati od Brazilije in Aljaske do Japonske ter trekingov po Nepalju in Indiji, od planinskih vodnikov po

slovenskih gorah je mogoče dobiti vse, kar je izdala Planinska založba in kar ni razprodano, na voljo je dolga vrsta občinskih kart v merilu 1 :50 000 ter načrtov krajev in naselij, za popotnike in planince pa so tam vse turistične in planinske karte, ki jih še niso razprodali.

Iz znamenite založbe Frevtag & Bernd je v Križankah veliko planinskih kart predelov, ki jih obiskujejo tudi naši planinci, pa tudi turističnih kart in vodnikov predvsem po evropskih mestih, deželah, predelih in državah. V prodajalni »Kod in kam« je mogoče izbirati tudi med turističnimi kartami založb Hallwag, Falk in RV. Naposled so tod na voljo še karte Republiške geodetske uprave ter monografije in vodniki Cankarjeve založbe. V enem prostoru je na Trgu francoske revolucije tako rekoč zbrano vse, kar bi tak ali drugačen popotnik potreboval, da se seznanj s pokrajino, v katero je namenjen. Tudi gorsko.

M. R.

društvene novice

Po Pohorju strašijo holičafke

Bilo je še dokaj lepo sobotno jutro, ko smo se v zadnjih majskih dneh namenili na Pohorje. Ker je bilo med nami nekaj otrok, smo za izhodišče poti izbrali Roglo in si s tem prihranili nekaj ur hoje, čeprav nam je bilo po drugi strani žal, saj je pot od Areha do Rogle vredna ogleda. Na Rogli smo vzeli pot pod noge proti Koči na Pesku. Vmes smo se ustavili še pri razglednem stolpu, ki je najvišji daleč naokrog in s katerega se v lepem vremenu nudi krasen razgled na celotno Pohorje in še naprej tja proti Raduhi in Kamniškim Alpam. Tistega sobotnega jutra pa nismo imeli te sreče. Vidljivost je bila namreč skoraj nič in se je z vrha razglednika komaj videlo do tal.

Na Pesku smo malo pomalicali, nato pa se podali proti Ribniški koči, kjer smo nameravali prespati. Po kakšni uri hoje smo prišli na območje Lovrenških jezer. Na to nas je opozorilo tudi močvirje, ki obdaja ta jezera. Mi pa smo imeli še to smolo, da je prejšnjo noč deževalo. Po krajšem cmokanju in plazenju po ruševju smo prišli do čudovitih Lovrenških jezer, ki ležijo na odprti planoti, obdani z gozdom in porasli z ruševjem. Hoja okoli jezer je bila pravi balzam za naše premočene čevlje, saj je bila pot do jezer iz brun in je bila hoja tja in nazaj pravi užitek.

Po ogledu jezer smo nadaljevali pot proti Ribniški koči in kmalu prispeli na planoto Planja. Tam nas je naš vodnik Bobi opozoril, da v teh krajih živijo hudobne holičafke, ki so velike tri do štiri metre, nekatere pa še več. Živijo v glavnem v luknjah pod zemljo, na piano pa se pokažejo le takrat, kadar so lačne in se odpravljajo na lov. Njihova največja poslastica so

ljudje, posebno še planinci, ki se tako brezbrizno potepajo po naših hribih. Nihče je še ni videl, zato se ne ve točno, kakšne so. Pravijo, da se lahko spremenijo v drevo ali skalo, tako da jih ne prepoznaš. Tisti pa, ki so jih prepoznali in videli, tega niso preživeli, da bi lahko povedali, kakšne so v resnici. Holičafke so jih namreč pohrustale z obleko in kostmi vred.

V strahu pred hudobnimi in požrešnimi holičafkami smo se podali naprej in previdno premerili vsak korak, da ne bi kje pohodili kakšne lačne pošasti. V popoldanskih urah smo tako prispeli do Ribniške kočice, kjer smo se v miru odpočili in pomicali, nato pa smo se sprehodili še do Ribniškega jezera.

Naslednje jutro je bilo v nasprotju s prejšnjim čudovito. Ko smo se vzpenjali proti Črnemu

vrhu, nas je obdajal čudovit planotast svet z mehko travo in skupinami iglavcev okoli nas. S Črnega vrha se nam je ponujal razgled proti Mislinjski kotlini, pa tudi Šoštanj se je z dimom iz termoelektrarne kljub slabši vidljivosti hitro pokazal. Po krajšem spustu smo že bili pri Grmovškovem domu pod Veliko Kopo. Pot se je potem vila malo gor in malo dol, le od Partizanke pod Malo Kopo do Kremžarice je bilo nekaj res vrazjih spustov in vzponov, kjer smo pošteno zasopihali.

Čeprav smo upali, da bomo lahko vsaj za dva dni pozabili na dnevnopolitične dogodke in grozote vojne, ki divja v Bosni, pa to ni bilo mogoče. V vseh postojankah ob poti, kjer smo hodili, ki so ponavadi ob tem času prazne, smo srečevali boleče posledice te vojne - begunce. Kar hladno nam je postalo, ko smo pomislili, kaj vse prenašajo ti ubogi ljudje, pregnani od doma in odvisni samo od dobre volje ljudi, h katerim so se zatekli.

S Kremžarice je sledil enourni spust do Slovenj Gradca in do avtobusa, ki nas bo odpeljal domov, če ga seveda ne bodo prej pohrustale holičafke. Pred odhodom smo se okrepčali s hladnim pivom, da smo zbrali pogum, če bi kje slučajno naleteli na hudobne pošasti, ki so nam jo res zagodle: nekako so se dokopale do avtobusa in ga pokvarile, tako da nam je zakuhal. Vsake toliko čas smo se morali ustavititi in tankati: avtobus vodo, mi pa »hladen pir«. Z avtobusom, pa čeprav je kuhal, smo vendarle varno prispeli v Maribor, in sicer le z rahlo zamudo.

Leon Vrhovšek

Priznanje za požrtvovalnost

Republiški štab za teritorialno obrambo je Planinskemu društvu Kranj ter oskrbnikom planinske postojanke PD Kranj na Krvavcu **Marjanu** in **Angelci Majaš** podelil pismeno zahvalo, ker so se ob lanski vojni v Sloveniji »ob napadu sovražne vojske na našo domovino in v boju za ohranitev naših največjih vrednot - svobode in samostojnosti Republike Slovenije - odzvali z večjo požrtvovalnostjo, kot so jim to narekovale odgovornost, pričakovanja in dolžnost«. PD Kranj je to zahvalo dodalo številnim dosedanjim priznanjem, plaketam, diplomam in drugačnim pisnim zahvalam, ki jih je dobilo v svoji zgodovini.

Planinstvo v Istri

Marljivo Planinsko društvo Glas Istre iz Pulja slavi letos desetletnico svojega živahnega delovanja. Na priložnostno slavnost so v nedeljo, 7. junija 1992, k svoji društveni koči na Koritih pod Brajkovim vrhom v Čičariji povabili tudi vsa istrska planinska društva in društva tega dela slovenske Primorske.

Predstavniki udeleženi planinskih društev so srečanje izkoristili tudi za izmenjavo izkušenj pri delu in oceno organiziranega planinstva na tem prostoru. Ugotovili so, da kljub številnim novim težavam zaradi vojne na Hrvaškem, občutnega padca življenjske ravni in odsotnosti večje družbene pomoči planinstvo vendarle uspešno razvijajo in dosegajo tudi nove uspehe. Posebej so ponosni na uspehe pri delu s planinskim podmladkom in članstvom. Marljivost in žilavost planinskih društev se kaže tudi v živahni gradbeni dejavnosti, saj svoje planinske postojanke solidno vzdržujejo vsa društva, ki jih imajo, večjih obnavljanj planinskih postojank pa se lotevajo puljski planinci, ki kočjo na Koritih povečujejo za dva nova prostora, postojnki planinci, ki Kočo na Pečni rebri temeljito

obnavljajo, novo planinsko postojanko postavljajo sežanski planinci na planini Kokoš nad Lokvijo, in ilirskobistriški planinci, ki gradijo novo kočo na Kozleku nad gornjo dolino reke Reke.

Prihodnjč se bodo člani planinskih društev Istre in Slovenskega primorja zbrali 16. avgusta na Snežniku, kjer bodo slavili bistriški planinci 85-letnico delovanja domačega društva. -oj

S Svete gore čez Banjsko planoto do Lokovca

Program izleta je obetal veliko. Začeli smo s Sveto goro nad Solkanom, do koder smo se pripeljali z avtobusom. Ogled cerkve, nakup drobnarij, pogled navzdol na mesto - in že smo se z 861 metrov visoke Svete gore spustili v dolino, potem pa po strmi stezi zdrveli navzgor do Vodice (651 m), kjer stoji spominsko obeležje v obliki kupole z mozaikom v notranjosti. Še pogled nazaj na Sveto goro in začeli smo se spuščati. No, lepa reč! Na Primorskem smo, pa se je nebo stemnilo in nam poslalo prve kaplje!

Pohod na Paski Kozjak

V soboto, 9. maja, se nas je 13 planincev Osnovne šole Hudinja, Celje, odpravilo na dokaj zahteven planinski pohod na Paski Kozjak. Ob 7.10 smo se odpeljali z avtobusom do Vinske gore, kjer se je naš pohod začel.

Najprej smo se vzpenjali po poti, ki je peljala do neke cerkve in nadaljevali po strmi asfaltni cesti do lovske kočice na Lopatniku. Tam je bil naš prvi postanek, ki je trajal dobre pol ure. Koča stoji na majhnem hribu, ki ga obdaja nekaj dreves in prijetna senca. Tam smo pomalicali in si pripovedovali šaljivke. Ko je napočil čas, da nadaljujemo pot, smo odšli po transverzali Vinske gore, ki nas je v dobrih dveh urah pripeljala do

Kot da tukaj ne more biti slabega vremena! Z dežniki in pelerinami se je petdeset udeležencev odpravilo po travnikih, stezah, kolovozih, makadamu. Deževati še ni nehalo, ko smo prispeli v Baske. V pokritem prostoru, kjer domačini oddajajo mleko, smo se preoblekli in odprli nahrbtnike, v bližnji trgovini in bifeju pa smo se odžejali. Pokukalo je tudi sonce in nam posušilo razpete dežnike.

Vodič Brane je zapovedal, da gremo naprej. Markacij ni bilo več, tako da smo se morali na nekem dvorišču obrniti, ker je zmanjkalo poti. Pa zopet počez čez travnike navzgor na Grgarske Ravne! Hoja je nekatere že rahlo zdelovala, ko smo se povzpeli na planoto. Konji in žrebički so nas radovedno opazovali. Zmotili smo njihov mir. Na travnikih je bilo ogromno dišečih šmarnic. V daljavi smo videli manjše zaselke. Zapihal je veter; Brane pravi, da je tu neugoden klimatski dejavnik pogosta burja. Zato brž navzdol skozi Krvavec do zaselka Bate, kjer nas je čakal avtobus?

Posedli smo okoli spomenika, si prinesli pivo in zopet odprli bisage. Pred trgovino je stalo precej traktorjev. Tu pa res ni ogroženo območje, smo komentirali, kasneje pa ugotovili, da so prišli okoličani registrirati vozila.

Kam pa sedaj? Z avtobusom po ozkih cestah do Kala nad Kanalom (677 m). Ker nas je začel priganjati čas, smo se nekateri brž podali skozi Cvetrež proti najvišjemu cilju tega dne, na Lašček. Pot nas je nekaj časa vodila navzgor skozi gozd, dokler nismo prišli do osamljene domačije. Malo smo z domačinoma poklepetali, nato pa po lepi stezi na desno krenili naprej. Lašček je visok 1071 metrov, z njega pa je lep razgled. Pod njim samuje domačija **Andrejšček**. Hiša in drugo poslopje, obe stavbi sta bili lepo urejeni, pobeljeni, gospodar pa je rad pripovedoval o življenju tu zgoraj.

kmetije na Jurkovem. Tam smo se drugič ustavili in si privoščili počitek. Gospod, ki je tam stanoval, nam je pripovedoval, kako pridobivajo apno.

Pot smo nadaljevali po kamnitem in strmim žlebu. Kmalu smo prišli do spomenika, kjer sta med vojno padla dva borca XIV. divizije. Planota, kjer stoji spomenik, je travnata in lahko prehodna. Ob 13. uri smo prispeli do kočice na Paškem Kozjaku - našega cilja. V kočici nas je čakal velenjski ansambel Labirint in nam zaigral nekaj melodij. Od kočice smo se kmalu odpravili peš do Dobrne, kjer smo si v bazenu sprali prah in pot. Domov smo se vračali zelo utrujeni in zadovoljni. Prelep sončen dan nam je hitro minil.

Nina Pečenko,
Klara Pogačnik, B. a

S kmetije smo se spustili navzdol po makadamski cesti in po uri hoda prišli do križišča oziroma kmetije **Murovec** v Srednjem Lokovcu, kjer nas je čakal avtobus s tistimi, ki niso drugi del poti pešačili z nami. Kar lep čas smo se vozili mimo osamljenih hiš, skozi razpotegnjeni Lokovec, preden smo se pripeljali v dolino, v Čepovan.

Iz Čepovana pa po makadamski cesti navzgor skozi Trnovski gozd. Gozd nad Čepovanom je pretežno bukov; nad slemenom, ko smo se prevesili na drugo stran, pa je mešan. Peljali smo se mimo odcepa ceste, ki pelje na Čaven, še malo navzdol, pa smo bili v Predmeji, kjer smo se poslovili od prostranega Trnovskega gozda. Mrak nas je že dohiteval, ko smo se peljali skozi osamljene Lokve. Pozno zvečer smo se vrnili v Ljubljano. Hodili pa smo približno 9 ur.

Izlet je dobro organiziralo Ljubljansko geografsko društvo, izpeljal pa vodič **mag. Brane Pavlin**.

Marinka Petančič Jecelj

13. pohod na Travnik

V nedeljo 17. maja, je bil 13. pohod na Travnik v organizaciji PD Ljubno, ki letos praznuje 40 let dela (proslava je bila 13. junija). Pohod se je začel kot običajno v Rastkah, le da so na cesti še močno vidne posledice povodnji. Kolo na je krenila po dobro označeni poti proti Tratniku. Le da pod njim, predno stopiš na cesto, ni več najti modre preproge svišča (našli smo le dva cvetova). Tudi od Vahte naprej ga ni najti, ker ga je zadušila trava. Grabni in potočki do bolnišnice so še kar težko prestopni. Nad odcepom ceste proti prevalu Hlipovec je sedaj označena pot po spranem kolniku in dalje malce levo po gozdu na »enojko« ter gre dalje po nji do koč.

Pri koči se je zbralo kar lepo število planincev in ljubenski moški pevski zbor je zapel nekaj pesmi (brez ozvočenja, pa se je lepo slišalo!). Tudi vreme je bilo kar dobro.

Navzdol mimo lovške kočice in Robnikove (na karti Počka pl.) planine do ceste je kar lep razgled. Mimo Robnikove samine, ki še nosi hišno številko sv. Primoža, je pa kaj žalostno; vse se podira in zarašča. Če vsako leto ne bomo hodili, tudi navzdolice v Žep ne bo več, čeprav so z nje na brv na novo nadelali dostop. Cesta navzdol je doživela nekaj »popravkov«, prav tako tudi pred cerkvijo ni več pregrade; je pač dno Žepa popustilo. Na novo je zgrajena mala elektrocentrala, drugo pa gradijo. Tako se vsako leto kaj spremeni in je pohod vedno zanimiv; čeprav je število avtobusov manjše, je pa morda manjše pločevine več. Če bo še lahko šla v dolinico Ljubnice ali morda še od sv. Miklavža naprej na Smrekovec! Pomni: greben Smrekovec - Komen je naravni rezervat (Ur. I. SRS, št. 27-1324/87)!

B. J.

34. občni zbor planinske skupine PTT Kranj

PD PTT Ljubljana - planinska skupina PTT Kranj je imela v nedeljo, 31. maja letos, svoj 34. redni letni občni zbor na Jezerskem. Zbralo se je 96 članov planinske skupine. Zbora se je udeležila še delegacija PD PTT Ljubljana, ki jo je vodil predsednik **Jure Srhoj**, delegacija planinske skupine PTT Nova Gorica, ki jo je vodila **Marija Peca**, ter **Miran Gričar**, predstavnik direktorja PTT podjetja Kranj.

Marjan Čebular, predsednik izvršilnega odbora planinske skupine, je podal poročilo o delu 13-članskega IO. Od lanskega občnega zbora na Blegošu pa do zdaj so imeli 5 rednih sej, na katerih so sprejemali konkretne programe dela in se dogovarjali za izvedbo posameznih akcij. Žal okoliščine v letu 1991 zaradi posebnih razmer v Sloveniji in bivši Jugoslaviji niso bile preveč naklonjene planinski dejavnosti.

Kljub temu so izvedli tradicionalni pohod na Triglav, izlet na Ratitovec, potepanje po Beli krajini, pohod od Litije do Čateža, pohod v Dražgoše in se udeležili občnega zbora matičnega Planinskega društva PTT Ljubljana.

Večina aktivnosti je, kot že nekaj let doslej, potekala na ravni organiziranja izletov manjših skupin oziroma spodbujanja družinskih in individualnih izletov v gore. Žal ni možnosti, da bi take izlete v celoti evidentirali, vendar so po približni oceni člani IO s svojimi družinskimi člani in sodelavci na okrog 30 izletov peljali prek 150 planincev.

O svojih aktivnostih kot tudi o konkretnem programu dela obvešča IO svoje člane na več načinov, predvsem pa z okrožnicami, plakati, obvestili in članki, ki so objavljeni v Gorenjskih PTT novicah in drugje. V letošnjem letu je matično društvo začelo izdajati glasilo Pod Prisojnikom, v katerega prispevajo sestavke tudi člani planinske skupine PTT Kranj.

Planinska skupina trenutno šteje 158 članov (130 odraslih, 16 mladincev, 12 osnovnošolcev). Ob rednem pobiranju članarine se število novih članov vsako leto nekoliko poveča, med letom pa se kakšen član izgubi, tako da število članstva praktično stagnira.

Razen za propagando in širjenje planinske misli skrbijo tudi za izobraževanje oziroma usposabljanje svojih članov. Letos so se štirje člani udeležili seminarja o varni hoji v zimskih razmerah, ki ga je na Kališču pod Storžičem organiziralo Planinsko društvo Kranj. Sodelujejo tudi pri vzdrževanju planinskih poti na območjih, ki jih ima na skrbi društvo. Predsednik planinske skupine se redno udeležuje sej IO matičnega društva, kar zagotavlja obojestransko dobro obveščeno in tesno sodelovanje. Stike navezujejo tudi s planinskima skupinama v Novi Gorici in Novem mestu, kakor tudi z drugimi

planinskimi društvi zunaj PTT. To raznovrstno sodelovanje nameravajo še poglobiti in je ena od njihovih nalog v letu pred tem, ko bo Planinska zveza Slovenije praznovala stoto, PD PTT Ljubljana pa 40-letnico svojega obstoja.

Letošnji program vsebuje tradicionalni pohod na Triglav, ogled jamskega sveta, izlet na Begunjščico, izlet na Valvazorja, ogled Ajdne in Završnice, izlet v neznano, nekaj izletov po željah članstva in v okvirih vremenskih razmer v posameznem letnem času ter spodbujanje k udeležbi na izletih in pohodih, zajetih v programu matičnega društva.

Planinska skupina PTT Kranj deluje zelo dobro - to potrjuje tudi več priznanj, ki so jih člani in planinska skupina kot celota prejeli v zadnjem času od Planinske zveze Slovenije in Planinskega društva PTT Ljubljana.

Občni zbor je razrešil stari izvršilni odbor in izvolil novi 14-članski IO za naslednji dve leti.

Po pozdravnih nagovorih gostov sta predsednik planinske skupine in predsednik PD PTT Ljubljana dolgoletnemu članu in aktivnemu planincu, častnemu članu **PD Jožetu Praprotniku** izročila darila in mu čestitala ob njegovem življenjskem jubileju - 80-letnici. Čestitkam so se pridružili vsi navzoči.

Po zaključku občnega zbora so se planinci zadržali na družabnem srečanju, nekateri pa so se tudi povzpeli do Češke kočee. Za jedačo in pijačo je bilo dobro poskrbljeno, organiziran je bil tudi srečelov. Zvoki harmonike in spremljava na perilniku so še dolgo odmevali nad idiličnim

Planšarskim jezerom.

Ivanka Korošec

Na Vremščici in na Peci

PD Železničar iz Celja vsako leto posveča mladim rodovom veliko pozornosti s pripravljanim lepim planinskih pohodov, da jih brez večjih naporov zmorejo tako šolski kot predšolski otroci. Tokrat so bili z nami šolarji iz Šmarja pri Jelšah, pa tudi starejši planinci, ki jim je takšna družba všeč.

Kdor »obdeluje« Slovenso planinsko transverzalo, mora na Vremščico, prelepo kraško planoto, od koder je lep pogled na Vipavsko dolino vse do morja. Do podnožja Vremščice potujemo z vlakom Pohorje expres do postaje Gornje Ležeče. Do vrha pelje lepa položna pot, ki je le proti vrhu bolj strma. Čeprav je april, se moč primorskega sonca dobro čuti. Po poldrugi uri smo na vrhu, kjer nas pozdravlja nič kaj prijeten morski veter, tako značilen za te kraje. Z razgledom ni nič, rahla meglica zakriva najlepše poglede, le Nanos se je občasno prikazoval. Po 40-minutnem odmoru se vračamo po nekoliko daljši poti proti železniški postaji Košana. Med potjo nas pozdravljajo prelepi kosmatinčki, ki so značilni za te kraje, kot so pri nas na Boču velikonočnice.

Dober mesec pozneje smo se pred počitnicami odpeljali z avtobusom na Koroško pogledat, kaj dela kralj Matjaž. Iz Celja smo »odcizljali« proti Črni na Koroškem. Peljali naj bi se do spodnje postaje tovrne žičnice oziroma do Miheva, a cesta na karti je eno, pod kolesi avtobusa pa drugo. Morali smo nadaljevati peš. Do Miheva je bilo še krepke pol ure, po dobrih dveh urah smo bili v koči, tam pa se je večina odločila, da stopi na dobro uro oddaljen vrh Pece. - Obisk kralja Matjaža pa je že skoraj obvezen. Do votline je približno 15 minut, žal pa je v njej tema in če nimaš baterije, ne vidiš nič.

Sestopili smo v Toplo, kjer nas je pod kmetijo Burjak pri kapelici čakal avtobus.

Ustavili smo se še v Črni, si ogledali rudarski muzej in seveda medveda v votlini.

stanč

Izlet na Boč

V nedeljo, 26. aprila, smo v društvu MDSP-Maribor organizirali planinski izlet na prijubljeno izletniško točko Boč (980 m) pri Poljčanah. Izlet je organiziral in vodil **Stevica Kronič**, član društva iz Maribora, udeležili pa so se ga člani društev iz Maribora in Ljubljane. Na pot smo se odpravili z vlakom iz Maribora in Ljubljane in se srečali na železniški postaji v Poljčanah. Od tam smo krenili peš proti domu na Boču (658 m) po cesti iz Poljčan 5 km čez Babo. Hoja je trajala dobro uro, pot je lahka in dobro markirana. V domu na Boču smo se okrepčali in malo počivali, prosti čas pa izrabili za igranje nogometa in odbojke.

Potem smo v eni uri prišli na vrh Boča (980 m), kjer smo pol ure počivali in uživali v lepem razgledu na okoliške hribe, nato pa smo se vrnili v dom na Boču, kjer smo v prijetnem družabnem vzdušju ob zabavi in pogovoru preživeli čas do odhoda na železniško postajo, od koder smo se odpeljali v Maribor in Ljubljano.

Stevica Kronič

Polepšan dom na Resevni

V mesecu marcu in aprilu so bila na planinskem domu na Resevni velika vzdrževalna in obnovitvena dela. V domu smo menjavali večji del dotrajane vodovodne inštalacije in ob tej priložnosti izvedli še nekatere spremembe prostorov. S predstavitvijo kuhinje in točilne mize je dom bolj racionalno in funkcionalno izkoriščen.

Teh del pa sami planinci nismo bili zmožni opraviti, saj je stanje na našem žiro računu skoraj 00. Zato so pri sanaciji sodelovali finančni del IS-SO in Tolo Šentjur. Pri izdelavi manjkajoče opreme (po projektu predsednika) so sodelovali tovarna kovinskih izdelkov in opreme Alpos Šentjur in obrtnika - Mizarstvo **Milan Tovornik** - Črnlolica in steklarstvo **Stane Vouk** - Grobelno. Požrtvovalni planinci so prispevali prek 600 prostovoljnih delovnih ur.

Tako obnovljen dom je bil ob 1. maju slovesno odprt. K slovesnosti so marsikaj prispevali tudi ZSS iz Celja, sindikat DO Alpos in nekatere stranke iz Šentjurja.

Dom je zdaj odprt ob nedeljah in praznikih od 8. do 20. ure. Po dogovoru z oskrbnikom doma ali predsednikom PD **Ivanom Stratom** (tel. 741-411 ali popoldne 741-945) pa se je mogoče dogovoriti tudi za druge termine.

ivan strata

Uspešno leto za novomeški podmladek

MO novomeškega planinskega društva je v letošnjem šolskem letu organiziral sedem izletov za mlade planince iz osnovnih in srednjih šol, zaključni tridnevni izlet pa bo avgusta.

Septembra smo bili še počitniški in nismo imeli nobenega izleta, smo pa organizirali tradicionalno orientacijsko tekmovanje za Trdinov pokal. Na prvi izlet smo se odpravili 26. oktobra, ko smo ob vznožju Gorjancev prehodili pot iz Pleterij do Kostanjevice, kjer smo si ogledali še kraško Kostanjeviško jamo. 16. novembra smo se podali v Belo krajino, na Mirno goro. Z vlakom smo se pripeljali do Semiča, potem pa smo šli peš. Na vrhu nas je pozdravil že sneg, tako da je bilo poskrbljeno za zabavo.

3. decembra se je manjša skupina (20) podala na Gorjance kar peš iz Novega mesta. Do planinskega doma na Gosposidični smo pešačili kar štiri ure, najbolj vzdržljivi pa so se povzpeli še na Trdinov vrh. Ves trud nam je poplačalo idealno vreme, saj je bilo tako jasno in čisto, da se je pred nami kopala v soncu cela Slovenija. Videli smo Julijce s Triglavom, Kamniške Alpe, štajerske hribe...

18. januarja smo se podali do Dražgoš, od tu pa smo jo mahnili v Kropo. Med občudovanjem pobočij Kravca, Grintovca, Storžiča, Košute, Begunjščice in Stola je čas minil, kot bi mignil. Prvo smolo z vremenom smo imeli 22. marca, ko smo se želeli povzpeli na Porezen. Kljub močnemu deževju smo se odpeljali proti zelenemu cilju, a že v Trebnjem nas je zajel pravi snežni metež, zato smo se odpeljali do Postojne, kjer smo se pred dežjem skrili v jamo in si jo ogledali, potem pa smo si ogledali še Predjamski grad. Preživeli smo lep dan, čeprav nismo Porezna videli niti od daleč.

4. aprila smo se povzpeli na Boč. Na naše veliko veselje smo še ujeli velikonočnico v polnem cvetu in si tako tudi ob blizu ogledali to lepo in znamenito rožo, ki raste le tu.

V maju sta se dve ekipi udeležili tekmovanja Mladina in gore v organizaciji MK PZS. Tekmovanje je bilo 15. maja v Novi Gorici, in sicer na temo orientacija. Ena ekipa se je uvrstila v finale, ena pa je bila uvrščena v zlato sredini. Naslednja smola z vremenom nas je doletela

23. maja, ko smo si želeli ogledati narcise na Golici. Dež nas je spremljal vso pot. Ker je na Planini pod Golico še vedno deževalo, smo se glede na opremljenost otrok odločili, da ne gremo gor. Zapeljali smo se proti dolini Vrat. Ustavili smo se pri slapu Peričnik, se povzpeli do njega, potem pa nadaljevali pot do Aljaževoga doma. Dež je skoraj ponehal, zato smo se odpravili do vznožja triglavske stene, kjer smo naleteli še na sneg.

Zaključni izlet bomo imeli tako kot vsako leto v začetku avgusta. Prek Komne in Bogatinskega sedla se bomo spustili do Krnskega jezera, od tam pa se bomo povzpeli na Krn.

Število udeležencev na vsakem izletu se suče okrog 100: vedno imamo polna dva avtobusa. V glavnem so to res osnovnošolci, a sem prepričana, da se nam za podmladek ni treba bati; upam, da nam bo uspelo predramiti tudi planince na šolah, kjer organizirane planinske dejavnosti še ni. Množičnost na dveh osnovnih šolah nas navdaja z optimizmom.

Mateja Grahek

1.1. srečanje na Paškem Kozjaku

Štiriindvajsetega maja smo se pod okriljem PD Vitanje že enajstič srečali na Paškem Kozjaku pod Ojstrico, da pa je bila udeležba res številna, so poskrbeli planinci Vinske Gore, ki so imeli isti dan svoj pohod na Paski Kozjak, do Ojstrice pa je le en doooober korak...

Nekaj nas je krenilo po novi cesti od doma na Paski Kozjak proti Strmcu pri Dobrni; imeli smo še priložnost videti mini kraško jamico, ki se je odprla ob miniranju na trasi nove ceste, je pa že do kraja zanemarjena in je popotnik niti ne opazi; pod zahodnim pobočjem Ojstrice pa smo občudovali majhno narcisno poljano. Po zelo strmem vzponu smo prišli na prireditveni prostor, na velik travnik pod Basališčem. Ob 13. uri se je pričel kulturni program v organizaciji osnovne šole Vitanje, tudi pevski zbor nam je polepšal dan, temu pa je sledilo še vlečenje vrvi. Za jedačo in pijačo je bilo zelo dobro poskrbljeno, tudi sladkarij in spominkov ni manjkalo. Prijatelj in znanec je iz leta v leto več. Tudi to pot smo si rekli: na svidenje kjerkoli že, prav gotovo pa drugo leto zopet prav tu, pod

o;Strico_

Stane

Zimski tabor na Okrešlju

Mladinski odsek PD Velenje je letošnjo zimo organiziral zimski tabor na Okrešlju, ki se gaje udeležilo 12 mladih planincev od 4. do 7. razreda. Bivali so v koči velenjskih alpinistov. S pomočjo vodnikov **Mitje Šinkovca** in **Mateja Mogilnickega** ter vodje tabora **Suzane Cesar** so program v celoti realizirali.

Udeleženci so se seznanili z gibanjem v zimskih

razmerah, z uporabo cepina in derez, izdelavo vrvnih ograj in iglujev. Odpravili so se tudi na Savinjsko sedlo in v toplem in sončnem vremenu uživali v prekrasnem razgledu na Kamniško-Savinjske Alpe. Pokrite s snegom so lepotice Ojstrica, Krofička, Planjava, Turška in Mrzla gora kraljevale nad Logarsko dolino. Najbolj zanimiv del ture je bil spust. Tek po mehkem snegu je bil pravi užitek. Popoldne so naredili še iglu, takšnega, kot ga poznajo Eskimi. Ob prižgani sveči je v njem res toplo in nekateri so hoteli v iglujku kar prespati.

Med tekmovanjem dvojic v slalomu se je ugrezalo do pasu - pa kaj zato! Potem so še sušili mokra oblačila ob kaminu, kuhali večerjo z baterijo na glavi, se igrali ob sveči, se neskončno dolgo pogovarjali o Hairotu, izmišljenemu gorskemu človeku...

Pri izvedbi tabora so pomagali tudi starši, ki so z avtomobili poskrbeli za hiter in udoben prevoz udeležencev do Logarske doline in tako prispevali k znižanju stroškov tabora. s. Cesar

Šentjurčani hodijo na izlete

Društveni izleti Planinskega društva Šentjur pri Celju tečejo po programu. Tako so bili šentjurski planinci na Boču, Lisci, Golici in na Kumu.

V začetku julija gredo na Raduho, 21., 22. in 23. avgusta na Triglav, 26. in 27. septembra na Peco, 10. oktobra na Šmohor, 25. oktobra pa bo kosanjev piknik na Resevni.

Program in vsa obvestila najdete v oglasni omari ob križišču v Šentjurju ali dobite v pisarni društva, Titov trg 2, vsak četrtek od 14. do 15. ure. Ivan Straže

Drugi pohod »Tri srca«

Letos je bil 30. maja drugi planinski pohod »Treh src« v organizaciji PD Gornja Radgona. Pohod se je pričel v zdraviliškem centru (pri izviri), kjer je vsak pohodnik dobil kartonček, ki so mu ga po vrnitvi s poti potrdili in dodali lepo značko verovice. Opis poti s karto je bil zelo dober in tudi celotna pot je bila vzorno markirana s planinsko markacijo. Kontrole so bile na Janževem vrhu (tudi KT za Pomursko pot) in Kapeli (312 m, KT za Pp) pri cerkvi sv. Magdalene (naslovnica turistične karte Pomurje, 1 :7500, 1990). Cerkev je bil odprta za ogled. Ob vhodu piše, da se vidi (morda le iz 35 metrov visokega zvonika) nekaj nad štirideset cerkva in le pet zvonikov. Kapela je pač eden od najlepših razglednikov! Ne bi bil opis takega razgleda s skico dobra seminarska naloga katkega gimnazijca? Nič ni zapisano, če se vidi še kakšen razgledni stolp, pa cerkev, kamor je hodil **Kocbek** v otroških letih k maši. No, Savinjčani, ki smo se tja peljali z avtobusom, bi lahko zavili v Zavrh (370 m), kjer je stal **Maistrov** razglednik, sedaj menda samo spomenik, pa

morda z Benedikta k Sv. trem kraljem, čez Trotovkovo v Ločki vrh, k rojstni hiši **Frana Kocbeka** v Ločkem vrhu, saj smo bili ob odkritju leta 1978 tam. Morda bo pa drugo leto tako naša tura. B. J.

Rašica '92

Planinsko društvo Janez Trdina iz Mengša organizira vsako leto v aprilu trimski pohod na Rašico. Letošnji je zaradi velikonočnih praznikov bil že v začetku meseca, tako da bukve še niso bile v tistem svojem zgodnjepomladanskem zelenilu, ki je prejšnja leta dajal čar temu pohodu. Bil pa je lep sončen dan, sicer nekoliko vetroven, in proti vrhu Rašice se je v sobotnem jutru povzpelo okrog tristo pohodnikov.

Pohod je bilo možno začeti s treh strani. Iz Črnuč je vodila pot skozi vas Rašico in mimo planinskega doma na vrh, iz Domžal ali Trzina pa prek Dobenega na vrh. Največ pohodnikov se vsako leto odloči za start pri osnovni šoli v Mengšu. Ta smer v začetnem delu do gostilne Ručigaj na Dobenem, kjer je prva kontrolna točka, sicer ni markirana, jo pa mengeški planinci za vsakoletni pohod dobro označijo. Pravi jo, da je ta pot včasih že bila markirana in jo imajo v prihodnje namen zopet označiti.

Pot od stolpa na vrhu Rašice se nato nadaljuje skozi gozdove po delu Ljubljanske mladinske poti in Domžalske poti do Mengeške kočice na Gobavici, kjer je zaključek pohoda.

Pohodi na Rašico trajajo že vrsto let, vendar imajo mengeški planinci točno evidenco udeležencev šele od leta 1987 dalje, ko so začeli izdajati pohodne knjižice in značke. Za trikratno udeležbo na pohodu prejme vsak bronasto značko, za šestkratno srebrno, za desetkratno udeležbo pa imajo predvideno zlato značko.

Franci Erzin

Izgubljen dia film Fuji

Zgodilo se mi je to, česar se človek stalno pomalem boji, ko pošilja filme na razvijanje v tujino - film se je nekje izgubil. Gre za dia-film Fujichrome 100, poslan v Fujijeve laboratorije na Dunaju. Po enem mesecu čakanja sem pisno opozoril laboratorije na neobičajno zamudo. V odgovor so mi poslali napačen film. »Napačni« film je bil oddan v Naklem (brez naslova pošiljatelja), na njem pa je 10 posnetkov s sv. Jakoba nad Katarino, 5 posnetkov od ne vem kje, preostali posnetki pa so s Kotovega sedla.

Lastnik naj se javi na telefon 061/225 659.

Če je kdo na enak način dobil moj film (na njem so turni smuki z Velike Ponce v Martuljku, meglenege Viševnika ter GroRvenedigerja v Avstriji), naj to prav tako sporoči na zgornji

Peter Pehani

SLEDOVI NOG IN ROK VELIKIH IZUMRLIH ŽIVALI

DINOZAVRI NA GORI ZUGNA

Niso še potihnile govorice o mumiji iz Similauna, že se je iz Trentina, natančneje iz Rovereta, razširila vest o novem velikem odkritju - sledovih dinosavrov, orjakov iz jure, ki so živeli pred 200 milijoni let. Gre za odkritje na gori Zugna na obrobju mesta Rovereta.

Pred letom dni je **Luciano Chemini**, upokojevec in velik ljubitelj arheologije, na tem območju naletel na nekakšne »čudne luknje«. Več mesecev je držal skrivnost zase, nato pa je z najdbo teh krožnih vdolbin seznanil strokovnjake iz tridentinskega naravoslovnega muzeja v Trentu. Zbrali so se eksperti svetovnega slovesa, ki so materialne dokaze postopoma sestavili v celoto.

Michele Lenzinger, geolog-konzervator iz tridentinskega muzeja, in **prof. Giuseppe Leonardi**, znani paleontolog, sta ugotovila, da najdeni odtisi pripadajo dinosavrom, ki so živeli v geološki dobi Nas, najstarejšem oddelku jure. Vsekakor senzacionalno odkritje, saj do sedaj v Italiji še niso našli podobnih fosilnih ostankov iz tega obdobja.

Posebno en element zbuja radovednost med poznavalci. Prof. Leonardi namreč trdi, da so bili dinosavri predvsem kopenske živali, ki si

svojega življenjskega prostora niso izbirale v primorju oziroma na polotokih, ki so segali daleč v vodo.

Odkritje dinosavrovih sledov je zelo pomembno, saj ta vrsta najdb odkriva in pojasnjuje življenjske okoliščine in navade izumrlih živali. Odtisi so eliptične oblike, 40 centimetrov veliki v premeru in segajo 10 centimetrov v globino, pripadajo pa dvonožcem.

V okolici večjih sledov so opazili tudi manjše odtise, verjetno sledove »rok« dinosavrov. Gre za skupno dvajset sledi, ki pripadajo dvem vrstam dinosavrov: mesojedim teropodom in rastlinojedim ornitopodom.

Raziskovalce čaka veliko potrpežljivega dela pri odkrivanju drugih sledi, ki so morda ohranjene v skalovju na okoliškem območju. Že sedaj pa tem komaj odkritim grozi nevarnost. Delavci iz bližnje smodnišnice so namreč pred kratkim minirali v dveh votlinah, ki sta v neposredni bližini apnenčastih plasti, ki ohranjajo te odtise. Odtisi so tokrat vzdržali močne vibracije, sprožene ob miniranju, obstaja pa velika verjetnost, da bodo s takimi posegi nepopravljivo uničili te pomembne priče preteklosti. . . . »

Čigav je snežni človek?

O lastninskih pravicah nad človekom iz ledenika in njegovo opremo je izbruhnil spor med Avstrijo in Italijo. Medtem ko so italijanski cariniki priznali, da je bilo truplo najdeno na Severnem Tirolskem in torej v Avstriji, je bozenska policijska prefektura sporočila, da je prvo točno določitev meje preprečila megla in zato mejna črta ni natančno določena. Narodnost bronastodobnega lovca bodo lahko natančno določili šele takrat, ko bodo točno potegnili mejno črto.

Kot je Planinski vestnik že nekajkrat poročal, so Similaunskega moža našli lanskega septembra, ko je pogledal iz ledenika, v katerem je bil kakšnih 4000 let na nadmorski višini približno 3200 metrov. Po dosedanjih raziskavah predvsem orožja in opreme so znanstveniki ugotovili, da je mož živel na prehodu iz kamene v bronasto dobo: pri njem so našli kamnit nož in bronasto sekuro. Ta približno 1,60 metra visok mladenič pri dvajsetih letih naj bi bil - sodeč po opremi - na lovu, morebiti pa je mimogrede nameraval nabrati še samorodno rudo, ker je imel s seboj nekakšno krošnjo.

Vsa druga oprema, posebno pa ostanki iz usnjenih trakov skrbno sešite obleke ter zavezani čevlji, v katere je mož natlačil seno kot izolator proti mrazu, kažejo na izredno visok socialni položaj mrtvega. Poleg tega ni nobenega dvoma, da je bil za hojo po visokogorju za tiste čase opremljen tako dobro, kot je bilo le mogoče. To hkrati tudi pomeni, da je moral biti izkušen v hoji po visokogorju.

Ko bodo arheologi, klimatologi, glaciologi in vsi drugi strokovnjaki, ki se bodo ukvarjali z mumijo iz Similauna, rekli zadnjo besedo, bodo nemara morali kaj povedati še gorniški teoretiki: ali je mogoče iz vsega, kar je iz ledenika prinesel ledeni mož, sklepati o tem, kakšna je bila prazgodovina in predzgodovina planinstva. Že zdaj je jasno, da takrat pravzaprav ni bilo nič izredno nenavadnega hoditi po gorah več kot 3000 metrov visoko. To bi seveda lahko pomenilo, da so takratni prebivalci tega dela Alp bili na marsikaterem gorskem vrhu že veliko pred tem, ko je bil uradni prvopristopnik. Seveda bi se lahko ob tem tudi vprašali, zakaj so ti ljudje takrat hodili po tako visokih hribov, saj so tam našli komajda kaj koristnega.

Planinski vestnik že skoraj celo stoletje beleži zgodovino slovenskega gorništva, spremlja največje dosežke domačega in tujega udejstvovanja v hribih, opisuje iskrive prebliske hribolazniškega duha in srca, odkriva globoke misli izpod visokih vrhov gora in pameti ter seznanja še z drugimi dogodki, ki bi lahko zanimali planinsko dušo.

Tiha, pa velika želja slovenske planinske organizacije je, da bi do stoletnice Slovenskega planinskega društva bila vsaka slovenska planinska družina naročena na slovenski Planinski vestnik, najstarejši slovenski mesečnik. Na koncu koncev smo Slovenci rojeni med gorami, planinstvo je naša identiteta in Triglav je kar od nekdaj slovenski simbol. Povejte to svojim znancem - in poskušajmo skupaj doseči ta cilj!